

GEDİZ ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCILAŞMA
NEDENLERİ, SEKTÖREL VE MAKRO EKONOMİK
SONUÇLARI**

Gülşen BALUR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Necmettin ŞAHİN

İşletme Anabilim Dalı

**Bilim Dalı Kodu: 621.01.07
Sunuş Tarihi: 14.01.2014**

**İZMİR
2014**

GEDİZ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
YABANCILAŞMA NEDENLERİ, SEKTÖREL VE
MAKRO EKONOMİK SONUÇLARI**

Gülşen BALUR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Necmettin ŞAHİN

İşletme Anabilim Dalı

Bilim Dalı Kodu: 621.01.07

Sunuş Tarihi: 14.01.2014

İZMİR

2014

Gülşen BALUR tarafından yüksek lisans tezi olarak sunulan “Türk Bankacılık Sektöründe Yabancılaşma Nedenleri, Sektörel ve Makro Ekonomik Sonuçları” başlıklı bu çalışma Gediz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi'nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:

İmza

Jüri Başkanı	:
Raportör Üye	:
Üye	:

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCILAŞMA NEDENLERİ, SEKTÖREL VE MAKRO EKONOMİK SONUÇLARI

BALUR, Gülsen

Yüksek Lisans Tezi, İşletme MBA

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Necmettin ŞAHİN

Ocak 2014, 158 sayfa

Ülkemizde bankacılığın ilk ortaya çıktığı yıllar Osmanlı dönemine kadar dayanmaktadır. 1980 yılına kadar benimsenen politikalar neticesinde yabancı sermayeli bankaların payları diğer banka türlerine göre sınırlı kalmıştır. Ancak 1980 yılında yaşanan finansal liberalizasyon süreci ile bazı reformlara gidilmiş ve bu reformlar doğrultusunda dışa kapalı olmaktan vazgeçilerek yabancı sermaye önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. 1990'dan sonra art arda ülkemizde yaşanan krizler sonucu Türk bankacılık sektörünün mali yapısında bozulmalar yaşanmış ve son olarak Şubat 2001 krizi ciddi sonuçlar doğurmuştur. 2001 krizinden sonra uygulanmaya başlanan bankacılık yeniden yapılanma programıyla sektör hızlı bir toparlanma yaşamış ve yabancı sermayeli bankalar aktif paylarını da ciddi oranda artırmıştır.

Yabancı sermayeli bankaların ülkemizde fazlaca aktif rol alması ise hem bankacılık sektörünü hem de Türk ekonomisini etkilediği görüşü hâkimdir. Bu çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe, her geçen gün artan yabancı sermayeli yatırımların Türk bankacılık sektörünü tercih nedenleri ile bu tercihler sonucunda hem bankacılık sektörü hem de Türk ekonomisine etkileri irdelenmektir. Çalışmanın birinci bölümünde, Türk bankacılık sektörünün Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki tarihsel gelişimi; çalışmanın ikinci bölümünde, yabancı sermayeli bankaların Osmanlıdan günümüze kadar ki tarihsel süreci incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, 2001-2013 yılları arası verilere dayanarak yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektöründeki payları, ülkemizde yabancı sermayeli bankalarla ilgi yasal düzenlemeler ile yabancı sermayeli bankaların ülkemize giriş nedenlerine değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörüne ve

Türk ekonomisine etkileri ayrıca bankaların bazı rasyolar çerçevesinde değerlendirilmesi yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Bankacılık Sektörü, Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankalar, Yabancı Sermayeli Bankaların Etkileri

ABSTRACT

THE REASONS OF ALIENATION IN TURKISH BANKING SECTOR, THE SECTORAL AND MACRO ECONOMIC RESULTS

BALUR, Gülsen

Department of Business Administration, Master of Business Administration Thesis

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Necmeddin ŞAHİN

January 2014, 158 pages

Emergence of banking in our country dates back to Ottoman period. As a result of the policies accepted until 1980, the shares of the banks with foreign capitals were limited compared to the other kind of banks. However, with the financial liberalization process lived in 1980 some reforms were accepted; as a result of these reforms all the obstacles against the foreign capital were removed. Because of the crisis lived one after another in our country after 1990, some corruptions occurred in the financial structure of Turkish banking sector and lastly February 2001 crisis caused very serious results. With the help of reconstruction program in banking applied after 2001 crisis, the sector had a rapid recovery and banks with foreign capitals increased their active shares in a serious amount.

It is believed that banks with foreign capitals have taken active role in our country, affects both banking sector and Turkish economy seriously. In Turkish banking sector, the number of foreign capital investments preferring Turkish banking sector has increased rapidly day by day. The aim of this thesis is to examine the reasons why they prefer Turkish banking sector and the effects on both banking sector and Turkish economy. In the first section, historical development of Turkish banking sector from Ottoman Empire to Turkish Republic is handled. In the second section, historical period of banks with foreign capitals since Ottoman Empire is examined. In the third section, the data between the years 2001-2013 is considered and in the eye of this data the shares of banks with foreign capitals in Turkish banking sector, the legal regulations for banks with foreign capitals in Turkey and the reasons why these banks have entered our country are discussed. In the last section, the effects of banks with foreign capitals

on both Turkish banking sector and Turkish economy are cited and in addition, in the frame of some ratios banks are evaluated.

Key Words: Turkish Banking Sector, Banks with Foreign Capitals in Turkey and the Effects of Banks with Foreign Capitals

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın tüm aşamalarında bilgi ve deneyimlerinin yanında anlayış, yardım ve desteğini esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Necmettin Şahin'e, tez danışmanı seçimi aşamasında çok değerli tez danışmanımla beni tanıştıran Yrd. Doç. Dr. Yalçın KIRDAR'a (Gediz Üniversitesi), konu seçiminde değerli görüşlerini aldığım Prof. Dr. Nevzat AYPEK'e (Gazi Üniversitesi), her zaman yanımda olan ve bana güvenen sevgili ailem ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	3
2.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bankacılık (1847-1923)	3
2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	10
2.2.1. Ulusal bankalar dönemi (1923-1932)	10
2.2.2. Kamu bankaları dönemi (1933-1944)	15
2.2.3. Ulusal bankaların geliştiği dönem(1945-1960)	21
2.2.4. Planlı dönem (1961-1980)	26
2.2.5. Serbestleşme ve dışa açılma dönemi (1981-2001)	31
2.2.6. Yeniden yapılanma dönemi (2002 ve sonrası)	42
3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ	52
3.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yabancı Sermayeli Banklar.....	52

3.2. Cumhuriyet Döneminde Yabancı Sermayeli Bankalar	60
3.2.1. 1923-1980 yılları arasında yabancı sermayeli bankalar	60
3.2.2. 1980-2000 yılları arasında yabancı sermayeli bankalar.....	65
3.2.3. 2000 yılından sonra yabancı sermayeli bankalar.....	71
4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN YERİ VE ÜLKEMİZE GİRİŞ NEDENLERİ	86
4.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payı.....	86
4.1.1. Türk bankacılık sektöründe banka ve şube sayıları itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı	87
4.1.2. Türk bankacılık sektöründe çalışan sayıları itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı	89
4.1.3. Türk bankacılık sektöründe aktif toplamı itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı.....	91
4.1.4. Türk bankacılık sektöründe kredi toplamı itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı	93
4.1.5. Türk bankacılık sektöründe mevduat toplamı itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı	96
4.2. Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankalar Açısından Yasal Düzenlemeler.....	98
4.3. Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Giriş Nedenleri	100
5. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCILAŞMANIN SEKTÖREL VE MAKRO EKONOMİK SONUÇLARI	107
5.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne ve Türk Ekonomisine Etkileri	107

5.1.1. İstikrara etkisi	109
5.1.2. İstihdama etkisi	114
5.1.3. Verimliliğe etkisi	116
5.1.4. Ödemeler dengesine etkisi	119
5.2. Türk Bankacılık Sektörünün Bazı Rasyolar Çerçesinde Değerlendirilmesi	121
5.2.1. Özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu	121
5.2.2. Dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu	123
5.2.3. Kredi/Toplam aktifler rasyosu	124
5.2.4. Kredi/mevduat rasyosu	126
5.2.5. Likit aktifler/toplam aktifler rasyosu	127
6. SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA	134
ÖZGEÇMİŞ	149

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.1. Osmanlı İmparatorluğu döneminde şube düzeyinde faaliyet gösteren yabancı bankalar	58
Çizelge 3.2. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan yabancı bankalar	59
Çizelge 3.3. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine intikal eden yabancı bankalar	60
Çizelge 3.4. 1923-1929 yılları arası kurulan yabancı bankalar	61
Çizelge 4.1. Bankacılık sisteminde 2001-2004 yılları arası banka ve şube sayısı	81
Çizelge 4.2. Bankacılık sisteminde 2004-2008 yılları arası banka ve şube sayısı	88
Çizelge 4.3. Bankacılık sisteminde 2009-2012 yılları arası banka ve şube sayısı	89
Çizelge 4.4. Bankacılık sisteminde 2001- 2007 yılları arasında çalışan sayısı	90
Çizelge 4.5. Bankacılık sisteminde 2007- 2013 yılları arasında çalışan sayısı	91
Çizelge 4.6. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların 2001-2012 yılları arası aktif payları (%)	92
Çizelge 4.7. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların kredi payları (%)	95
Çizelge 4.8. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların mevduat payları (%)	97
Çizelge 5.1. Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörü içindeki payı (%).....	115
Çizelge 5.2. Bankaların POS, ATM, şube ve kart sayıları	118

Çizelge 5.3. Türk bankacılık sektöründe özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu...	122
Çizelge 5.4. Türk bankacılık sektöründe dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu.....	123
Çizelge 5.5. Türk bankacılık sektöründe toplam krediler/toplam aktifler rasyosu.....	125
Çizelge 5.6. Türk bankacılık sektöründe kredi/mevduat rasyosu.....	126
Çizelge 5.7. Türk bankacılık sektöründe likit aktifler/toplam aktifler rasyosu ...	127

1. GİRİŞ

Türk bankacılık sektörü üzerine geçmişten bu yana çalışmalar geniş ölçüde literatürde yer almaktadır. Ancak yabancı sermayeli bankaların ülkemizi neden tercih ettiği ve ülkemize girerek hem Türk bankacılık sektörünü hem de makro ekonomimizi nasıl etkilediği konusunda detaylı araştırma yapılmadığı görülmektedir.

Özellikle yabancı sermayeli bankaların ülkemizde şube, temsilcilik açma veya kurulmalarında ulusal sermayeli banka açma gibi herhangi bir yasal kısıtlamanın olmadığı ve her geçen gün sayıları artan yabancı sermayeli bankaların etkilerinin neler olduğunun tespit edilmesi ülkemiz açısından oldukça önem arz etmektedir.

İlk bankacılık adımları Osmanlı İmparatorluğu döneminde atılmaya başlanmış ve Türklerin toplumdaki egemen değer yargıları nedeniyle bankacılıktan uzak durmaları yabancı sermayeli bankaların oluşmasını sağlamıştır. Bankacılık faaliyeti gerçekleştiren azınlıklar ülkedeki parasal istikrarı sağlamaya çalışmışlar, devletin finansmanlık görevini üstlenmişlerdir. Bu dönemde ulusal sermayeli bankalar oluşmaya başlasa da asıl olarak Cumhuriyet döneminde benimsenen milli bankacılık görüşünün benimsenmesi ve kambiyo kontrollerinin yürürlüğe girmesiyle yabancı sermayeli bankacılıkta düşüş yaşanmıştır.

1980 finansal liberalizasyonun etkisiyle yabancı sermaye önündeki tüm engellerin kaldırılmasıyla yabancı sermayeli banka sayısında tekrar artış yaşanmasına rağmen hem yaşanan yüksek enflasyon, istikrarsızlık gibi sebeplerle hem de yabancı sermayeli bankaların toptan bankacıyı tercih etmeleri nedeniyle sektör payları pek değişmemiştir.

2000'li yıllarda uygulanmaya başlayan yeniden yapılanma programı sonucunda sağlıklı yapıya kavuşan Türk bankacılık sektörü, sağlıklı yapısı yanında, enflasyon oranının düşük seyretmesi, finansal istikrarın sağlanmış olması, ekonomik ve demografik yapısının büyüme potansiyeli taşıması gibi sebeplerle yabancı yatırımcılarca tercih sebebi olmakta ve banka satın alarak veya ortaklık kurarak Türkiye ekonomisinde ciddi oranlarda yerini almaktadır. Aralık 1980 itibarıyla Türk bankacılık sektöründe 33 bankadan 4'ü yabancı sermayeli

banka iken, aralık 2013 itibariyle Türk bankacılık sektöründe 45 tane banka yer almakta olup, bunun 20 tanesi yabancı sermayeli bankadan oluşmaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmada; Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların ülkemizi neden tercih ettikleri, sektöre ve Türk ekonomisine etkilerini belirlemek amaçlanmıştır.

Amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle Türk bankacılık sektörünün oluşma süreci tarihsel olarak ele alınmış, yabancı sermayeli bankaların yıllar itibariyle sektör paylarındaki değişim incelenmiş, yasal düzenlemelere değinilmiş, Türk bankacılık sektörüne giriş nedenleri irdelenmiştir.

Son bölümde ise yabancı sermayeli bankaların bankacılık sektörünün ve makro ekonominin istikrar, istihdam, verimlilik, ödemeler dengesi üzerindeki etkileri araştırılmış ve yıllar itibariyle finansal rasyo değişimleri ve bu rasyolara etkileri değerlendirilerek çalışma tamamlanmıştır.

2. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk bankacılığının tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, gerek Osmanlı Devleti ile Cumhuriyet'in ilk kuruluş yılları, gerekse günümüze kadar geçen sürede Türk bankacılık sektörü'nün yapısı ve gelişiminin; ekonomik gelişme, ekonominin genel yapısı ve performansından oldukça fazla etkilendiği görülmektedir (Dağ, 2008).

2.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bankacılık (1847-1923)

Ortaçağda gelişmeye başlayan sarraflık mesleğini, Osmanlı Devleti'nde genellikle azınlıklar yürütmüştür. Bu dönemde Türklerin şerefli saydıkları askerlik ve idarecilikle uğraşmaları, ticaret, sarraflık ve faizcilik gibi mesleklerin azınlıklar eliyle yürütülmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca İslam dininin faiz almayı yasaklaması da, Türklerin bu mesleklere esasen itibar etmemelerinin en geçerli sebeplerinden biriydi (Yazgan, 1969).

Topluma egemen olan değer yargılarıyla birlikte bankacılığın doğup gelişmesi için yeterli koşulların olmaması Osmanlı Devleti'nin tazminata kadar olan döneminde bugünkü anlamda bankacılık faaliyetlerine olanak vermemiştir. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısından önce Galata Bankerleri olarak adlandırılan kişilerin bankacılık faaliyetine benzer işler yaptığının görüldüğü Osmanlı Devleti'nde bankacılığın doğuşu Batılı ülkelere göre tamamen farklı etmenlerin sonucudur. Batı ülkelerinde sanayi devriminin gerçekleştirilmesi, dış ticaret ve sömürgecilik yoluyla sağlanan servet birikiminin sanayi sektörüne kredi olarak aktarılması bankacılığın gelişmesine yol açtığı halde, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hazine'nin borç para gereksiniminin karşılanması bankacılığın kurulmasında başlıca etken olmuştur (Akgüç, 1989).

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bankacılık faaliyetlerine benzer işlemler yapan sarraf veya bankerler genel olarak; Hazine ve saraya ödünç para vermek, çeşitli paraları birbiriyle değiştirmek, senet alım-satımı yapmak, başkalarına ait paraları işletmek, vergilerin iltizamını almak, devlet adamlarına ait malların gelir yönetimini yapmak gibi işlerle uğraşmışlardır (Yazgan, 1973).

1760'lardan itibaren Osmanlı Devleti'nin malî durumunun bozulması, devlete doğrudan borç veren sarrafların önemini artırmıştır. Avrupa finans

çevreleriyle olan ilişkileri sayesinde sarraflar, Osmanlı Devleti için Avrupa piyasalarından kısa vadeli borçlar bulmuşlardır. Ayrıca sarraflar, Fransız Devrimi'nden sonra İstanbul'daki Fransız tüccarların yerlerini alarak, poliçe ticaretinin önemli bir bölümünü ellerine geçirmişlerdir. Böylece, para ve kredi işlerinde uzmanlaşan sarraflar, ülkeler arası bağlantılarını kurmuş, İstanbul'da bir finans burjuvazisinin çekirdeğini oluşturacak, büyük ölçekli sermayedarlara dönüşmüşlerdir. Sarrafların önde gelenleri, para işleri ve maliye alanında önemli faaliyetlerde bulunan Darphane-i Âmir'e'nin yöneticiliği gibi Osmanlı Devleti içinde en önde gelen görevlere atanmışlardır (Pamuk, 2003).

19. yüzyılın ortalarından itibaren Batı Avrupa ülkeleri sanayi ürünlerine pazar bulmak amacıyla, Osmanlı Devleti'ne borç vererek; taşımacılık, ticaret ve bankacılık alanlarında yatırımlara girişmişlerdir. Başlattıkları çabalar özellikle İstanbul'da belirli bir büyüklükte para ve sermaye piyasasının meydana gelmesine yardım etmiştir. Öte yandan 1839 yılında ilan edilen Tanzimat'ın ortaya çıkardığı zorunlu giderler, zaten para darlığı çekmekte olan Hazine'yi daha da zor bir duruma düşürmüştür. Bu nedenle 1840 yılında "Kaime" adı altında ilk Osmanlı parası çıkarılmıştır. Kaimelerin çok geçmeden değerinin düşmeye başlaması üzerine, hükümet en tanınmış iki Galata Bankeri ile bir sözleşme yapmıştır. Sözleşmeye göre hükümet bankerlere yılda iki milyon Kaime verecek ve bankerler de bir yıl süreyle İngiliz sterlinini 110 kuruştan Londra ve Paris üzerine poliçe satmayı üstlenecektir. Sözleşmenin başarıya ulaşması üzerine bu iki banker, devletin de yardımıyla, 1847 yılında İstanbul Bankası adı altında ilk bankayı kurmuşlardır. Bankanın kambiyo kurlarını sabit tutarak önemli bir hizmet görmesine karşın ödeme gücünü aşan işlemlere girişmesi ve spekülasyon yapması 1852 yılında iflas etmesine neden olmuştur (Ekren, 1986).

Tanzimat Fermanı'ndan hemen önce 1838 yılında İngiltere ile imzalanan Balta Limanı Ticaret Antlaşması ile Osmanlı Devleti serbest dış ticaret politikası izlemeye başlamıştır. Daha sonra diğer Avrupa devletleri ile de imzalanan serbest dış ticaret antlaşmaları sonucunda ithalat beş misli artarken, ihracatın bunun yalnızca yarısı kadar artması sonucunda Osmanlı Devleti ciddi dış ticaret ve ödemeler dengesi açığı sorunuyla karşılaşmıştır (Kazgan, 2004). Bu sorunu gidermek amacıyla da 1847 yılında ilk banka İstanbul'da Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası- Banque De Constantiople) ismiyle kurulmuştur. Gerçekte bu bankanın belirli bir sermayesi bulunmamakta olup, kurucuların ticari itibarları nedeniyle çektikleri poliçeler kabul görmüştür. Bir yıl sonra Fransa'daki devrim hareketleri bankayı olumsuz etkilemiş, buna rağmen faaliyetlerine 1852 yılına

kadar devam etmiştir. Banka Kırım Savaşı öncesinde yaşadığı finansman sorunu nedeniyle iflas etmiş ve Osmanlı Hazinesi'ni önemli zarara sokmuştur (Tekeli, 1997).

Türk bankacılığı açısından ilk önemli hukuki metin ise, faiz oranlarını sınırlayarak tefeciliği önlemek amacıyla 1852 yılında çıkartılan Murabaha Nizamnamesidir. Birçok değişikliğe uğrayan, Cumhuriyet döneminde de uygulanan nizamname 01/01/1957 tarihinde Türk Ticaret Kanununun yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır (Işıқтаç, 2009).

Kırım Savaşı (1853-1856) Rus Çarlığına karşı İngiltere ve Fransa'yla Osmanlı İmparatorluğunun ittifakını ve bununla birlikte savaşın artırdığı askeri harcamaların karşılanması sorununu getirdi. Osmanlı İmparatorluğu Kırım savaşıyla birlikte 1854'de dış borca açıldı (Kazgan, 2004).

Kırım savaşını izleyen yıllarda dış borçlanmayı sağlayacak bir yabancı bankanın kurulması gereği ortaya çıkmıştır. Şubat 1856'da yayımlanan İslahat Fermanında da yer alan bir banka kurulması önerisi, aynı yıl İngiliz sermayesi ile merkezi Londra olan Bank-ı Osmani-i'nin kurulması ile sonuçlanmıştır (Ulutan, 1957).

1863'te kendisini feshederek Fransız sermayesinin ortaklığı ile Bank-ı Osmani-i Şahane adıyla yeniden kurulan, 1875'te Avusturya sermayesi ortak edilen Osmanlı Bankası imparatorlukta faaliyet göstermiş olan diğer bankalardan farklı olarak 1863 yılında ilk olarak 30 yıl için verilmiş ve daha sonra uzatılmış olan para basma ayrıcalığına sahip olmuş ve bu ayrıcalığını TC Merkez Bankası kuruluncaya kadar Cumhuriyet döneminde de sürdürmüştür. Bankanın sahip olduğu ayrıcalıkların en önemlisi ise Hazine'ye kısa vadeli avans verme yükümlülüğü karşılığı verilmiş olan bütçeyi denetleme yetkisidir (Öncü, 2011).

Banknot çıkarma ayrıcalığı ile donatılan Osmanlı Bankası aynı zamanda ülkemizin ilk emisyon bankasıdır. Bankanın kurulmasıyla varlığını ve sömürsünü uzun yıllar sürdürecektir borçlanma bankacılığı özelliğinde olan yabancı bankalar dönemi başlamıştır (Ulutan, 1957).

Osmanlı Bankası tarafından çıkartılan kâğıt paranın halk tarafından benimsenmemesi nedeniyle banka, ekonominin likidite ve kredi hacminin belirlenmesinde etkin bir rol oynayamamıştır (Işıқтаç, 2009).

1863 yılında yapılan anlaşma ile Osmanlı Devleti, gelirlerini Osmanlı Bankası'na yatırmayı, ödemelerini de bu banka aracılığıyla yapmayı, iç ve dış borçlanma tahvillerini Osmanlı Bankası aracılığıyla çıkarmayı; her yıl bütçenin bir örneğini bankaya vermeyi ve olağanüstü durumlar dışında bütçede yer alan harcamaların üstünde harcama yapmamayı kabul etmiştir. Yanı sıra, bankaya devlet bütçesini denetleme yetkisi de verilmiştir. Bütün bunların karşılığında banka, hükümete teminat karşılığı kısa vadeli avans vermekle yükümlü tutulmuştur (Akgüç, 1989).

1850'lerden itibaren Avrupa banka çevreleri ya kendi şubelerini açarak ya da Osmanlı Hükümeti'nden alınan ayrıcalıklara dayalı yeni bankalar kurarak Osmanlı Devleti'nde doğrudan çalışmaya başlamıştır (Şahin, 1993). Kırım Savaşı'ndan sonra 1856-1875 yılları arasında, Osmanlı Devleti'ne borç vermek, faiz geliri elde etmek amacıyla yabancı sermayeli 11 banka kurulmuştur (Akgüç, 1989).

Daha sonra, 1860'lı yıllarda tarım finansmanının sağlanması için Avrupa'daki gibi düşük faizle borç veren bankaların bulunmadığı dikkate alınarak 1863 yılında çiftçilere kredi kaynağı yaratma girişimlerine başlanmış, bugünkü Ziraat Bankası'nın temelini oluşturan Memleket Sandıkları kurulmuştur (Babuşçu, 2003).

Mithat Paşa tarafından 1863 yılında Bulgaristan'ın Pirot kasabasında kurulan Memleket Sandıkları ulusal bankacılığımızın başlangıcı olmuştur. Ulusal bankacılık hareketinin ortaya çıkmasındaki temel amaç halka ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi, emlak kredisi ve tüketim kredisi gibi kredi türleri vererek ülke içinde birikmekte olan sermayeyi ulusal ticareti geliştirmek amacıyla kullanmaktır. Kurulan ulusal bankaların kredi uğraşları daha çok bu alanlarda verilmiştir. Memleket Sandıkları'nın sermayesi başlangıçta imece usulüyle, ardından da köylünün mal varlığı ile orantılı olarak sandığa buğday verilmesiyle sağlanmaya çalışılmıştır (Artun, 1983).

15-20 yıl kadar kuruluş amaçlarına uygun olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Daha sonra bu sandıklarda biriken paraların Hazine ihtiyacı için kullanılması ve iade edilememesi, açılan kredilerin vadesinde tahsil edilememesi, genel bir düzenlemeye tabi olmamaları nedeniyle farklı ve geleneksel yöntemlerle çalışmaları sonucunda önemini yitirmiş ve kendilerinden beklenen işlevleri yerine getiremez olmuşlardır. Memleket Sandıklarını yeniden organize etmek amacıyla

1883 yılında Aşar Vergisi 1/10 oranında artırılarak, sermaye oluşturulması hedeflenmiştir. Bu yapılan artışa menafi hissesi adı verildiğinden, bu tarihten sonra Memleket Sandıkları'na, Menafi Sandıkları adı verilmiştir. Ancak bu düzenlemede beklenen sonuçları vermemiş, 1888 yılında yapılan bir düzenleme ile merkezi İstanbul'da bulunan Ziraat Bankası kurulmuştur. Menafi Sandıkları'nın hak ve görevlerini devralan Ziraat Bankası'nın sermaye kaynağı Menafi Sandıklarında olduğu gibi Menafi hisseleridir. Daha sonra bankaya mevduat toplama yetkisi verilmiştir. Ziraat Bankası ilk ulusal bankamız olarak tanımlanmaktadır (Selvi, 2010)

Mithat Paşa tarafından kurulan bir başka ulusal finansman kurumu İstanbul Emniyet Sandığı'dır. Dar gelirli halkın elindeki küçük birikimleri devletin kefaleti altında bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerine sunmak ve halka tasarruf alışkanlığı kazandırmak amacıyla 1868 yılında İstanbul Emniyet Sandığı faaliyete geçirilmiştir. Sermayesiz olarak kurulan Emniyet Sandığı, Batı ülkelerindeki tasarruf bankalarına (mutual saving bank) benzetilebilir. 1907'de Ziraat Bankası'na bağlanan sandık, 1984 yılında Ziraat Bankasına tümüyle katılmış ve tüzel kişiliğini yitirmiştir (Akgüç, 1989).

1870 yılında devletin resmi bankası olmak amacı ile kurulan Türkiye Bankası ise, ancak bir yıl faaliyet gösterebildikten sonra iflas etmiştir. Özellikle Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin tamamen dış sermayeye açık bir duruma gelmesi ve dış borçların giderek artması nedeniyle, birçok yabancı bankanın Türkiye'de kurulabilmesi mümkün olmuştur (Yazgan, 1969).

Bu sandıklarla başlayan ulusal bankacılık hareketi özellikleri zamanla zayıflamış, II. Meşrutiyet'ten sonra hız kazansa da ulusal bankaların bankacılık sistemi içindeki ağırlığı oldukça düşük düzeylerde kalmıştır (Aksoy, 1998).

1871 yılından sonra kamusal altyapı yatırımlarındaki artış nedeniyle Osmanlı sermaye piyasasında bir hareketlilik başlamış ve bu canlılığın etkisiyle birçok yabancı banka kurulmuştur. Bununla birlikte, 1870 yıllarında Viyana'da borsa buhranının ortaya çıkması ve Osmanlı Devleti'nin borçlarını ödemeyi durdurması gibi sorunlar nedeniyle, küçük ölçekli bankalar faaliyetlerini durdurarak piyasadan çekilmek zorunda kalmışlardır (Ekren, 1986).

1880 sonrası Osmanlı döneminin bankacılık açısından özelliği, yabancı bankaların şube açarak kendi ülkelerinin nüfus, etki alanı olarak seçtikleri

bölgelerden faaliyetlerini yoğunlaştırmaları olmakla beraber, bu dönemde de yabancı sermayeli bankaların kurulduğu görülmektedir. Bu bankaların en uzun ömürlü olanı, daha sonra unvanı Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası ve 1990 yılında da İnterbank olarak değiştirilmiş olan, 1888 yılında kurulmuş Selanik Bankası'dır (Akgüç, 2007b).

1881 Muharrem Kararnamesi sonucunda, ekonomi politikasının ve devletin gelir kaynaklarının yönetim ve denetimi, Duyunu-u Umumiye olarak adlandırılan uluslararası bir kuruluşa bırakılmıştır (Akgüç, 1992). Duyun-u Umumiye İdaresi'nin görevi, Osmanlı Devleti'nin borçlara karşılık göstermiş olduğu gelir kaynaklarını işletmek, sağlanan parayı alacaklılara dağıtmaktır (Şahin, 1993).

Gelir ve borç yönetiminin uluslararası bir kuruluşa geçmesi, yabancı sermayeli bankaların stratejilerinde değişikliğe yol açmıştır. Giriş yapan yabancı sermayeli bankalar kendi ülkelerinin çıkarları doğrultusunda ulaşım, madencilik gibi sektörlerde yatırımlara girişmişler ve bu alandaki yatırımları desteklemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi tarım, hammadde ve sanayi sektörlerinin birbirlerini tamamlayacak şekilde gelişmemesi, ekonomide iç dinamiklerin kurulamamasına ve dolayısıyla bankacılık sektörünün gelişmemesine sebep olmuştur (Akgüç, 1992).

Bu dönemde yabancı sermayeli veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulan bankaların veya şube açan büyük yabancı bankaların, Hazine'ye borç verme işlerini sürdürmekle beraber, kendi ülkelerinin çıkarlarına hizmet ettikleri, Osmanlı Devleti'nin kendi ülkeleri ile olan ticaretini geliştirmeye çaba gösterdikleri, ülkemizde faaliyette bulunan yabancı firmalarla, yabancı uyruklu iş adamlarını finanse ettikleri, kendi çıkarları doğrultusunda ulaşım ve madencilik sektörlerinde yatırımlara giriştikleri ve bu alanlarda yatırım yapacak yabancı sermayeye aracılık ettikleri söylenebilir (Akgüç, 1989).

1856-1923 yılları arasında kurulan bankalarda yabancı sermayeli bankalar çoğunlukta olmakla birlikte, 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanı ve milliyetçilik eğilimlerinin artması ile birlikte ulusal sermaye ile pek çoğu yerel ve tek şubeden oluşan bankaların kurulma süreci başlamıştır. Ulusal bankacılık hareketinin ortaya çıkmasındaki temel neden, ülke içinde birikmekte olan sermayeyi yabancı ve azınlık bankalarının elinden almak ve bu sermayeyi ulusal ticareti geliştirmek amacıyla kullanmaktır. Kurulan ulusal bankaların verdikleri

krediler de daha çok ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi, emlak kredisi ve tüketim kredisi biçiminde olmuştur (Artun, 1983).

Ulusal sermayeli bankaların pek çoğunun kurucusu, Avrupa'ya hammadde ihraç eden veya bu ülkelerden sanayi ürünü ithal eden tüccar ve çiftçilerdir (Akgüç, 1989).

Denilebilir ki İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı ile biten bu dönem, bir tecrübe dönemi olmuştur. Bu dönemde milli bankacılığın önemi ve devlet teşvikinin zorunlu olduğu anlaşılmıştır (Zarakolu, 1973).

20. yüzyılın başlarında ulusal bankacılığın geliştirilmesi yönünde çaba gösterilmiş ve bölgesel bankaların geliştirilmesine çalışılmış ancak bu girişimler sınırlı kalmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2005).

Osmanlı döneminin son döneminde faaliyet gösteren bankalara baktığımızda, toplam 19 adet yabancı, 23 adet yalnızca şubesi bulunan yabancı, 11 adet Galata Bankerleri tarafından ve 28 adette milli sermaye ile kurulan ulusal ve yerel çapta banka olduğunu görüyoruz. Sonuç olarak, Osmanlı dönemi bankalarının çoğu yabancı sermayeli ya da yabancı sermaye ortaklığı ile kurulan bankalardır (Erdem, 2010).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde banka hukukundan söz etmeye imkân yoktur. Bankalar, özellikle yabancı sermayeli olanlar, tam bir serbesti içinde ve tamamen ticari kredi esasına göre çalışmışlardır. Sanayileşmeye yönelik bir kredi politikasının uygulanması için elverişli bir ortam hazırlanmamıştır. Çünkü kredi sistemi sadece faiz oranlarının tespitinden ibaret sayılmış ve 1852 yılında çıkartılan Murabaha Nizamnamesinin sorunu çözebileceği düşünülmüştür. Osmanlı Bankasının merkez bankası olarak çalışması da önemli olumsuz sebeplerden birini teşkil etmiştir. Dönemin bir diğer özelliği de kredi işlemleri (özellikle devlete borç verme) öne çıkarıldığından mevduat ve mevduat sahibine önem verilmemesidir (Işıқтаç, 2009).

Sonuç itibarıyla, Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki yabancı sermayeli bankacılık faaliyetleri, banka kurma ve yönetme konusunda Türk bankacılığına öğretici olmakla birlikte, kapitülasyonlarla tanınmış avantajları ve ülke geneline yayılmış yatırımlarının sağladığı rekabet üstünlüğünü kullanan yabancı sermaye gücü, yerli piyasaların, yabancı bankaların tahakkümü altında kalmasına ve Türk

bankacılığının istenildiği derece gelişmemesine sebep olmuştur (Kuyucak, 1948).

2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

2.2.1. Ulusal bankalar dönemi (1923-1932)

Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılına bakıldığında, Türkiye ekonomisi, Osmanlı Devleti tarafından kurulan birkaç askeri fabrika ve yabancıların elinde bulunan ve birkaçı geçmeyen madencilik ve altyapı yatırımından ibaret olduğu görülmektedir. Ülkedeki kişi başına düşen milli gelir Batı Avrupa ülkelerinin yaklaşık dörtte biri kadardır (Tokgöz, 2011).

Osmanlının maddi manevi mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyetinin devraldığı iktisadi yapı oldukça yıpranmış ve büyük ölçüde tarıma dayalıydı. Bu bağlamda kuruluş yıllarındaki iktisat politikaları, devralınan bu iktisadi ve sosyal yapının değiştirilmesine yönelik olmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya Türkiye'de şube açarak faaliyetine başlayan kırka yakın yabancı sermayeli bankadan sadece 13 tanesi Cumhuriyet dönemine geçebilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise, ülkenin dışa açık bir pazar özelliğini sürdürmesi, ulusal gelir içinde dış ticaretin büyük önem taşıması, gümrüklerde sanayinin korunamaması gibi etkenler yabancı banka sayısının artmasına neden olmuştur (Güneş, 2011).

Bu rakam 1926 yılında 42 adet bankaya, 1932 yılında ise 59 adet bankaya çıkmıştır (Urgancı, 1982).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ulusal bankacılık sisteminin henüz kurulmamış olması ve Ziraat Bankası önderliğindeki milli bankaların sanayiye kredi açmakta çekingen davranmaları sebebiyle, sayıca daha az olmalarına karşın, bu dönemde bankacılık işlemleri Osmanlı Bankası ve Selanik Bankası önderliğindeki yabancı sermayeli bankalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu dönemde bankacılık faaliyetleri genel olarak ithalat ve ihracat işlemleri üzerine odaklanmıştır (Kocabaşoğlu v.d., 2001).

Cumhuriyetin ilanını takip eden ilk yıllarda ekonomik kalkınmanın ulusal kurumlarla mümkün olabileceği inancı doğrultusunda milli bankacılığın gelişimi desteklenmiştir (Akgüç, 1987).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyette bulunan yabancı bankalar, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulan ve faaliyetlerini Cumhuriyet kurulduktan sonra da sürdüren bankalardır. Cumhuriyet kurulduktan sonra Osmanlı Devleti döneminde kurulmuş olan bazı bankalar, kurulma amaçları ortadan kalktığından ya da ekonomik sebeplerden dolayı piyasadan çekilmek zorunda kalmışlardır (Karacaoğlan, 2011).

Ulusal ve yabancı bankaların bazı ölçütler açısından eşit boyutlara ulaşmasına karşın, banka-kredi sistemi büyük ölçüde yabancıların denetiminde kalmıştır (Artun, 1983).

1923 yılındaki mevcut verilere göre tasarruf mevduatının %60'ı ulusal bankalarda, %40'ı ise yabancı bankalarda toplanmıştı. Yabancı bankaların tüm mevduat içindeki paylarının da %50 civarında olduğu hesaplanmaktadır (Akgüç, 1989).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte bankacılık alanında da yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. İlk gelişme Türk hükümeti ile Osmanlı Bankası arasında 1924 yılında yapılan anlaşma ile Osmanlı Bankası'nın imtiyaz süresinin 1 Mart 1935 tarihine kadar uzatılması olmuştur. 1925 tarihinde ise Osmanlı Bankası ve Cumhuriyet hükümeti arasında yapılan anlaşmanın birinci maddesi ile "hükümetçe, banknot ihracına mezun olmak üzere bir Türk bankası tesis edilecek olur ise Osmanlı Bankası'nın buna bir itirazı olamayacağı" ifadesi eklenmişti. Bu ifade, Osmanlı Bankası'nın devlet bankası statüsünün hükümet kendi devlet bankasını kurduğu anda iptal edilecek geçici bir imtiyaz haline dönüştüğü anlamına gelmekte idi (Eldem, 1999).

1 Ocak 1932'de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın faaliyete geçmesinin ardından ise Osmanlı Bankası'nın geçici devlet bankacılığı görevi sona ermiştir (Güneş, 2011).

Hükümet ve toplumun tarım, ticaret ve sanayi kesimlerinin önde gelenlerinin katılımıyla 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde, ekonomik gelişme için ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesinin

gerekliliği tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Kongre’de ifade edilen görüşlere göre “Özel kesimin olanakları henüz güçlü bankalar kurulması için yeterli değildir. Bankaların kurulmasında devletin katkısı olmalıdır.” (Akgüç, 1989). Kongre’ye katılan tüccarlar bir ana ticaret bankasının kurulmasını önermişler ve Türkiye İş Bankası bu öneriler doğrultusunda 1924 yılında özel sektör bankası olarak kurulmuştur. Fransa’daki iş bankaları örnek alınarak kurulan İş Bankası’nın ana sözleşmesinde bu kurumun her türlü bankacılık işlemleri yapmak; tarım, sanayi, madencilik, enerji üretim ve dağıtım; bayındırlık işleri, taşımacılık, sigortacılık, turizm, dışsatım alanlarında her türlü işletme kurmak veya katılmak; malların üretim ve tedariki için ortaklık kurmak, bu amaçla ortaklıklara katılmak; sınai ve ticari işletmeleri gerek kendi nam ve hesabına, gerekse yerli ve yabancı işletmelerle birlikte veya bu işletmeler adına yerine getirerek yapmak üzere kurulduğu belirtilmiştir (Çivi, 1985).

1924 yılında kurulan İş Bankası, kuruluşundan itibaren ticari firmaları yüksek faizle borç veren tefecilerin elinden kurtarmaya, faiz ve ödünç para verme koşullarını iyileştirmeye ve aynı zamanda halkı tasarrufa yönlendirmeye çalışmıştır (Zarakolu, 1973).

Kongreye katılan tarım kesimi temsilcileri de tarım sektörüne daha fazla ve daha uygun koşullarda kredi verilmesi amacıyla Ziraat Bankası’nın güçlendirilmesini istemişlerdir. Ziraat Bankası ülkenin her yanında örgütlenmiş olmasına rağmen, sadece yabancı bankaların verimsiz oldukları için ilgilenmedikleri tarım kesimine kredi açıyor, her türlü bankacılık işlemini yapamıyordu. Bununla beraber, 1924 yılında alınan bir kararla banka anonim şirket statüsüne kavuşturulmuş, sermayesi artırılmış ve bankaya tarımsal kredi vermenin yanında her türlü bankacılık faaliyetinde bulunabilme yetkisi verilmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 1998a).

İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar doğrultusunda 1925 yılında bir devlet bankası olarak Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Banka, özel kesim tarafından yeni kurulacak sanayi ve madencilik kuruluşlarına kredi sağlamak, özel kesimle ortaklıklar kurmak ve devlete ait sanayi kuruluşlarını geçici olarak işletmek ve zaman içinde bu kuruluşları özel kesime devretmek amacıyla kurulmuş ilk kalkınma bankasıdır. Banka, kamu kesiminin özel kesime kaynak aktarması sürecinin başlangıç düzenlemesi ya da kurumlaşması olarak görülebilir. Banka, kaynaklarının büyük bir kısmını kuruluş halinde devraldığı iştiraklerine bağlaması yüzünden, sanayi ve madencilik alanında etkinlikte bulunan işletmelere

yeterli kredi yardımıyla bulunamamış, 1932 yılında Banka'nın yerini almak üzere Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası kurulmuştur. Söz konusu kuruluşların da başarısız olması üzerine, 1933 yılında, bunların yerine Sümerbank kurulmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2005).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kurulan ve bankacılık kesiminde etkin olan bir diğer banka, 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası'dır. Banka, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür. Banka'nın kuruluş amacı, ülkenin inşasını hızla gerçekleştirilmesi ve inşaat kesimi için gerekli kredileri sağlamak ve yetim haklarını korumak biçiminde belirtilmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

İzmir İktisat Kongresinde alınan kararların izinde Cumhuriyet'in ilk yılları bankacılık sektörü açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur. 1924-1926 döneminde milli bankacılık sisteminin kurulması ve geliştirilmesi faaliyetleri hız kazanmış, bu amaçla sanayi ve ticareti finanse edecek irili ufaklı pek çok yerli banka faaliyete geçmiştir. Bu dönemde az sayıda da olsa yabancı sermayeli banka girişleri gerçekleşmiş ve 1929 yılına gelindiğinde sistemdeki banka sayısı, 43 adedi yerli, 15 adedi yabancı olmak üzere, toplam 58 adede yükselmiştir (Kocabaşoğlu v.d., 2001).

Anılan dönemde ulusal sermayenin yabancı sermaye ile iş birliği yaparak yeni ortaklıklar kurduğuna da rastlanmıştır. Ortakları ve yönetim kurulu üyeleri arasında yabancıların bulunduğu Dersaadet Küçük İstikraz Sandığı T.A.O. ve Türk Ticaret ve Sanayi Bankası A.O. bu duruma örnek gösterilmektedir. Söz konusu ortaklıklar, bu dönemdeki milli bankacılığın yabancı sermayeye açık ve onlarla işbirliğine hazır olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir (Artun, 1983).

Bu döneme damgasını vuran diğer bir gelişme de yerel banka sayısının süratle artmasıdır. Bu bankalar özellikle yerel olarak faaliyet gösteren işadamlarının kredi ve bankacılık hizmetlerinin karşılanması amacıyla kurulan tek şubeli bankalar olmuştur. 1929 dünya ekonomik krizinin olumsuz etkileri ile bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında önemli derecede pozitif katkıları olan bu tek şubeli bankalar daha sonraki yıllarda ülkemizde uygulanacak olan çok şubeli ulusal bankacılık modeline bağlı olarak da faaliyetlerini sonlandırmışlardır (Cangöz ve Erdener, 1993).

1929 dünya ekonomik buhranı sonrasında ise Türkiye'nin ekonomi politikasında değişikliğe gidilmiş ve kambiyo kontrolleri yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler Türkiye'de yabancı banka faaliyetlerini sınırlamış ve 9 banka yurdumuzdaki faaliyetlerini durdurmuş veya ara vermiştir (Tekeli, 1997). 1929 yılından sonra uzun yıllar Türkiye'de yeni bir yabancı banka faaliyete başlamamıştır (Bolay, 1991).

1929 dünya ekonomik bunalımının etkisinin sürdüğü günlerde, merkez bankası kuruluncaya kadar Türk Parasının değerini korumak, kambiyo alım ve satımını idare etmek, spekülasyona meydan vermemek, kısaca mali piyasalara istikrar sağlayabilmek için 1930 yılında Maliye Bakanlığı önderliğinde bir Bankalar Konsorsiyumu kurulmuş ve yabancı sermayeli bankalar da bu konsorsiyuma katkıda bulunarak, sermayesinin %42'sine iştirak etmişlerdir. Söz konusu konsorsiyum istikrarı sağlamakla birlikte, para arzını, döviz talebini kontrol edememiş ve Merkez Bankası görevlerini tam anlamıyla yerine getirememiştir. Merkez Bankası'nın kuruluşuna kadar görev yapan Bankalar Konsorsiyumu, para istikrarının sağlanmasına ve hükümetin önemli atılımlar yapmasına sebep olmuştur (Altun, 2007).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, küçük çiftçiyi tefecilerden kurtarmak için 05.06.1929 tarih ve 1470 sayılı Kanun ile 02.12.1935 tarih ve 2836 sayılı Kanunları çıkartmıştır. Bu Kanunlara göre, kurulmuş tarım kredi kooperatifleri aracılığıyla Ziraat Bankası çiftçiye kredi vermiştir. Devlet bu krediler ile çiftçiyi desteklemiştir (Zarakolu, 2003).

Cumhuriyet döneminde bankacılık ve dolayısıyla banka hukuku ile ilgili ilk önemli yasal metin 30 Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı TC Merkez Bankası Kanunudur. Kuruluş döneminde ekonomiye milli bir yapı ve nitelik kazandırmak, para ve kredi piyasasını milli esaslara uygun olarak düzenlemek, merkez bankasının milliliği ilkesini gerçekleştirmek amacıyla bir merkez bankası kurulması hazırlıklarına 1929 yılında başlanmıştır. TC Merkez Bankası (TCMB), 1930 yılında 15 milyon sermayeli bir anonim ortaklık olarak kurulmuştur. Bankanın kuruluş yasasında, istisnai görev ve yetkileri dışında özel hukuka bağlı olması kabul edilmiştir. TC Merkez Bankası'nın çeşitli görevleri arasında para ve kredi piyasasını milli esaslara göre düzenlemek de yer almaktadır. Başlangıçta banknot çıkarılmasına ilişkin olarak getirilen sıkı sınırlamalar kısa bir süre sonra genişletilmiş, bankanın temel işlevi etkin bir para politikası yürütmekten çok kamu kesiminin finansman açığını kapatmak olmuştur (Işıқтаç, 2009).

TCMB kuruluş yasası kırk yıla yakın bir süre yürürlükte kalmış, 26 Ocak 1970 tarihinde ise 2111 sayılı yeni yasa ile yeniden düzenlenmiştir (Parasız, 2000a).

1930'lu yıllar, ülkemizdeki bankacılık açısından önemli bir konu, tek şubeli bankacılığın sona ermesidir (Takan, 2001).

1923–1933 yılları arasında çok sayıda yerel bankanın kurulmuş olduğu ve bu dönemde yerel bankacılığın da önemli bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında, özellikle de yerel tacirlerin kredi ve banka hizmeti ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulmuş olan bu yerel bankaların birçoğu, 1929 dünya ekonomik krizi'nin olumsuz etkileri ve ülkemizde şube bankacılığının gelişip yaygınlaşması üzerine, faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmışlardır (Yıldırım, 2004a).

Ulusal bankacılık döneminde hedeflere ulaşma açısından belli bir başarı yakalanmıştır. Ancak, bankaların genellikle kısa vadeli kredi vermeleri, kredi vermede seçici davranmaları, sanayicinin uzun vadeli kredi araması ve sanayi yatırımlarına ihtiyaç duyulması, 1930 sonrasında başka arayışları gündeme getirmiştir (Er, 2009).

Türkiye 1930'lu yılların başından itibaren yeni bir gelişme stratejisi dönemine girmiş ve devletçiliğe doğru bir dönüş olmuştur (Bozoklu, 2003).

2.2.2. Kamu bankaları dönemi (1933-1944)

Cumhuriyetin kurulmasından itibaren geçen ilk 10 yılda, özel girişime dayanan liberal bir ekonomi politikası izlenmiş, özel sektör korunarak teşvik edilmiş ve sanayileşmede bu kesime öncelik verilmiştir. Ancak gerekli sermaye, altyapı ve girişimci azlığı gibi nedenlerden dolayı başarıya ulaşılamamıştır (Apak ve Tavşancı, 2008).

1929 ekonomik bunalımı ile liberal iktisat politikalarının terk edilmeye başlandığı dünyada, sermaye fazlası olan ülkelerin yatırımlarını büyük ölçüde tasfiye etmeye veya kısmen kendi ülkelerine kaydırmaya neden olan bir ekonomik yapı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunalıma çözüm olarak, hükümetlerin ekonomiye, özellikle kamu harcamalarını artırarak ya da para politikasıyla doğrudan karışması kuramsal düzeyde öngörülmüş ve uygulama da bu yönde

gelişmiştir. Bu şartlar altında Türkiye’de kamu harcamaları ile kamu gelirlerini dengelemek ve dış alıma sınırlar getirilerek dış ticaretin fazla vermesi amaçlanmıştır. Devletçilik uygulamasını da başlatarak kendi içinde ekonominin genişletilmesine çalışılmıştır. Bu dönemde, Türkiye’nin ihracatında önemli yeri olan ülkelerin içinde buldukları ekonomik bunalım ihracatı güçleştirmiş ve tarıma dayalı olan geleneksel ihraç mallarının satışı azalmıştır. İhracattaki bu tıkanma, döviz kıtlığına ve buradan üretim için gerekli hammadde ve araç-gereç ithalatında zorluklara yol açmış bunların sonucunda da ülke içinde fiyat ve üretim düşüşlerine, işsizliğe ve genel olarak ekonomik durgunluğa neden olmuştur. Ekonomiye canlılık kazandırmak, özel sermaye aracılığı ile sağlanamadığı için yabancı yatırımlara karşı olunmadığı vurgulanmış olsa da, ağır bunalım koşullarında yabancı sermaye girişi sınırlı kalmıştır (Kesemen, 2009).

1920’li yıllarda izlenen, özel sektör aracılığıyla sanayileşme politikalarından sermaye yetersizliği nedeniyle sonuç alınamaması, ülke ekonomisini tarım üretiminin egemen olduğu bir ekonomi görünümünden çıkaramamış, dünya ekonomik buhranının etkisiyle düşen tarım ürünleri gelirleri ve azalan ticari faaliyetler nedenleriyle, sınai faaliyetleri finanse etmesi gereken tek şubeli yerel bankaların çoğunun kapanmasına neden olmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

Yerel bankaların bu dönemde faaliyetlerini durdurmasında TCMB’nin bu bankalara kaynak sağlamak konusunda yetersiz kalması ve isteksiz davranmasının yanı sıra, bu bankaların dış finansman kaynaklarına ulaşımının olmaması da etkili olmuştur (Selvi, 2010).

Bu durum, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için devletin sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde daha aktif bir rol oynaması gerektiği yönünde görüşlerin ağırlık kazanmasına neden olmuştur (Işıқтаç, 2009).

Devletçilik politikası, sanayileşmeyi hızlandırmak için bir alternatif olarak doğmuş ve devlet öncülüğünde planlı sanayileşme hedef alınmıştır. Hızlı bir ekonomik kalkınma ve sanayileşme için kamunun sanayi tesisleri kurup işletilmesi olduğu anlaşılınca, bir Sovyet uzmanlar grubuna sanayi programı niteliğinde olan bir plan hazırlanmıştır. Plan, bir sanayi sektörü planı özelliğini taşımakta ve tüm sektörleri içeren bir makro nitelik taşımaktaydı. Dış finansman öngörülmemiş ve planın öz kaynaklara dayalı olarak yürütüleceği ilkesi benimsenmiştir. Dünya üzerinde gelişmekte olan ülkelerde bu plan, devlet

öncülüğünde planlı sanayileşme uygulamasının da ilk örneğini oluşturmuştur. 1930–1940 aralığında büyük kamu bankaları kurularak faaliyete geçirilmiştir. Bu dönemin en önemli özelliği sanayileşme stratejisi olarak iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ile ekonomik kalkınmanın hızlandırılması politikasının almasıdır. Türkiye, Batılı ülkelerin önerilerine uygun olarak ekonomi politikalarını değiştirmiş, özel sektörün geliştirilmesine yönelmiştir (Apak ve Tavşancı, 2008).

“İktisadi Devletçilik” olarak adlandırılan bu sanayileşme stratejisinin temelinde; büyük sermaye gerektiren ve teknik bilgiye ihtiyaç gösteren yatırımların gerçekleştirilmesinde, devletin özel kesime göre daha fazla olanaklara sahip olduğu düşüncesi yatmaktadır (Işıқтаç, 2009).

Ekonomik kalkınma yöntemindeki temel politika değişikliği bankacılık sistemini de etkilemiş ve bu yıllarda çok sayıda devlet bankası faaliyete geçmiştir (Selvi, 2010).

Ekonomideki iktisadi devletçilik politikaları, özel bankacılık faaliyetleri açısından caydırıcı olmuş ve sektördeki bankaların sayısının azalmasına yol açmıştır. Nitekim 1933 yılında Türkiye’de faaliyet göstermekte olan banka sayısı 54 adet iken, 1943 yılda banka sayısı 37 adede gerilemiştir (Kocabaşoğlu, v.d., 2001).

1930’lu yıllarda bankacılık sisteminin düzenlenmesine yönelik faaliyetler dikkat çekmeye başlamıştır. 1933 yılında yürürlüğe konulan “Mevduatı Koruma Kanunu” ile “Ödünç Para Verme Ve Halk Bankası Ve Sandıkları Kurulması Hakkındaki Kanun” ve 1936 yılında yürürlüğe konulan “Bankalar Kanunu” ile bankaların kuruluşu, çalışmalarına, denetim ve gözetimine ilişkin temel esaslar belirlenmiştir (Kocabaşoğlu, v.d., 2001).

30 Haziran 1930 tarihli 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (T.P.K.K.) ve bu Kanunun verdiği yetkiye dayanarak takip eden yıllarda çıkarılan kararnameler ile sıkı bir kambiyo denetimi yetkisi verilen TCMB döviz üzerinden yapılan bütün işlemleri hükümetin belirleyeceği iktisat politikasına göre yönetecektir. O kadar ki ithalat yapılan ülkelere ödenmesi gereken dövizleri o ülkeden Türkiye’ye ödeme yapılmadan serbest bırakmamıştır (Öncü, 2011).

1932 yılında Devlet Sanayi Ofisi ile Sanayi Kredi Bankası'nın oluşmasıyla kurulan sanayi modeli çok kısa sürede işlevini kaybetmiştir. 1933'te yeni bir model kurulmuş ve birbirinden ayrılmış olan sanayi ve bankacılık işleri yeniden birleştirilmiştir. Asıl değişiklik, milli bankaların sanayi hareketine katılıp, bundan pay alacak olmalarıdır. İş Bankası ve Ziraat Bankası, planlamasını devletin yaptığı sanayiye hem kredi verip, hem de iştirak etmişlerdir. Sümerbank ise, bir banka değil, sanayi hareketinin merkez karar birimi olmuştur (Altuğ, 1981).

İktisadi Devletçilik olarak adlandırılan bu sanayileşme stratejisinin temelinde Türkiye'nin o dönemde içinde bulunduğu koşullar nedeniyle, büyük sermaye gerektiren ve ileri derecede teknik bilgiye ihtiyaç gösteren yatırımların gerçekleştirilmesinde, devletin özel kesime göre daha fazla olanaklara sahip olduğu, özel kesimin gerçekleştiremediği yatırımları yapabileceği ancak idarenin devlet elinde olmayacağı görüşü bulunmaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

Türk ekonomisinde canlılık 1935 yılından itibaren süreklilik kazanmıştır. Ekonomide gelir ve tasarruflar artarken bankacılık sektörü de gelişmeye başlamıştır. Özel sermaye için, birikimin önemli kaynağı devletin iştirak politikası olmuştur. Böylece devlet kendi birikiminden özel kesime pay vermiş, sanayi-bankacılık ilişkisi birikimin odak noktası haline gelmiştir (Kuruç, 1987).

Devletçilik politikasının uygulandığı 1932-1938 yılları arasında, devlet sanayi alanına yapacağı yatırımları planlı bir şekilde yürütmek maksadıyla 1934 yılında uygulanmasına başlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planını hazırlatmıştır (Özelmas, 1963).

Birinci Sanayi Plânının uygulaması için ayrı bir teşkilât kurulmamış, yürütülmesi için 17 Nisan 1934 yılında Sümerbank'a verilmişti (Atatürk Araştırma Merkezi, 2013).

Bu dönemlerde devlet, tespit edilen hedeflere ekonominin yönlendirilmesi için yatırımcı, işletmeci ve aynı zamanda öncü olmak zorundaydı. Bu yıllar, devlet bankalarının kurulduğu ve devletin ekonomi politikasında aktif olarak yer aldığı dönemdir; Devlet Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığıyla sanayi yatırımlarında bulunarak, ekonomiyi kalkındırmayı amaçlamıştı. Önemli devlet bankaları arka arkaya kurulmaya başlanmıştı. Bunlar sırasıyla Sümerbank, İller Bankası (Belediyeler Bankası), Etibank, Denizbank, Halk Bankası ve Halk Sandıkları'dır (Atatürk Araştırma Merkezi, 2013).

Sanayileşmenin daha verimli ve düzenli başarılabilmesi, devlet sanayi programında öncelikle kurulması istenen sanayi dallarının, ancak bir devlet teşekkülü tarafından gerçekleştirilmesi için 3 Haziran 1933 tarihinde 2262 sayılı Kuruluş Kanunu ile Sümerbank kurulmuştur. Bir kalkınma bankası gibi çalışan Sümerbank, devletin öncülüğünde başlatılan sanayileşme hamlesinde verimli ve düzenli çalışma sonucu başarıya ulaşmış ve ülke sanayiinin gelişmesinde de özel sektöre de yol gösterici olmuştur (Atatürk Araştırma Merkezi, 2013).

Sümerbank'ın ayrıca ulusal sermayenin gelişmesini sağlayacak tasarruf imkânlarının artmasını hedefleyen bankacılık işlemleriyle ilgili görevleri vardır. Bunlar; her türlü bankacılık işlemini yapmak, ulusal sermayenin gelişimini sağlayacak tedbirleri almak ve ülkenin ihtiyaç duyduğu vasıflı elemanı yetiştirmektir (Özelmas, 1963).

20 Haziran 1935'de, 2905 sayılı yasa ile Etibank kurulmuştur. Yer altı kaynaklarının üretilmesinden, bu yer altı kaynaklarının pazarlanması, santrallerin inşası, elektrik enerji üretimi gibi kalkınmada ekonomik alt yapının oluşturulması amacı ile kurulmuştur. Denizyolları işletmelerini yönetmek, yenilerini kurmak ve finanse etmek amacıyla 30 Kasım 1937'de 3295 sayılı yasa ile Denizbank kurulmuştur. Ancak faaliyetine 1938 yılında başlamıştır. Bankanın adı 1945 yılında İller Bankası olarak değiştirilmiştir. Belediyeler Bankası, şehir ve kasabalarımızın yeniden imar ve inşaatı amacıyla 24.06.1933 tarihinde, 2301 sayılı yasa ile kurulmuştur. Kurulmasındaki amaç şehir ve kasabaların kalkındırılmasında, imar planlarını hazırlamak, su, elektrik, havagazı, kanalizasyon vb. kamu hizmetleriyle ilgili tesisler yapmak, yapılar ve belediyelere gerekli orta ve uzun vadeli kredilerle, teknik yardım sağlamaktır. Cumhuriyetin ilk yıllarında sermaye birikiminin, özel sektörün yetersiz olması ve üretim alanlarının darlığı nedeniyle, esnaf ve sanatkârlara kredi verecek kurumların kurulması gecikmişti. Esnaf ve sanatkârlar ise elde ettikleri gelirlerinin önemli bir bölümünü sermayeye ve tefecilere vermek zorunda kalmışlardı. Böyle ağır ekonomik şartların yaşandığı ortamda da esnaf ve sanatkârlar sürekli olarak küçülmüş ve gelişme gösterememişti. Ekonomik düzenin temeli olan bu kesimi tekrar diriltmek ve ayakta kalmasını sağlamak için 1933 yılında, 2284 sayılı Halk Bankası, Halk Sandıkları Kanunu ile kurulmuştur. Dünya ülkelerindeki kooperatif hareketleriyle bir bakıma aynı paralellikte gelişme gösteren Halk Bankacılığı, Türkiye'de 1938 yılında hayata geçmiştir (Atatürk Araştırma Merkezi, 2013).

1934'de başlatılan Birinci Sanayi Planı'nın yürürlüğe konmasıyla devlet sermayesiyle ya da devlet sermayesinin önderliğinde oluşturulan bu bankalar önemli görevler almışlardır (Parasız, 1994).

Bu dönemde bankacılıkla ilgili yasal düzenlemeler de yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler tefeciliğin önlenmesi, mevduatların güvence altına alınması ve giderek artan kamu finansman sorununun çözümüne yönelik olmuştur. Tefeciliğin önlenmesi ile ilgili olarak 1933 yılında 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Büyük şehirler dışındaki yerlerde bankaların uyguladıkları kredi faiz oranlarının %38'e çıkması ve 1887'den beri yürürlükte olan Mürabaha Nizamnamesi'nin bu durumu önleyememesi kanunun çıkarılmasına neden olmuştur (Ertuğrul ve Zaim, 1996).

Mevduatın, özellikle tasarruf mevduatının korunması amacıyla, 30 Mayıs 1933 tarihinde 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Mevduatı Koruma Kanununda, mevduatın korunması amacıyla bankaların denetlenmesi esas alınmakla birlikte, banka hissedarlarının belirlenmesi ve kredi sınırlamalarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Mevduatı Koruma Kanunu bankalara modern anlamda düzenleme getiren ilk yasa olarak kabul edilmektedir. Bu yasayla mevduatın kabulü bir taraftan Maliye Bakanlığı'nın iznine bağlanmış, diğer taraftan da kabul sınırı için sermaye ile yedek akçeler toplamını göz önünde tutan bir ölçü kabul edilmiştir. Riskin dağıtılmasını sağlayabilmek için, bir bankanın, bir gerçek veya tüzel kişiye ödenmiş sermayesi ile yedek akçelerinin toplamının %10'undan fazla kredi açamayacağı ilkesi getirilmiştir. Bankaların, Maliye ve İktisat Vekaletleri tarafından birlikte tayin edilecek yeminli banka murakıpları tarafından denetlenmesi hükme bağlanmıştır (Işıқтаç, 2009).

1936 yılında kabul edilen 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile banka mevduatlarının %15 oranında Devlet İç Borçlanma Senetlerinden veya aynı derecede faiz getiren diğer menkul kıymetlerden munzam karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiş, bu uygulamanın bir amacı da kamu yatırımları için düşük maliyetli finansman kaynağı sağlamak olmuştur. Bunun yanı sıra, hem devlet işletmelerinin finansman ihtiyacında hem de İkinci Dünya Savaşı nedeniyle savunma harcamalarında meydana gelen artışlara bağlı olarak, hükümetin bankacılık sektöründen kredi talepleri artmış, uzun vadeli iç borçlanmaya gidilmiş ve Merkez Bankası reeskontundan yararlanılmıştır. 1938 yılında, İngiltere'den kredi olarak alınan 10 milyon sterlin değerindeki altın 1940 yılında karşılık gösterilerek, Merkez Bankası'ndan avans alınmıştır. Ayrıca 1942 yılında munzam

karşılık oranı %20'ye yükseltilerek, bu karşılıkların tamamının Devlet İç Borçlanma Senetleri'ne yatırılması zorunluluğu getirilmiştir (Zarakolu, 1973).

1930'lu yıllarda Ziraat Bankası, buğday fiyatlarının desteklenmesi ve küçük üreticilere kredi verilmesinde önemli işlevleri yerine getirmiştir. 1937 yılında Bankanın sermayesi yeniden artırılmış ve iktisadi devlet girişimine dönüştürülmüştür. Bu sermaye artışına rağmen İkinci Dünya Savaşı sırasında askeri harcamaları karşılamakta ciddi güçlük çeken Hükümete, Ziraat Bankası'nın büyük ölçüde borç vermek durumunda kalması, tarımsal kredilerde, 1940-1944 yılları arasında, önemli bir daralma olmasına neden olmuştur (Tezel, 1986).

İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle dünya genelinde yavaşlama gösteren ekonomik faaliyetin sonucu olarak bankacılık alanında da daralma görülmüş ve Türkiye'de faaliyet gösteren toplam banka sayısı 1932 yılında 60 iken, 1945 yılında 40'a düşmüş, 1929-1936 yılları arasında ise 9 adet yabancı banka Türkiye'deki faaliyetlerine son vermiştir (Akgüç, 1989).

Devlet bankalarının ya da genel olarak ifade edersek kamu bankalarının ülkemizde varoluş nedenleri; yerli sanayinin ve sermaye birikiminin oluşması için piyasa mekanizmasının yeterli olmaması, milli bankalar bölgesel nitelikte, az şubeli ve küçük bankalar olduğundan bankacılığın kendi imkânları ile gelişmesi ve ekonomik kalkınmayı desteklemesinin zor olması nedenleri ile ihtisas kredileri yolu vererek belli sektörleri desteklemek, bölgeler ve sektörler arası gelir dağılımını düzeltmek düşüncesi şeklinde sıralanabilir (Ertürk, 1999).

2.2.3. Ulusal bankaların geliştiği dönem (1945-1960)

1945-1959 yılları arasındaki ekonomideki ve ülkedeki gelişmeler; yeni yatırımlar, modern işletmelerin kurulması, nüfusun hızla artması, şehirlerin büyümesi, sanayi sektörünün milli gelirden daha çok pay almaya başlaması ve piyasa için üretimin genişlemesi ekonomide para ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bankacılığın bir yatırım kurumu olma özelliği önem kazanmış, bankacılık alanında yapılan yatırımların getirisi yükselmiş ve özel bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

Savaş sonrası döneme bakıldığında Türkiye Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yakınlaşmış ve ABD, 1947 ve sonrasında, "Truman Doktrini"nin uygulanması ve "Marshall Planı" çerçevesinde Türkiye'ye birçok uzman

göndermiştir. Uzman raporları, Türk ekonomisini sağlıklı bulmakla beraber, izlenmekte olan ekonomi politikasını şiddetle eleştirmiş ve bunların yerine farklı ekonomi politikaları önermişlerdir. Eleştiriler, özellikle özel girişime yeterli serbestinin verilmediği, iç ve dış ticarete serbest piyasa koşullarının yeterince uygulanmadığı ve Türkiye’de kamu kesimin ekonomiye egemen olduğu, onu denetimi altında tuttuğu yönündedir (Kesemen, 2009).

Bu dönemin en önemli özelliği; sanayileşme stratejisi olarak iktisadi devletçiliğin yerine özel sektörün desteklenmesi yoluyla ekonomik kalkınmanın hızlandırılması politikasının uygulanmaya başlanmış olmasıdır. Politika değişikliğinin başlıca nedeni, savaş yıllarında yaşanan yüksek enflasyon ve spekülasyon ortamında, tarım ve ticaret sektörlerinde varlıklı bir özel kesimin ortaya çıkması ve 1950 yılında, iktisadi liberalizm ilkesini benimsemiş Demokrat Parti’nin iktidara gelmesidir (Işıқтаç, 2009).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı ile ekonomik ilişkilerin gelişmesi, uluslararası kuruluşlardan sağlanacak kredi olanaklarını artırmıştır. Aynı dönemde ülkede izlenen liberal ve özel sektörü destekleyici politikalar nedeniyle tarımda daha modern yöntemler kullanılmaya başlanmış, yatırımlarda hızlı artış sonucunda ekonomik gelişme hızlanmıştır. Dünya’da ve Türkiye’de hızlanan ekonomik gelişme etkilerini bankacılık alanında da göstermiştir (Selvi, 2010).

Bu durum bankacılık sektörüne de yansımış, özel bankacılık bu dönemde oldukça gelişmiştir. Nüfusun ve şehirleşmenin artması, üretimin ve sanayinin hız kazanarak milli gelirin yükselmesi, ekonomide fon ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur (Akgüç, 1989).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında korumacı iktisat politikalarından uzaklaşılması ve iktisadi faaliyetlerin artması ile birlikte, özel sermayeli Türk bankaları ticaret hayatına katılmaya başlamıştır. Bu dönemdeki bankacılık faaliyetlerinin en önemli özelliği, şube bankacılığının hızla yaygınlaşmasıdır. Bankacılıkta rekabetin artması bazı bankaları reklamcılığa iterken, bankacılık sektörü 1950’li yılların ikinci yarısında, geri dönmeyen krediler sorunu yaşamış, bu süreç banka tasfiyeleri ile sonuçlanmıştır (Kocabaşoğlu v.d., 2001).

Zamanın siyasi iktidarının ekonomik ve politik tercihi doğrultusunda bu dönemde büyük çoğunluğu özel sermayeye ait olan 31 yeni banka kurulmuştur (Dündar, 2006).

Ekonomide liberalleşme politikaların etkili olduğu bu dönemde, yeni devlet bankası kurulması fazlaca istenmemiştir. Tarım, sanayi, enerji, emlak, orta ve küçük boy işletmelere yönelik devlet bankalarının zaten var oluşu da yenilerine ihtiyaç duyulmamasının diğer nedeni olmuştur (Er, 2009).

Bu dönemde özel kesime ve piyasa ekonomisine önem veren bir ekonomi politikası benimsenmiş olmasına rağmen daha önceki dönemlerde uygulanan getirisi fazla olmadığı için özel sektörde yapılmayan yatırımların devlet tarafından gerçekleştirilmesi ve böylece özel kesimin teşvik edilmesi politikasına devam edilmiştir. Sulama, enerji, ulaştırma, çimento, şeker, dokuma, kauçuk, demir çelik sanayilerinde önemli devlet yatırımları yapılmıştır (Özata, 2010).

Özellikle 1950'den sonra özel girişimin ön plana çıkması, dış kredilerin artması, Kore Savaşı nedeniyle başta pamuk ihracatı olmak üzere ihracat gelirlerinin artması, 1954'te Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası'nın yürürlüğe girmesi, 1950-1954 yılları arasında çok hızlı bir ekonomik büyüme sağlanması, enflasyon yükselirken faiz oranlarının sabit kalması, ülkede tasarrufların giderek artması, özel bankaların gelişmesinde en etkin rolü oynamıştır (Parasız, 2000a).

İncelenen dönemde özel sanayi üretiminin artmasında 1950 yılında kurulan Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası A.Ş. (TSKB) da etkili olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dünya Bankası istemiyle gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan sanayileşme yaklaşımının göstergesi olarak TSKB'nin amacı, özel sanayiye iç ve dış destek sağlamaktır. Bu çerçevede bankanın amaçları; özel sanayinin kurulmasına ve genişlemesine yardımcı olmak, yerli-yabancı ortaklığı biçimindeki sınaî kuruluşları özendirmek ve pay senedi ile tahvillerin özel mülkiyete geçmesine ve özel mülkiyette kalmasına yardım etmek biçiminde özetlenebilir (Kepenek ve Yentürk, 2005).

Ele alınan dönem, ekonomide parasallaşma sürecinin hızlandığı, ulusal sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşmesinin arttığı, ticari etkinliklerin önemli ölçüde genişlediği ve sanayileşme hamlesinin yeniden canlanmaya başladığı dönem olarak nitelendirilebilir (Artun 1983).

Tüm bu gelişmeler bankacılık sektöründe de beklenen etkiyi göstermiştir. Özel bankacılıktaki gelişme 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank, 1950 yılında Türkiye Sınâî ve Kalkınma Bankası, 1955 yılında Pamukbank, Türkiye Kredi Bankası ve Tütünbank gibi

bankaların kurulmasıyla somutlaşmıştır. Kurulan bu özel bankaların yanı sıra, 1954 yılında Türkiye Vakıflar Bankası, 1958 yılında Türkiye Öğretmenler Bankası bu dönemde faaliyet göstermeye başlamıştır (Yardımcı, 2006).

1926 da kurulan Emlak ve Eytam Bankası, 1946 yılında yeniden yapılandırılarak Emlak ve Kredi Bankasına dönüştürülmüştür. Buradaki amaç kredi kaynaklarının ihtiyacı karşılar duruma getirilmesi, yani uzun vadeli finansman olanağı sağlanarak mesken ihtiyacına çözümler üretilmesi idi (Selvi, 2010).

1937 yılında kurulan Denizcilik Bankası, 1951 yılında yeniden organize edilmiş devletin denizcilik alanındaki işletmelerinin kurulması, işletilmesi ve finanse edilmesi işi bu bankaya devredilmiştir (Zarakolu, 1973).

Yine bu dönemde, 1936 yılından beri yürürlükte olan 2999 sayılı Bankalar Kanununun yerini, 23 Haziran 1958 tarihinde 7129 sayılı Bankalar Kanunu almıştır (Işıқтаç, 2009).

Kanun, mevduat sahiplerinin hakları koruma bakımından yeni hükümler getirilmiştir. Banka kredilerinin ülkenin ekonomik kalkınma ve gelişmesine yardım edecek şekilde tedbirlerin alınmasında çaba gösterilmiştir (Öçal, 1973).

Yeni yasayla Türkiye’de “bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi” amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur (Işıқтаç, 2009).

Amacı ise, bankaların hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak veya alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir (Türkiye Bankalar Birliği, 2013a).

7129 sayılı Bankalar Kanunu’na göre bankaların kredi politikaları serbest bırakılmıştır. Bankalar istediği kişi ve kuruluşa kredi vermeye başlamış ve bu dönemde serbest piyasa ekonomisi etkili olmuştur (Parasız, 1994).

7129 sayılı Bankalar Kanunu diğer ülke kanunlarını da göz önüne alan daha çağdaş bir Bankalar Kanunu olmasına rağmen, bir süre sonra yeterli bulunmamış ve çeşitli değişikliklere uğramıştır. 28 ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle, yasada bazı değişiklikler yapılmış olup, mevcut sistem çok fazla değiştirilmemiştir. Her iki düzenlemenin ortak özelliği; kredi ve yatırımlara ilişkin sınırlamaların tam olarak uygulanmasını sağlamak amacıyla, banka pay sahipliğini abartılı bir şekilde sınırlamalara tabi kılınması ve mali durumu kötüleşen bankaları kurtarmak veya sarsıntısız tasfiyeye tabi tutabilmek için zorunlu birleşmenin getirilmiş olmasıdır (Işıқтаç, 2009).

1945-1959 yılları arasında özel sektör teşvik edilmeye devam edilmiş, getirisi fazla olmadığı için özel sektör tarafından yapılmayan yatırımlar devlet tarafından yapılmıştır. Bu yatırımların finansmanında başlangıçta tarımsal üründe meydana gelen artış ve yardımlar kullanılmış, ancak 1954 yılından sonra Kore Savaşı'nın bitmesi nedeniyle Avrupa'nın talebinin ortadan kalkması, Dünya ekonomisinde durgunluk yaşanmaya başlanması, iklim şartlarının bozulması ve ilave tarımsal alanların üretime açılmasına imkân olmaması sonucu tarımsal ürün azalmış ve bu yatırımların finansmanında ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Buna rağmen, yatırımlar yapılmaya devam edilmiş ve Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmuştur. Bu dönemde; %20 oranındaki mevduat munzam karşılık oranları kamu sektörünün finansman ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır (Erol, 2006).

Bu dönemde bankacılık işlemlerinde faiz ve komisyon oranlarının hükümet tarafından belirlenmesi, Merkez Bankası dışında diğer bankaların dövizde dayalı işlem yapamaması gibi nedenlerin etkisiyle Türk bankacılık sisteminde şube bankacılığı yaygınlaşmış, mevduat toplamaya dayalı bir yapı ortaya çıkmıştır. Özel kesime ve piyasa ekonomisine önem veren bir politika benimsenmiş olmasına rağmen getirisi fazla olmadığı için özel sektörcü yapılamayan yatırımlar, bu dönemde de devlet tarafından yüklenilmeye devam etmiştir (Akgüç, 1989).

Dışarıdan sermaye ithaline dayanan serbestleşme politikası, 1954 yılından itibaren yüksek kamu açıkları, enflasyon ve büyüyen dış ticaret açıkları ve dış borçlar biçiminde kendini gösteren etmenler, 1958 yılında yaşanan iktisadi krizi hazırlamıştır (Ankara Sanayi Odası, 2001).

1945-1960 döneminde 30 banka kurulmasına karşılık, 14 banka tasfiye olmuş veya faaliyetini durdurmuştur. Türkiye ekonomisinde 1950'lerin sonunda

yaşanan ekonomik bunalım ve bunun sonucunda uygulanan 1958 istikrar programının bankalar üzerindeki olumsuz etkisi, 1960'ların başında da devam etmiştir (Küçüksönmez, 2010).

1960 yılında bankacılıkta yaşanan söz konusu kriz yüzünden tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak amacıyla 1960 yılında yürürlüğe giren 153 sayılı Kanun ile 7129 sayılı Bankalar Kanununda önemli bir değişiklik yapılmış ve bankalarda tedrici tasfiye esası kabul edilerek Bankalar Tasfiye Fonu adı ile bir fon kurulmuştur. Fonun kaynağı ise bankaların yılsonu bilançolarındaki tasarruf ve ticari mevduat toplamının binde yarımı oranında bir tutarı bu fona yatırımları ile sağlanması öngörülmüştür. Bankalar Tasfiye Fonu bir tür mevduat sigortası görevi görmekteydi. Bu Fon 1983 yılında TCMB tarafından idare ve temsil edilmek üzere kurulan “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)”na devredilmiştir (Ankara Sanayi Odası, 2001).

2.2.4. Planlı dönem (1961-1980)

Beş yıllık kalkınma planlarının düzenli olarak yapıldığı dönemlere “Planlı Dönem” adı verilmektedir. 1950'lerin sonunda ekonominin içine girdiği durgunluk ve 1958 İstikrar Programı'na rağmen ekonomik dengelerin kurulamaması, 1950'li yıllarda uygulanan liberal ekonomi politikasının terk edilerek devletin ekonomik alanda kamu müdahalesinin arttığı karma ekonomi uygulamasına geçilmesine neden olmuştur. 1960-1980 döneminde, kamu iktisadi girişimleri ve özel sektör aracılığıyla, ilki 1963 yılında uygulanmaya başlanan kalkınma planlarında yer alan yatırımlar gerçekleştirilerek, ithal edilen sanayi mallarının ülke içinde üretiminin sağlanmasını amaçlayan bir sanayileşme politikası izlenmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

1960 yılında ekonomik ve sosyal hedeflerin belirlenmesinde hükümetlere yardımcı olacak, uzun ve kısa dönemde plan ve programları hazırlayan ve bu planların gerçekleşmesi için gerekli tedbirleri tavsiye eden bir anayasa kuruluşu olarak Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. DPT'nin kuruluşu Türk ekonomisi ve bankacılığı için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Özer, 2008).

1963-67 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, yabancı sermayenin teşvikini öngörmekte ve bu amaçla çeşitli önlemler içermektedir. Bununla birlikte plan, kalkınmada daha çok iç tasarruf düzeyini yükselterek yerli

kaynaklarla iç pazara yönelik ithal ikameci sanayileşmeyi amaçlamaktadır (Şahin, 1993).

Kalkınma planlarında öncelik verilen sanayi, bayındırlık, enerji, ulaştırma gibi sektörlerin finansmanının düşük maliyetle gerçekleştirilmesine yönelik faiz ve döviz kuru politikaları izlenmiştir. 1963 yılında uygulanmaya başlayan kalkınma planları ile bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. Yeni ticaret bankaları kurulmasına sınırlamalar getirilerek, kalkınma ve yatırım bankacılığına önem verilmiştir (Selvi, 2010).

1963 yılında başlayan kalkınma planları ile ekonomi dışı kapatılmıştır. Planlarda öncelikli olarak belirtilen sanayi, madencilik, ulaştırma ve bayındırlık sektörlerine yeterli ve ucuz fon temini sağlamak amacı ile negatif reel faiz ve aynı sektörler için ucuz girdi temin etmek için aşırı değerli Türk Lirası, ekonomi politikası olarak uygulanmıştır (Er, 2009).

Mevduat ve banka kredilerine uygulanacak faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri, izlenen ithal ikameci politika doğrultusunda belirlenmiş; bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanlarının sağlanması olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde yeni banka kurulması sınırlandırılmış, banka sayısı 60'dan 44'e inmiş, şube bankacılığı gelişmeye başlamış, kalkınma ve yatırım bankacılığı teşvik edilmiş ve desteklenmiş, özel ticaret bankalarının büyük bölümü holding bankası haline gelmiş, Türk bankacılığı az sayıda büyük bankanın sisteme hâkim olduğu oligopolistik yapıya dönüşmüştür (Aydın, 2006).

Böylece sınırlı olan sektör kaynaklarının, sınırlı bir rekabet ortamında, mevcut bankalar aracılığıyla, planlarda belirtilen şekilde dağılımının sağlanmasına çalışılmıştır (Özata, 2010).

Öte yandan, 1958'de çıkarılan 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu dönemin ekonomi politikasına uygun olarak hazırlanmıştır. Şöyle ki, 7129 sayılı yasayla devlet, bankaları kredi alanında tümüyle serbest bırakmıştır ve kredilerin sektörler ve kişiler arasında dağılımını ekonomide izlenen amaçlar yönünden kontrol etmeyi unutmamıştır. Yasanın yürürlüğe girmesini izleyen yıllarda haliyle serbest rekabet koşullarına doğru gidilmiş, bu arada T.C. Ziraat Bankası, T. Halk bankası ve T. İş Bankası'nın taşra şubelerini hızla artırmaları sonucu özellikle 1961 yılından sonra pek çok yerel ve küçük banka tasfiye olmuştur. Bu şekilde bir

yapılanmanın ortaya çıkması bankacılıkta özelleştirme ve diğer önlemlerle kırılmaya çalışılan oligopolcü banka sisteminin güçlenmesine neden olmuştur (Parasız, 1994).

Ekonominin içinde bulunduğu durgunluk ve bunalım nedeniyle bankacılık kesimi planlı döneme büyük bir sarsıntıyla girmiş, 1963 ve 1964 yıllarında 6 banka tasfiye olmuştur (Akgüç, 1992).

Kalkınma planlarında, ülkede yeterli sayıda ticari banka olduğu görüşü benimsenmiş olduğundan, 1962-80 döneminde yeni ticaret veya mevduat bankası kurulması sınırlandırılmış, ancak sınırlı sayıda özel görevleri olan ticaret bankaları kurulmuştur (Akgüç, 1992).

Yurt dışında çalışan işçilerin dövizlerinin yatırım alanlarında kullanılması için 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası, Kamu İktisadi Teşebbüs(KİT)'lere kredi vermek amacıyla 1968'de Türkiye Maden Bankası, 1976'da Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası devlet tarafından kurulan yatırım bankalarıdır. Sınai Yatırım ve Kredi Bankası 1963 yılında, Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası 1964'de, Arap-Türk Bankası ise 1977 yılında özel sektör tarafından kurulan yatırım bankalarıdır (Türkiye Bankalar Birliği, 1998a).

Türk bankacılık sektörü, Planlı Dönem Bankacılığı olarak adlandırılan 1960-1980 döneminde, Cumhuriyet tarihinde ilk defa yabancı sermaye girişlerine tanık olmuştur. Bank of Amerika ve İtalya'daki iştiraki Banca D'America'nın sermayesine toplam %24 oranında katıldığı Amerikan – Türk Dış Ticaret Bankası 1964 yılında kurulmuştur. Daha sonraki dönemlerdeki sermaye artırımına katılmayan yabancı ortakların payı giderek azalmıştır. Bu dönemdeki bir diğer yabancı sermaye girişi, 1977 yılında kurulan Arap Türk Bankası ile gerçekleşmiştir. Bu bankanın sermayesinin %60'ına Libya'lı ve Kuveyt'li yatırımcılar iştirak etmiş ve bu banka, Cumhuriyet tarihinde yabancı sermaye çoğunluğu ile Türkiye'de kurulan ilk banka olarak tarihe geçmiştir (Akgüç, 1992).

Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, altı ticaret bankası tarafından kalkınma bankası olarak kurulmuş bir özel sektör bankasıdır. Bankanın kuruluşu ile kalkınma planlarında özel kesim için öngörülen alanlarda yatırım yapmak için gerekli orta ve uzun vadeli kredilerin özel kesim tasarrufları ve yabancı sermaye iştirakleri aracılığıyla sağlanması amaçlanmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

Devlet Yatırım Bankası, kamu iktisadi girişimlerinin planlarda yer alan yatırımları yapmaları için gerekli kredileri sağlamak amacıyla kurulmuş bir kamu bankasıdır. Banka, imalat sanayi yanında enerji, madencilik, ulaştırma sektörlerini içeren yatırım projelerini kredilendirmiş, 1987 yılında Türkiye İhracat Kredi Bankası adını alarak faaliyet gösterdiği alanlar yeniden düzenlenmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 1998a).

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nın unvanı 1988 yılında Türkiye Kalkınma Bankası olmuştur (Artun, 1983).

Bir sanayi veya ticaret sermayesi grubunun bir bankanın sermayesinin önemli bölümünün sahibi olması anlamına gelen ve dünyada da yaygın olan holding bankacılığı, o dönemde özel sektör yatırımlarını hızlandıracak düşüncesi ile devlet tarafından teşvik edilmiştir. Özel teşebbüsün yatırımlarını artıracak düşünülmesi için, holding bankacılığı devlet tarafından da desteklenmiştir. Sistemde holding bankacılığının hüküm sürmesinin temel nedeni, sermaye piyasası ve işletmelerinin kendi kendine finanse olanaklarının son yıllara kadar yeterince gelişmemiş olması ve bankacılık kesiminin finansal piyasalara hükmetmesidir (Sayılğan, 1999).

Ülkemizde holding bankacılığının başlangıcını Sabancı grubu denetimindeki Akbank oluşturmuştur. Bu modelin başarılı bulunması diğer holdingleri de banka satın alarak, banka kurarak veya küçük yerel bankaları geliştirerek holding bankacılığına yöneltmiştir. Çukurova grubu, Pamukbank'taki ağırlığını artırmış, 1970'li yılların başında Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası unvanını alan Selanik Bankası'nda sermaye çoğunluğunu elde etmiş, Yapı ve Kredi Bankası'nı ele geçirmek konusunda Sabancı grubu ile yaptığı savaşı kazanarak bu bankayı da denetimi altına almıştır. Sabancı Holding'in Akbank'tan sonra Yapı Kredi Bankası ve Garanti Bankasında da yönetimi ele geçirme girişimleri olmuş; ancak bu bankaları denetimi altına alamamış, 1980'li yılların ortalarına doğru Garanti Bankasındaki paylarını Doğuş grubuna devretmiştir (Özata, 2010).

1970'li yıllarda 7129 sayılı Kanunun 38. maddesinden dolayı banka yönetimleri özel holdinglerce ele geçirilmiştir. Ancak, yatırımların finansmanının bankalar, özel tasarruflar, kamu borçlanmaları yanında özellikle uzun ve orta vadeli kaynak ihtiyaçlarının Merkez Bankası kaynaklarından sağlanması ve bu

kredilerin geri ödenmemesi parasal genişleme anlamına geldiğinden bu teşvik politikasının enflasyonist etkileri ortaya çıkmıştır (Parasız, 1994).

25.04.1985 tarih ve 3182 sayılı Kanunda holding bankacılığına kısmi bir sınırlama getirilmiştir. Ancak arzu edilen amaca ulaşamamıştır. Türkiye'deki bankaların çoğu holdinglerin eline geçmiştir (Takan, 2001).

Bu dönemde Türk mali sisteminde tasarrufları özendirecek bir mali yapı olmamasından dolayı kaynak sağlama ve bu kaynakları kalkınmanın gerektirdiği alanlara yöneltme görevi kamu kesimi tarafından yapılmıştır. Kamu kesimi de kaynak sağlamada karşılaştığı güçlükler nedeniyle Merkez Bankası kaynaklarına başvurmuştur. Kamu kesimine kullanılan bu kredilerin mal ve hizmet üretiminde kullanılmayıp, sübvansiyon biçimindeki ödemelerde kullanılması ve bu kredilerin geri ödenmemesi para arzını artırmıştır. Ekonomideki mal ve hizmet üretiminin üzerinde olan bu parasal genişleme enflasyonun artmasındaki en önemli neden olmuştur (Artun, 1983).

Merkez Bankası'nın 1971'de 1211 sayılı Kanun ile mevzuatı değiştirilerek çoğunluk hisseleri Hazine'nin eline geçmiş, böylece Merkez Bankası devlete daha bağlı hale getirilmiştir. Bu dönemde devletin amacı, Merkez Bankası reeskont kredileri ve bankalar aracılığı ile yatırımların finansmanını kolaylaştırmak olduğundan; düşük ve farklı faiz oranları, zorunlu uzun vadeli kredi oranları ile yatırımların finansmanı teşvik edilmiş, hatta zorlanmıştır (Er, 2009).

Planlı dönemde bankaların açtıkları kredi miktarını artırmak için 1961'den itibaren orta vadeli kredilere uygulanacak faiz oranları diğer kredilerden daha yüksek olarak belirlenmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 1998a).

Planlı dönemde hızlı bir kalkınma sağlanmış olmakla birlikte, sanayileşmenin finansmanında enflasyona yol açan yöntemlerin kullanılması ve geliştirilen sanayinin yüksek enflasyon ortamında iç tüketime yönelik üretim yapması ve dışarıya yönelememesi, 1970'li yıllarda önemli bir döviz darboğazının yaşanmasına neden olmuştur. Bu darboğazı aşmak için alınan dövize çevrilebilir mevduat uygulaması ve benzeri önlemler sonucu dış borçlar önemli oranda artmıştır. Ödemeler dengesi ve döviz kıtlığı sorunu nedeniyle, dışalım yapılmasının zorlaşması ve ithal ikamesi stratejisi ile kurulan fabrikaların dışalım girdisi almasında karşılaşılan sorunlar nedeniyle eksik kapasite ile çalışmaya başlaması, 1980'li yılların başında, bu sanayileşme stratejisinin terk edilmesine ve

dış piyasalara üretim yapmayı hedef alan yeni bir stratejinin benimsenmesine yol açmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

Özetle, 1980 yılı öncesi ithal ikamesi stratejisi, ihracata dayalı büyümeyi engellemiştir. Ayrıca, bu dönemdeki dışa açılma politikası, ithalat rejiminin serbestleştirilmesi, yabancı sermayenin teşvik edilmesi ve bunlara ek olarak dış borçlanmanın artırılması ile sağlanılmaya çalışılmıştır. Söz konusu dönemde, Türkiye henüz gelişmesini tamamlayamadığı için, mali piyasalar katı bir şekilde denetlenmiş, sermaye piyasaları gelişmemiş ve serbest döviz piyasaları oluşturulmamıştır. Piyasa devlet kontrolü altında tutulduğu için ise, faiz oranları ve kredi miktarları da devlet tarafından belirleniyordu (Akademi Eğitim, 2013).

2.2.5. Serbestleşme ve dışa açılma dönemi (1981-2001)

1980 öncesi dönemde enflasyona yol açan yöntemlerin kullanılması, 1980'li yılların kronik enflasyon dönemine bir zemin hazırlamıştır. Bu dönemde belli aşamalardan geçen Türk bankacılık sistemi ise finansal liberalizasyonun etkisiyle yeni bir boyut kazanmıştır. 1980 yılına kadar devlet kontrolünde olan ve kısıtlı mali araçlarla hizmet veren sektörde 1980 sonrası mali araçlardaki zenginleşme, bankacılık denetiminin ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur (Bakdur, 2003).

Tüm dünyada esen liberal politikalar ülkemizde 24 Ocak kararlarından sonra etkisini göstermiştir. 24 Ocak 1980 tarihinde ekonomiyi içine düştüğü krizden kurtarmak ve serbest piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırmak amacıyla bir istikrar programı uygulamaya konulmuştur. Bu istikrar programı; ithal ikameci sanayileşme döneminden ihracata yönelik büyüme dönemine geçişi simgeleyen bir dizi radikal dönüşümü içeren bir reform paketi olarak nitelendirilmektedir (Tuncel, 2003). Türkiye'nin ekonomik yapı ve politikaları açısından olduğu kadar yabancı sermaye açısından da yeni bir dönemim başlangıcı yani dönüm noktası olmuştur (Şahin, 1993).

Türk mali sistemi 1980 yılından başlayarak uygulamaya konulan liberal politikalar sonucunda önemli ölçüde yapısal değişikliğe uğramış, dinamizm kazanmıştır. Bu gelişimde, selektif kredi politikalarının kaldırılması, mevduat ve kredi faizlerine serbesti tanınması, liberal kambiyo düzenlemeleri gibi deregülasyona yönelik uygulamaların yanı sıra, sektöre ilişkin mevzuat düzenlemelerinin uluslararası normlar seviyesine yükseltilmesi için yapılan

çalışmalar da rol oynamıştır. 1980’li yıllarda gerçekleştirilen bankacılık sektörüne girişi, rekabeti ve büyümeyi kolaylaştırıcı yasal ve kurumsal düzenlemelerin de etkisiyle, Türk bankacılık sektörü banka sayısı, istihdam, hizmet çeşitliliği ve teknolojik altyapı konularında hızlı bir genişleme süreci yaşamıştır (BDDK, 2001a).

1980 reformlarında finansal sistemin daha verimli ve rekabetçi bir hale getirilmesi planlanmıştır. Bu amaca deregülasyon ve sisteme yeni girişleri özendirme yoluyla ulaşılması planlanmıştır. Öncelikle mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılması ve yeni girişlerin özendirilmesinin yanında yeni finansal araçların kullanılmasının sağlanması liberalleşmeyi ve finansal sistemimizin daha rekabetçi hale gelmesini sağlayacağı düşünülmüştür (Sevimeser, 2005).

1980 yılı itibariyle başlayan yeni dönemde bankacılık sektörüne ilişkin düzenlemelerin amacı, finansal serbestleşmeyi sağlamaya yöneliktir. Bu dönemde zaman zaman geri dönüşler yaşansa da piyasa mekanizmasının düzenleyici etkilerini güçlendirmeye ve bankacılık kesiminde rekabeti sınırlayan koşulları bertaraf etmeye yönelik düzenlemeler gerçekleşmiştir. Finansal sistemde serbest piyasa koşulları oluşturulmaya çalışılırken bankaların etkinliklerini sağlıklı biçimde sürdürmelerini sağlamak; kesimi ve tasarruf sahiplerini korumak için gözetim ve denetim sisteminde iyileştirmeler yapma yoluna gidilmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Bu yeni durum karşısında bankalar kısa sürede mevduat faizlerini ve dolayısıyla kredi faizlerini artırmışlardır. Yaklaşık 2-3 kat artan faiz oranları sistemdeki mevduatları da yaklaşık aynı oranlarda artırmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Türkiye’de 1980 sonrasında yaşanan finansal gelişmeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Oksay, 2000):

- Mevduat ve kredi faiz oranları serbestleştirilmiştir,
- Bankaların ve mevduat sahiplerinin döviz işlemlerine getirilen kısıtlamalar kaldırılmıştır,
- Kişilere portföylerinde döviz bulundurma imkânı tanınmıştır,
- Mali piyasalarda gerçekleşen işlemler ile buradan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergiler azaltılmıştır,

- Aracılık hizmetlerinin maliyetleri düşmüştür,
- Mali sistem kurumsallaştırılmıştır,
- Yabancı ve yerli bankaların mali sisteme katılmalarına ilişkin getirilen kısıtlamalar azaltılmıştır,
- Menkul kıymet piyasaları oluşturularak, şirketlere yeni finansman kaynakları yaratılmıştır,
- TL piyasasının oluşturulması ve benzeri gelişmeler olmuştur.

1981 yılının ikinci çeyreğinden itibaren günlük kur uygulamasına geçilmiştir. Buna bağlı olarak 1982 yılında 43 bankaya döviz pozisyonu tutma yetkisi verilerek kambiyo işlemlerinde Merkez Bankası tekeli önemli ölçüde kaldırılmıştır. Türkiye’de yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz tevdiatı açma; yurtdışındaki yerleşik kişilere de Türkiye’de menkul kıymet yatırımı yapma, TL ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir. Bu uygulamaların amacı bankacılık sistemi dışında tutulan dövizlerin bankalara dönüşünü sağlamak, yurtdışında tutulan dövizlerin ülkeye girişini teşvik etmek ve bankaların döviz rezervlerini artırmaktır. Ayrıca muhtemel bir TL’den kaçış veya tasarruf aracı olarak dövize hücumu önlemek için TL mevduata verilen faizlerin reel olarak pozitif düzeyde tutulması öngörülmüştür (Özdicle, 1999).

1982-1983 yılları arasında faiz oranları ile ilgili olarak rekabet içine giren bankalar, önemli bir bunalım yaşamışlardır. Sermaye piyasasında “banker” olarak adlandırılan kurumların bir kısmının yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelmeleri ile 1982 yılında çıkan banker krizinin mali sisteme yönelik olumsuz etkileri sonucunda, 1983-1984 yılları arasında altı ulusal bankanın faaliyetine son verilmiştir (Tülay ve Gökgönül, 1999).

Yaşanan bu kriz bankalardaki tasarruf mevduatının korunmasını gerekli kılmış ve bu doğrultuda hazırlanan Kanun Hükmünde Kararname ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur. Kriz sonunda mevduat özel bankalardan kamu bankalarına doğru yönelmiştir. 1980 yılından sonra firmaların işletme sermayesi gereksinimlerinin yükselmesi, kaynak maliyetlerinin artması, mali yapıları zaten bozuk olan çok sayıda firmayı, aldıkları kredileri geriye ödeyemez duruma düşürmüştür. Bunun sonucunda banka kredilerinin önemli bir bölümü batık ve/veya donuk kredi halini almış, banka kaynaklarının azımsanamayacak bir bölümü akıcılığını yitirmiştir. Bankaların yeterli kâr sağlayamamaları, bankaların kredi kararlarındaki hatalar, bazı holdinglerin denetiminde bulunan bankaların

kaynaklarını ekonominin değil de holdinglerin çıkarları doğrultusunda kullanmaları bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir (Akgüç, 1991).

1980’li yıllardan itibaren reel pozitif faiz politikası ve otomasyondaki gelişmeler, birçok şubeyi kârlı olmaktan çıkarmıştır. Bunun sonucunda, bir süre bankalar işletme giderlerini azaltmak amacıyla, şube kapatma ve personel sayısını azaltma politikası izlemişler, fakat son yıllarda sanayileşmenin Anadolu’ya yayılmasıyla birlikte, mevcut bankaların şube sayılarını yeniden artırma politikası izlemesine neden olmuştur. Bu da sektörde maliyetlerin yeniden artmasına yol açmıştır (Yıldırım, 2004b).

Bu gelişme, finansal istikrarı yeniden sağlamak amaçlı olduğu kadar, bankaların aralarında gerçekleştirdiği finansal mühendislik işlemlerini, mevduatlarını artırmak amacıyla faizleri önemli ölçüde artırma girişimlerini de kontrol etme imkânı vermiştir. Burada ifade edilmesi gereken önemli bir nokta da, liberalleşme çabası içinde iken, ekonomi politikalarının ihtiyatlı belirlenmesi ve bankacılık açısından da etkin bir bankacılık denetimine sahip olunması gerektiğidir (Denizer, 1999).

1980’li yılların bir başka önemli gelişmesi ise, TCMB bünyesinde “İnterbank” piyasasının oluşturulmasıdır (Parasız, 2000a). Böylece bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanmasında ve likidite fazlasının değerlendirilmesinde çok büyük kolaylık sağlanmıştır. İnterbank, bankalara kaynak kullanma esnekliği ve kaynakları daha etkin kullanma imkânı verdiği gibi, ekonominin likidite dengesini kurmada da çok yararlı olmuştur (Kesemen, 2009).

1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmıştır. Böylelikle, sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturularak Sermaye Piyasası Kurulu faaliyete geçirilmiştir. Sermaye Piyasası Kanunu’ndan sonra 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) faaliyete geçmiş, Hazine düzenli iç borçlanma ihaleleri 1985’te, Merkez Bankası açık piyasa işlemleri 1987’de başlamış, 1988’de döviz-efektif piyasası, 1989’da altın piyasası kurulmuş, döviz mevduatına serbesti getirilmiş ve böylece mali piyasalarda çeşitlilik sağlanmıştır. Dönemin önemli bir gelişmesi de Bankalar Tasfiye Fonu’nun Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na dönüştürülmesidir (Er, 2009).

Dönemin ekonomik konjonktürüne uygun olarak bu dönemde 1984 yılında kurulup 1992’de Emlak Bankası’na devredilen Denizcilik Bankası ile 1987’de

kamu bankası haline getirilen Türkiye Öğretmenler Bankası dışında yeni devlet bankası kurulmadığı gibi özelleştirmeler gündeme gelmiştir. 1989'da Sümerbank Sümer Holding A.Ş.'ye dönüştürülerek, banka holdingin bir şirketi haline gelmiştir. 1993 yılında holding ile banka ayrılmış, bankanın tüm aktif ve pasifleri Halk Bankası'na devredilerek mevcut personeli ile yeniden yapılandırılmıştır (Tellioglu, 2011).

1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı, tasarrufları korumak ve ekonomik kalkınmanın gereklerine göre kullanılmasını sağlamak üzere bankaların kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, devir, birleşme ve tasfiyeleri ile denetlenmelerini düzenlemektir (Türkiye Bankalar Birliği, 1998b).

Bu dönemde banka fonlarının bir bölümü sermaye piyasası işlemleri, devlet iç borçlanma senetleri ve hazine bonoları alımı ve döviz işlemlerinde kullanılmıştır. Banka müşterilerine tüketici kredileri, kredi kartları, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, forfaiting, swap, forward, future, option, otomatik vezne makineleri, satış noktası terminalleri gibi yeni ürün ve hizmetler sunulmuş, bilgisayar sistemleri ve diğer teknolojik yeniliklerden yararlanılması ve personel eğitimine önem verilmesi sonucu sektörde verimlilik artmıştır (Babuşçu, 2003).

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanuna dayanılarak 32 sayılı kararla, 28 Aralık 1984 ve 30 Temmuz 1984 tarihlerinde konvertibl TL'nin şartları hazırlanmış, sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ve TL'nin konvertibilitesinin IMF tarafından onaylanmasından (Ağustos 1989) sonra kambiyo rejimi ile ilgili düzenlemeler tamamlanmıştır. Uluslararası denetim ve gözetim sistemi ile uluslararası bankacılık standartları sisteme tanıtılmış, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, bilânçolar dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu kurulmuş ve donuk kredilere daha gerçekçi karşılık uygulaması getirilmiştir (Ertuğrul ve Zaim, 1996).

Bu dönemde uygulanan serbest faiz ve esnek döviz kuru politikaları, ihracatın özendirilmesi, ithalatın serbest bırakılması, yeni bankaların kurulmasına izin verilmesi, bankalar arası Türk Lirası ve döviz piyasalarının kurulması, bilgisayar ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler, yabancı bankaların kurulmasına ve/veya Türkiye'de şube açmalarına elverişli ortam yaratmıştır (Apak ve Tavşancı, 2008).

Faizsiz bankacılık yapan özel finans kuruluşları 1984 yılından itibaren Türk bankacılık sistemine dâhil olmuştur. 1980 sonrası dışa açılma çabası içindeki sermaye grupları için İslam ülkeleri önemli pazarlar haline gelmiştir. Bu ülkelere mal ve iş gücü ihracı ile dış müteahhitlik artmıştır. Aynı ülkelerin sermayeleri Türkiye'ye sermaye ihraç etmiş ve özellikle finans ile ticaret alanında şirketler kurulmuştur (Ergüneş, 2008).

1990'dan itibaren Hazine'nin artan borçlanma ihtiyacı ve buna bağlı olarak ödediği yüksek reel faiz beslenmiştir. Devletin ihtiyacından dolayı bankalar kamu kâğıtlarından yüksek kâr elde etmiştir. Yine bu dönemde kurumsal finansman, yatırım bankacılığı, ticaretin finansmanı gibi daha önce pek olmayan bölümler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bankacılara göre, 1990'lı yıllarda bankalar kârlarının yarısını Hazine bölümlerinden elde etti. Hatta bazı yıllarda Hazine bölümlerinin bilançodaki etkinliği yüzde 60-70'leri buldu. Bu dönemde bireysel bankacılığın bilançodaki payı yüzde 30-35, kurumsal bankacılık ve diğer bölümlerin payı ise yüzde 20-25'ler seviyesindeydi (Ertuğrul ve Zaim, 1998).

Finansal serbestleşme ile ülkeye önemli boyutlarda sermaye girişi olmuştur. Yabancı sermaye ülkeye yatırım amacıyla değil, faiz arbitrajından yararlanarak kısa dönemde kâr sağlama güdüsüyle gelmiştir. Spekülatif sermaye hareketleri hisse senetleri ile bono ve tahvillere yönelmiştir (Kazgan, 2004).

Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Döviz işlemlerinde ve sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gidilmesi sonucu yurtdışından borçlanma ile sağlanan fonlar bankalar için mevduat yanında önemi artan bir kaynak haline gelmiştir. 1989 yılında Türkiye'nin sermaye hesabının liberalleştirilmesi ile ödemeler dengesi yönetimi daha da zorlaşmıştır. Bu durum uluslararası faiz oranları arasında güçlü bir bağ oluşmasına neden olmuştur ve oluşan risk primi ülkemizde faizlerin yüksek seyretmesinin nedenlerinden biri haline gelmiştir. Bu durum da mali dengelerin kötü etkilenmesine sebep olmuştur (Sevimeser, 2005).

1990 yılında bankacılık sektörü %10 oranında büyüyerek bu olumlu ekonomik gelişmelerden payını almıştır. 1990'lı yıllarda bankacılık sektöründe özel bankaların payı kamu ve yatırım bankalarının payını geçmeye başlamıştır. (Fisunoğlu, 2006).

1989 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 32 sayılı kararı ile Türk Lirası'nın konvertibilitesi sağlanmıştır. Ancak bankacılık sektörünün bu düzenlemeye hazırlıksız yakalanması, etkin bir yönetim becerisi gösterememesi, Hazine ve Merkez Bankası'nın bu yeni oluşumları tamamlayacak düzenlemeleri gerçekleştirememiş olması, bunların sonrasında ise bankaların likidite yönetimi ilkelerini göz ardı eder şekilde yabancı para cinsinden kaynaklara yönelmeleri sonrasında 1994 krizini doğurmuştur (Çolak, 2001).

1994 bankacılık ve finans krizi, TCMB'nin duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sektörünü ve ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir. Bankacılık sektörünün 1994 krizinden ciddi boyutta etkilenmesinin temel nedeni, 1989–1993 döneminde izlenen düşük döviz kuru ve yüksek faiz politikalarının sona ermesi ile kâr oranlarının düşmesidir. Diğer yandan, ekonomik ve politik istikrarsızlığın yoğunlaşmasından dolayı, belirsizliğin ve riskin artması da bankacılık sektörünün etkinliğini azaltmıştır. Sektörde yaşanan kriz, zaten kötü yönetilen ve mali bünyeleri zayıf olan bankaların ve kurumların iflasını hızlandırmış, krizle gelen şok, bankacılık sektörünün toplam varlıklarını azaltmış, ayrıca aktif ve pasif yapılarında değişikliklere yol açmıştır. Krizle birlikte hızla küçülen bankacılık sisteminde özkaynaklar erimiş, banka sistemine olan güven büyük ölçüde sarsılmıştır. Güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla bir çözüm olarak, tasarruf mevduatına %100 sigorta uygulaması ile devlet güvencesi getirilmiştir. Böylece bankacılık sektörüne güven yeniden sağlanarak, mali kesimde kriz bir süreliğine aşılmıştır. Ancak, bu limitsiz sigortanın devamı ve kamu kesiminin yüksek faizden borçlanmasını sürdürmesi nedeniyle, aşırı risk alan, kuralsız bir bankacılık yapılmış, bu durum ileriki dönemlerde sektörde başka sorunlara neden olmuştur. Ayrıca Bankalar Kanunu'nun 1999 yılına kadar çıkarılamaması ve ekonomideki yüksek risk oranının sürmesi de, bankacılık sektörünü bıçak sırtında tutmuştur (Yıldırım, 2004a)

1994 krizi, 3 adet yerel bankanın bankacılık sisteminden çıkmasına ve tasarruf mevduatlarına sınırsız güvence verilmesine yol açmıştır. Tasarruf mevduatına sınırsız Devlet güvencesi verilmesi ilk aşamada bankacılık kesimindeki sistematik krizi önleme açısından başarılı olmuşsa da, ilerleyen zamanlarda bankaların devlet güvencesi şemsiyesi altında mevduata yüksek faiz vermelerini tetiklemiş ve rasyonel olmayan bu tür davranışlar, yerli ve yabancı bankalar arasında rekabeti bozucu bir unsur haline dönüşmüştür (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma tüm sektörleri olduğu gibi bankacılık sisteminin büyümesini olumlu yönde etkilemiştir. Yüksek reel faizler TL cinsinden yatırım araçlarını cazip hale getirmiş, para ikamesi yavaşlamış, ancak tersine dönmemiştir. Kapanan döviz pozisyonları yeniden açılmış, daha yüksek maliyetli olmakla birlikte yurtdışı borçlanma başlamıştır. Bununla birlikte yatırımcıların talebi çok kısa vadeli araçlara yoğunlaşmıştır. Yurtdışından sağlanan borçlanmaya vergi getirilmiş, TL ve yabancı borçlanma üzerindeki parasal yükler artırılmıştır. Bu gelişmeler repo ve vadeli döviz işlemlerinin hızla büyümesine neden olmuştur. Bankacılık sektöründe vadesiz mevduat ve vadeli mevduatın büyük bölümü günlük vadeli ve çok yüksek faizli repoya yönelmiştir. Gayri nakdi krediler üzerinden açık pozisyonlar büyümüştür. Para ve mali yüklerin maliyetler üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle kaynakların bir bölümü kıyı bankalarına yönelmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

1994 krizi piyasadaki bankaları alt yapılarını geliştirme yönünde çalışmalara itmiş, bu süreçte yabancı sermayeli bankalardan bilgi transferi önem kazanmıştır (Bozdemir, 2007).

1994 sonrasında likidite çıkışını önlemek amacı ile enflasyona paralel artışlarla sürdürülebilecek bir kur politikası takip edilmiş, özellikle 1997 Asya ve 1998 Rusya krizleri sonrasında iç borçlanma faizleri oldukça yüksek seviyelerde seyretmiştir (Er, 2009).

Hazine'nin Merkez Bankası kaynaklarını kullanma imkânını 1996 yılından sonra yapılan anlaşma ile aşama aşama terk etmesi, bir yandan iç borç oranını artırırken diğer yandan bütçe açıklarının gizlenmesi için kullanılan kamu bankaları görev zararlarını artırmıştır. Kamu bankalarının görev zararları nedeni ile oluşan kaynak ihtiyacını repo benzeri kısa vadeli fonlardan temin etmeleri bankacılık sektöründe likidite ihtiyacını artırmış, faiz ve kur riskinin yanında likidite riskinin de önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur (Berument and Malatyali, 1999).

1998 yılı temmuz ayında Uluslararası Para Fonu (IMF) ile imzalanan yakın izleme anlaşmasının ardından, 1999 yılı aralık ayında enflasyonun tek haneli rakamlara düşürülmesi, reel faizlerin makul düzeylere çekilmesi ve ekonomide büyümenin sağlanabilmesi amacı ile 18. stand-by anlaşması imzalanmıştır. Enflasyonu düşürmeyi hedefleyen program üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir (Erçel, 1999):

- Sıkı maliye politikası, yapısal reformlar ve özelleştirmenin hızlandırılması ile faiz dışı fazlanın yaratılması,
- Enflasyon hedefi ile uyumlu gelir politikası,
- Enflasyonun düşürülmesine odaklanmış kur ve para politikası uygulanması.

IMF ile 1999 yılı sonunda imzalanan stand-by anlaşması ile 2000 yılı başından itibaren “Enflasyonu Düşürme Programı” uygulamaya konulmuştur. Stand-by anlaşmasının 1999 yılı sonunda imzalanmasından önce, bu anlaşmanın imzalanmasının ön koşulu niteliğinde olan önemli düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre, Bankalar Kanunu’nda değişiklikler öngören tasarı haziran ayında yasalaşmıştır (Özince, 2008).

Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenlemesi, gözetimi ve denetimi, idarî ve malî özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na devredilmiştir (4389 Sayılı Bankalar Kanunu, 1999).

Kanun tekniği açısından çok da başarılı olmayan bu yasa, eski yasada 98 madde olarak düzenlenmiş olan yapıyı 25 maddede çözümlenmeye çalışmıştır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile getirilen önemli bazı değişiklikler şunlardır (Işıқтаç, 2009):

- 4389 sayılı yasa, bir tepki yasasıdır. Özellikle, daha önceki dönemde karşılaşılan sorunlar ve bunlara ilişkin idarenin tutumu üzerine, bankaların yeni bir denetim mekanizmasına bağlanması gerekliliği temel fikrinden hareket edilmiştir.
- Bankaların denetim ve düzenleme işlevi, 3182 sayılı yasada Hazine Müsteşarlığı ve Müsteşarlığın bağlı olduğu Bakanlığa verilmiş iken, 4389 sayılı yasa ile yeni ve özerk bir kurum olan “Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu” na (BDDK) devredilmiştir. BDDK ve TMSF’nin kuruluş işlemleri Ağustos 2000 tarihinde tamamlanmıştır.
- Özel sermayeli bankalar ile kamu sermayeli bankalar arasında rekabet eşitliğini bozan düzenlemeler kaldırılmıştır.
- Kredi tanımı Avrupa Birliği düzenlemelerine yakınlaştırılmıştır. İlk defa büyük kredi tanımı getirilmiş, dolaylı kredi ilişkisi yeniden düzenlenmiş ve kredi özkaynak ilişkisi daha da daraltılmıştır.
- Risk yönetimi ve konsolide bazda bilanço hazırlanmasını zorunlu hale getiren düzenlemeler ilk defa bu yasada yer almıştır.

- Bir bankanın mali bünyesinin zayıflaması durumunda denetim kurumunun hareket kabiliyeti artırılmış, mali bünyenin güçlendirilmesini sağlayacak veya bankanın faaliyeti ile ilgili olarak alınacak tedbirlere ilişkin kararlar daha objektif kriterlere dayandırılmış ve karar sürecini hızlandıran değişiklikler yapılmıştır.
- Ortakların ve yöneticilerin şahsi sorumlulukları artırılmış, mevzuata aykırı davranışlara ilk kez idari ceza sistemi getirilmiş, adli cezalar ise önemli ölçüde artırılmıştır.

Ancak, enflasyonda iniş beklendiği kadar hızlı olmadı. Reel kur değerlenme eğilimine girdi. İthalatın hızla artmasıyla dış açık kaygı verici boyutlarda büyümeye başladı. Sıkı maliye politikasına rağmen programın yapısal önlemlerinde beklenen hız sağlanamayınca, programın kredibilitesinde azalma ve iç borçlanma faizlerinde yükselme başladı (Celasun, 2013).

Giderek artan cari açıkların sürdürülebilmesi için dış kaynak girişi ön plana çıkmış, ancak 2000 yılında doğrudan yatırım şeklindeki yabancı kaynak girişinin yetersiz oluşu dış borçlanmayı gündeme getirmiştir. Cari işlemlerdeki açıklarla birlikte, yılın ikinci yarısında, özelleştirme ve yapısal reformlara ilişkin gecikmeler iç ve dış piyasalarda tedirginliği artırarak, sermaye girişlerini dolayısıyla likiditeyi olumsuz etkileyerek kısa vadeli faiz oranlarının artmasına neden olmuştur. Faiz oranlarındaki yükseliş portföylerinde yoğun şekilde devlet iç borçlanma senedi tutan ve bunları kısa vadeli kaynaklarla fonlayan bazı bankaların mali yapılarını bozmuş ve kasım ayının ikinci yarısında mali piyasalara güvensizliği artırmıştır. Bu güvensizlikle beraber dövize yönelen yoğun spekülasyon saldırı, çok yüksek faizle, önemli döviz rezervi kayıplarıyla ve 7.5 milyar dolar büyüklüğündeki IMF kredisi ile atlatılmış, ancak daha sonra olabilecek benzer bir saldırıya karşı savunma gücü büyük ölçüde zayıflamıştır (Kar ve Kara, 2003).

1999 yılında IMF destekli istikrar programı, kur çıpası aracılığıyla yüksek enflasyonun düşürülmesini ve özelleştirmeler yoluyla bütçe açıklarının kapatılmasını öngörmüştür. Ancak 2000’li yıllara gelindiğinde, iç borçların çevrilebilmesi konusu önemini korumuştur. 2000’li yılların sonlarında, yüksek borçlanma ihtiyacı döviz kurlarının sabit tutulması konusunda şüpheler oluşturmuş ve ardından Kasım 2000’de bir finansal kriz yaşanmıştır (Martha ve Yılmaz, 2006).

Krizin ilk iki gününde (27-28 Kasım) TC Merkez Bankasından 3 milyar dolar çekildi. Piyasalarda TL sıkıntısı başlayınca Bankalararası Para Piyasasında gecelik repo faizi %200'e yükseldi. Ancak döviz kurlarında ciddi bir dalgalanma olmadı. Tamamen bankacılık sisteminin kötü işleyişinden ve cılız yapısından kaynaklanan kriz derinleşerek aralık ayının başına kadar geldi. Kasım 2000 tarihinde yaşanan kriz sonucu faiz oranlarının önemli ölçüde yükselmesi, özellikle aşırı gecelik borçlanma ihtiyacında olan kamu bankalarıyla TMSF kapsamındaki bankaların mali yapılarını iyice bozmuştur. TC Merkez Bankası'nın müdahaleleri etkisiz kalınca 1 Aralık Cuma günü mali tarihimizde ilk kez gecelik repo faizi %1700'e yükseldi. İMKB tam bir şok yaşadı ve endeks %26 oranında düşerek 7977'ye indi (Şahinöz, 2001).

Kasım krizi sonrasında piyasalar ocak ayından itibaren bir miktar durulmaya başlamış, hazine borç senetlerinin faizleri ikinci el piyasada düşmeye başlamıştı. Benzer gelişmeler hem İnterbank piyasasında hem de repo piyasasında yaşanmaya başlanmıştı. Bankalar, krizde artırdıkları mevduat faizlerini düşürmeye başlamışlardı. Kriz sonrası Hazine açısından kriz öncesindekiyle aynı miktarda iç borçlanma yapabilmesi mümkün olmuştur. Bununla birlikte Hazinesinin borç artışı dolayısıyla faiz ödemeleri de artmıştır (Uzunoğlu, 2004).

Ancak, bütün bu gelişmelere karşın güven unsurunun tam olarak oluşmaması, piyasalarda sürekli olarak yeni bir kriz beklentisini gündemde tuttu. Bu uyumsuzluk ve güvensizlik Şubat 2001 sonlarındaki Hazine ihalesi öncesinde 19 Şubat 2001 günü Milli Güvenlik Kurulu toplantısında meydana gelen Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasındaki tartışma ile sürekli tedirginlik içinde olan piyasalarda panik ortamına yol açmış, sisteme olan güven tamamen kaybolmuş ve 19 Şubat 2001 tarihinde Türk lirası yeniden ciddi bir spekülasyonla karşı karşıya kalmıştır. Bu tarihte gerçekleşen bir gün valörlü 7,6 milyar dolarlık döviz talebi döviz kuruna önemli bir baskı oluşturmuştur (Morkoç, 2013).

Döviz yönelen yoğun talep karşısında hükümetin yaptığı uzun süreli toplantıdan sonra döviz kurunun serbest dalgalanmaya bırakıldığı açıklaması yapılmıştır. Yapılan açıklamalardan çok hızlı etkilenen borsa krizin başlamasından itibaren 3 gün içerisinde tarihinde görülmemiş kayıplar yaşamış ve piyasalarda güven ortamı kaybolmuştur. Hisselerde üç gün içerisinde ortaya çıkan değer kaybı %29,4'e ulaşmış ve şirketlerin piyasa değeri aynı süreçte 1/3 oranında gerilemiştir (Doğan, 2006).

Şubat 2001 krizinin ardından bankacılık sisteminin çöküşünü önlemek için yapılan düzenlemeler devletin mali yükümlülüklerini çok yüksek düzeylere sürükledi. Ödemeler dengesinin sermaye hesabında büyük net çıkışlar gerçekleşti. Reel ekonomi arz ve talep yönlü olumsuzlukların etkisiyle önemli oranda daraldı. Krizden çıkışın hızlı ve kolay olamayacağı görüşü yaygınlık kazandı (Celasun, 2013).

Türk bankacılık sektörünün başlangıcından günümüze, özellikle 1980 sonrası uygulamaya konulan reform politikaları sonrasında, karşılaştığı başlıca temel sorunlar, kronik ve yüksek oranlı enflasyon, kamu kesimi açıklarının boyutu ve finansman biçimi, sermaye yetersizliği, mevduat ve kredilerin yetersizliği, piyasa yapısının oligopolistik özellikleri ve rekabet eşitsizliği, para ikamesi ve açık pozisyon artışı ve yüksek kaynak maliyeti biçiminde sıralanabilir (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

2.2.6. Yeniden yapılanma dönemi (2002 ve sonrası)

Şubat 2001 krizinin ardından IMF'ye yeni bir niyet mektubu verilmiş ve 15 Mayıs 2001 tarihinden itibaren “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” (GEGP) uygulanmaya konulmuştur. Bu yeni programın açıklanıp uygulanmasına kadar geçen aslında kısa sayılabilecek süre içerisinde, döviz kurunda yüksek oranlı artışlar, kredi işlemlerinde önemli oranlarda azalmalar, tüketim ve yatırım harcamalarında keskin düşüşler, piyasalarda fiyatın belirlenememesi ve dış kredi akışının kesilmesi gibi ekonomiyi önemli ölçüde sarsan gelişmeler yaşanmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Uygulamada öncelik, diğer ülke örneklerinde olduğu gibi sektörün finansal yönden yeniden yapılandırılmasına verilmiştir. Bu kapsamda, kamu bankalarının yıllardır biriken görev zararları tasfiye edilmiş ve sermaye yapıları güçlendirilmiştir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesindeki bankaların bazı kısa vadeli borçları sıfırlanmış, yabancı para açık pozisyonları kapatılmış ve çözümleme süreci başlatılmıştır. Özel bankaların finansal yönden yeniden yapılandırılması kapsamında ise, yabancı para açık pozisyonlarını kapatmak için iç borç takası gerçekleştirilmiş ve sermaye yapılarının iyileştirilmesi için “Banka Sermayelerini Güçlendirme Programı” uygulanmıştır (Öncü ve Aktaş, 2007).

Mali sektörün özellikle bankaların yeniden yapılandırılması amacı ile Bankalar Kanunu'nda değişiklik öngören yasal süreç başlatılmış ve yeniden yapılandırma programı uygulanmaya başlanmıştır (TCMB, 2001).

Genel olarak Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programları bankacılık sektörünün finansal, operasyonel ve yapısal açılardan yeniden yapılandırılmasını içermektedir (Ürünveren, 2009).

Bu bağlamda, aktif yapıları zayıflayan ve sermaye yetersizliği yaşayan bazı bankalar TMSF'ye devredilerek sorunları çözülmeye çalışılmıştır. Diğer bankalara ise sermaye yapılarını güçlendirmeye yönelik önlemler alınması ve sermaye artırımında bulunmaları istenmiş; istenilen koşulları yerine getiren bankalara devlet tarafından likidite desteği sözü verilmiştir. İkinci aşamada sermaye yapılarını güçlendiremeyen zayıf bankaların sektörden çıkması teşvik edilmiştir. Üçüncü aşamada ise bankacılık sektöründe yaşanan krizlerin nedeni olarak görünen etkin yönetim ve denetim eksikliğinin giderilmesine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Güçlü ekonomiye geçiş programının amacı, dalgalı kura geçiş nedeniyle oluşan güven sorununu yok etmek ve kamu yönetimi ile ekonominin yeniden yapılandırılması için altyapı oluşturmaktır. Bu doğrultuda (Adanur, 2012):

- Ekonomide istikrarlı bir büyüme ortamı yaratılarak yapısal değişimin sağlanması,
- Özel sektörün güven içinde çalışmasının sağlanması ve toplumsal dayanışma sayesinde ekonominin güçlendirilmesi, (Şamiloğlu, 2001).
- Yeni kur sistemiyle birlikte enflasyonla mücadelenin daha kararlı bir şekilde sürdürülmesi,
- Bankacılık sistemi içinde yer alan kamu bankaları ve TMSF bünyesindeki bankaların yeniden gözden geçirilerek bankacılık sektöründe geniş kapsamlı düzenlemelerin yapılması, ayrıca bankacılık sektörü ve reel sektör arasında daha güçlü bir iletişim oluşturulması,
- Etkinlik, esneklik ve şeffaflık sağlayacak yapısal unsurlar oluşturularak yasal altyapının meydana getirilmesi gibi hedefler belirtilmiştir (TCMB, 2001).

GEGP ile birlikte, bankacılık sektörünün düzenlenmesinden ve denetlenmesinden sorumlu kurum olan BDDK "Bankacılık Sektörü Yeniden

Yapılandırma Programı”nı kamuoyuna duyurmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Yeniden Yapılandırma Programı başlıca dört unsur üzerine oturtulmuştur. Programın ilk unsuru olan kamu bankalarının yeniden yapılandırılması çerçevesinde, kamu bankalarının sermayeleri güçlendirilmiş, görev zararı alacakları Hazine’den kaynak sağlanmak suretiyle ödenmiş ve bu bankalar operasyonel açıdan yeniden yapılandırılmaya tabi tutulmuştur. Programın ikinci unsuru, TMSF’ye devredilen bankaların çözümlenmesidir. Bu çerçevede 2000 ve 2001 krizlerinin öncesinde ve sonrasında TMSF’ye devredilen bankalar, Hazine’den sağlanan kaynaklarla yeniden yapılandırılmış, bu bankaların bir kısmı yerli ve yabancı yatırımcılara satılmış, bir kısmı da birleşme ve tasfiye yoluyla çözüme kavuşturulmuştur. Krizden zarar gören özel sermayeli mevduat bankalarının büyük ölçüde kendi kaynaklarıyla sermaye yapılarının güçlendirilmesi programın üçüncü unsurunu oluşturmuştur. Programın son unsuru ise, bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir (Bumin, 2007).

Bankacılık sektörü özellikle 2000 ve 2001 yılında yaşanan krizlerle beraber önemli bir yapılandırma içine girmiş ve sektörü sağlıklı yapıya kavuşturacak düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 4672 ve 4491 sayılı Kanunlarda değişiklik ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Türk bankacılık sistemi uluslararası standartlarda yasal çerçeveye kavuşturulmuştur (Gediz, 2002).

Kanunda belirtilen amaçlar doğrultusunda bankacılık sisteminin yeniden yapılanması ve etkin denetimin sağlanması için BDDK kuruldu. 2000 yılında göreve başlayan BDDK ile bankacılık sektöründeki denetim ve düzenlemeler uluslararası kurallara uygun, nesnel etkinlik ölçütlerine göre tek elden ve bağımsız bir kurul tarafından gerçekleştirilmesi ve sisteme yönelik siyasi müdahalelerin azaltılması amaçlanmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

25 Kasım 2000 tarih ve 24241 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4603 sayılı Kanunla Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankası Kamu İktisadi Teşebbüslerine ilişkin 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında çıkarılıp anonim şirket unvanına kavuşturulmuş ve Bankalar Kanununa ve özel hukuk hükümlerine tabi kılınmıştır (Hazine Müsteşarlığı, 2001).

2001 yılında 8 banka BDDK bünyesindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bu bankalar; İktisat Bankası, EGS Bank, Bayındır Bank, Kent Bank, Milli Aydın Bankası, Tarişbank, Sitebank ve Toprakbank'dır. (Ayan, 2006). Fon bünyesindeki İnterbank ve Esbank Haziran 2001'de Etibank ile birleştirilmiş, yıl sonu itibarı ile Etibank'ın bankacılık lisansı iptal edilmiştir. 2001 yılı içinde Sümerbank'a ek olarak Demirbank'ın HSBC Bank'a ve Sitebank'ın da Novabank'a satışları gerçekleşmiştir. Birleşik Türk Körfez Bankası, Osmanlı Bankası ile yeni Osmanlı Bankası ise Garanti Bankası ile birleşmiştir (Özata, 2010).

Program gereği verimsiz çalıştığı düşüncesi ile Emlak Bankası'nın bankacılık lisansı iptal edilerek Temmuz 2001 itibarı ile Ziraat Bankası'na devredilmiştir. Böylece mevduat bankaları arasında kamu bankalarının sayısı Vakıfbank hariç tutulduğunda ikiye inmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2003).

Sektöre ve kamu maliyesine getirdikleri yükün hafifletilmesi amacı ile satışa çıkarılan bankalardan uygun talep gelmeyen Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital ve Ulusal Bank Sümerbank çatısı altında birleştirilerek satışa hazırlanmıştır. Kalan bankaların yedisi Bayındırbank çatısı altında birleştirilmiş, Demirbank, Sümerbank, Bank Ekspres, Sitebank ve Milli Aydın Bankası satılmış, Pamukbank Halk Bankası'na devredilmiş, Ticaret Bankası ise tasfiye sürecine alınmıştır. 2007 yılına gelindiğinde Fon'un elinde yalnız adı değiştirilerek Birleşik Fon Bankası haline getirilen Bayındırbank kalmıştır (Er, 2009).

Program kapsamında; Bank Ekspres Haziran 2001'de Tekfen Grubuna; birleşik Sümerbank Ağustos 2001'de Oyakbank'a; Demirbank Eylül 2001'de HSBC'ye; Sitebank, Novabank'a; satılmıştır. Interbank, Esbank ve Etibank'a, gelen tekliflerin yeterli olmaması nedeni ile bu bankalar Etibank çatısı altında birleştirilerek tekrar satışa hazırlanmasına karar verilmiştir. 2002 yılı içerisinde Pamukbank, TMSF kapsamına alınmış, satış süreci başarısız sonuçlandığından, 2004 sonu itibarı ile Halk Bankası'na devredilerek iki banka birleştirilmiştir. 2003 yılı içerisinde ise İmar Bankası ve Adabank'ın faaliyetleri durdurulmuş, İmar Bankası tasfiye edilmiştir (Er, 2009).

2001 yılında yaşanan krizin ardından bankacılık sektörünün toparlanması 2003 yılına kadar sürmüştür. Bankacılık sektöründe, kriz sonrasında TMSF'ye devredilen bankalara ek olarak birleşmeler de gerçekleşmiş ve 2000 yılında 79 olan banka sayısı 2003 yılında 55, 2006 yılında 50'ye düşmüştür. 2010 yılı

itibariyle de sektörde toplam 49 banka etkinlik göstermektedir. Özel mevduat bankalarının sayısı azalmış, yabancı mevduat bankalarının sayısı ise 2005 yılından sonra artmıştır. Yatırım ve kalkınma bankalarının sayısı 2004 yılında 13'e düşmüş ve sonrasında değişmemiştir. Ayrıca sistemde dört tane katılım bankası etkinlikte bulunmaktadır. Özel Finans Kurumları (ÖFK) adıyla kurulan bu kurumlar Türkiye bankacılık sistemine 1984 yılında girmişlerdir. ÖFK, 1999 yılına kadar bankacılık yasası dışında kalmış ve bankaların tabi oldukları karşılık ayırma yükümlülüğünden bağışık tutulmuşlardır (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

1999 yılında çıkarılan 4389 sayılı yasa ile ÖFK'nın ayrıcalıkları kaldırılmış ve 2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamına dâhil edilmiş ve adları katılım bankaları olarak değiştirilmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Bu dönemde yapılan yasal değişikliklerle bankacılık alanında düzenleme ve denetleme yetkisi BDDK'ya verilmiş, mali sektöre olan borçlar yeniden yapılandırılmaya çalışılmış, Merkez Bankası Kanununda yapılan değişiklikle bankanın bağımsızlığı artırılmış ve esas görevinin fiyat istikrarı olduğu vurgulanmıştır (Akgüç, 2003).

2002 yılında Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranlarını, enflasyon beklentilerini yönlendirmek ve kısa vadeli fonlama maliyetlerini belirlemek üzere etkin bir şekilde kullanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2003).

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS - Bank for International Settlements) bünyesinde faaliyet gösteren ve gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve banka denetim otoriteleri yetkililerinden oluşan Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS- Basel Committee on Banking Supervision) tarafından 1988 yılında banka sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi hususunda yayımlanmış olan Basel Sermaye Uzlaşısı'na (Basel-I) ilişkin köklü değişiklikler getiren Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II) Haziran 2004'de yayımlanmıştır. Ülkemizde de Basel-II ile getirilen hususlara ilişkin altyapı unsurlarının (risk yönetimi sistemleri, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe, bilgi sistemleri, vb.) uluslararası gelişmelere paralel olarak Türk bankacılık sektöründe de tesis edilmesi yönünde çalışmalar 2002 yılında başlatılmıştır. Basel-II hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk

yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Basel-II Yönlendirme Komitesi tesis edilmiştir. Komite ile Basel-II'ye geçişe yönelik çeşitli konu başlıklarında çalışmalar yapılmıştır. Diğer taraftan, Basel-II'ye hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel-II'ye yönelik çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla Basel-II Koordinasyon Komitesi tesis edilmiştir. Basel-II Yönlendirme Komitesi'nin en önemli çalışmasından biri Basel-II'ye geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle "Basel-II'ye Geçişe İlişkin Yol Haritası"nın hazırlanması olmuştur. Rapor BDDK tarafından Mayıs 2005'te kamuoyuna açıklanmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, yabancı sermayeli bankaların bilgi birikimlerinden, teknik ve sermaye güçlerinden faydalanılması amaçlanmış, bu doğrultuda oluşturulan yapılandırma programı kapsamında, yabancı banka veya danışmanların kullanılması, yabancı sermayeli bankaların sisteme girmelerinin özendirilmesi ilkeleri yer almıştır (Chambers, 2004).

2003 yılındaki yeni yasayla, yabancı sermayeli yatırımlar önündeki akla gelebilecek tüm kısıtlamalar kaldırılmış ve böylelikle Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşme süreci tamamlanmıştır (Akçaoğlu, 2005).

Haziran 1999 yılında çıkarılan Bankacılık Kanununun yerini, uygulamada ortaya çıkan sorunları gidermek ve yaşanan deneyimler sonucunda uluslararası bankacılık ölçütlerine uygun olarak 2005 yılında hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu almıştır. 5411 sayılı yasa ile getirilen temel düzenlemeler aşağıdaki biçimde sıralanabilir (Şahin, 2009):

- Bankaların kuruluş ve sisteme giriş izni, denetimi ve gözetimi BDDK tarafından gerçekleştirilecek.
- Banka kurucularının, banka sahibi olmanın gerektirdiği mali güce, itibara, dürüstlük ve yeteneğe sahip olma ve müflis, iflası istenmemiş, TMSF'ye devredilen bankalarda nitelikli ortaklarının bulunmaması, rüşvet, dolandırıcılık, hırsızlık, zimmet gibi yüz kızartıcı suçları olmaması koşulları aranmaktadır.

- Özkaynak ve sermaye yeterlilik oranları Kanunda açık olarak tanımlanmış ve bankaların bu oranlara uymamaları durumunda müeyyide uygulama yetkisini BDDK'ya vermiştir.
- Bankalar, öncelikle BDDK'nın denetimine tabidirler. Kurum, bankaların mali bünyelerini, belirlediği finansal oranları takip ederek düzenli olarak gözetler ve gerekli önlemleri alır. Tüm iyileştirici ve düzeltici önlemler alınmasına karşın yetersiz olursa Kurum ilgili bankanın etkinlik iznini kaldırmaya ve bankanın TMSF'ye devrine yetkilidir.
- Kurum, bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borç, yükümlülük ve taahhütleri, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengeler ile mali yapıyı etkileyen diğer tüm etmenlerin ve karşı karşıya kalınan risklerin belirlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla sınırlamalar ve standart oranlar belirleyerek gerekli düzenlemeleri yapmaya ve bunlar hakkında her türlü önlemi almaya yetkilidir. Bankalar, yapılan düzenlemelere uymak, belirlenen sınırlamaları ve standart oranları tutturmak ve bunlara ilişkin olarak Kurum tarafından istenen önlemleri almak ve uygulamakla yükümlüdür.
- Kanunun 48. ve 49. maddelerinde çok ayrıntılı bir kredi, risk grubu ve mensup tanımı yapılmıştır. Kanunun 50. maddesinde risk grubu ve mensuplar tanımına girenlerin hangi durumlarda kredi kullanılacağı ve kesinlikle kullanılmayacağı düzenlenmiştir.

2005 Mayıs ayında IMF ile yeni bir stand-by anlaşması yapılmıştır. IMF'nin bankacılık alanını yakından etkileyen Bankacılık Yasası, Vergi İdaresi Reformu, Sosyal Güvenlik Reformu ve teşvikli illerin kaynak sorunları gibi konularda düzenlemeye gidilmiştir (Apak ve Tavşancı, 2008).

2005 yılında yaşanan en önemli gelişme, yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine doğrudan veya ortaklıklar yoluyla yaptıkları yatırımlar olmuştur. Türkiye'de yaşanan 2001 krizinin ardından, artık yabancı bankalar açısından farklı bir dönem başlamıştır. Bu dönemin en büyük özelliği, yabancı sermayeli bankaların ulusal bankaların paylarını satın alarak, söz konusu bankalarda sermaye çoğunluğuna veya nitelikli paya sahip olmasıdır. Yaşanan bu krizin ardından, ilk olarak dünyanın en büyük bankacılık gruplarından birisi olan HSBC Bank, Demirbank'ı satın almıştır. Bu gelişme 2004 yılından itibaren hızlanacak olan sektöre yabancı sermaye girişinin de ilk sinyalinin vermiştir. Bu süreç içerisinde BNP Paribas, Türk Ekonomi Bankası'nın %50'sini, Koç Unicredito Ortaklığı, Yapı ve Kredi Bankası'nın %57,4'ünü, Fortis, Dışbank'ın %89,34'ünü,

GE Consumer Finance Garanti Bankası'nın %25,5'ini, Bank Hapoalim C Bank'ın %58'ini, Yunan Ulusal Bankası NBG, Finansbank'ın çoğunluk hissesini, EFG Eurobank, Tekfenbank'ın %70'ini, Dexia, Denizbank'ın %75'ini ve Kazak Bank Turan Alem Group, Şekerbank'ın %33,98'ini satın almıştır. MNG Bank'ın %91'i BankMed ve Arab Bank'a, Akbank'ın %20'si ise Citigroup'a satılmıştır. Son olarak da, 2007 yılında Oyak Bank, ING'ye satılmıştır. Aralık 2010 döneminde yabancı sermayeli mevduat bankaları grubunda yer alan Fortis Bank A.Ş., 25 Ocak 2011 tarihinde Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir (BDDK, 2011).

Yeniden yapılandırma süreci sonrası, kamu otoritesi eliyle bankacılık sektöründe oluşan aşırı kapasite eritilmiştir. Özel bankalar da birleşme ve devralma etkinliklerine girmişler ve böylece sektörde yoğunlaşma oranı artmıştır (Dinçer, 2006).

Gayri safi milli hasıla, reel bazda yüzde 9,4 daralmış, tüketici fiyatları artış oranı yüzde 39'dan yüzde 69'a sıçramıştır. Döviz kurları ve faiz oranları hızla yükselmiştir. Riskleri büyük oranda gerçekleşen bankacılık sektörünün 2001 yılındaki toplam zararı, özkaynaklarının yüzde 77'sine ulaşmıştır. Bankacılık kesiminin bilanço büyüklüğünün Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) oranını inceleyecek olursak, bu oran 1980 yılında %31,4, 1985 yılında %43,9 ve 1990 yılında ise Körfez Savaşı nedeni ile %43,3'e gerilemiştir. Aynı oran 1999 yılına gelindiğinde %92,2 olarak gerçekleşmiş, 2000 yılında ise Kasım Krizi'nin etkisiyle %82,6'ya gerilemiş ve 2001 yılında %92,7, 2002 yılında %78, 2005 yılında %82 ve Haziran 2006 ise %89'lar seviyesinde gerçekleşmiştir (Karacaoğlan, 2011).

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırma sonrasında daha güçlü bir yapıya kavuştuğu ve finansal sağlık göstergelerinin genelinde olumlu bir seyir görülmektedir. Sermaye yeterlilik rasyosu 2005 yılından itibaren düşme eğiliminde olmasına karşın tüm yıllarda Basel Ölçütleri kapsamında uluslararası eşik değer olan %8 ve BDDK'nın belirlediği en düşük düzey olan %12'den oldukça yüksek bir düzeyde seyretmektedir. Sektörün sermaye yeterliliğinin yüksek olması finansal dalgalanmalara karşı sektörün güçlü durmasını sağlamaktadır. Bu durum Türkiye bankacılık kesiminin 2008 küresel krizinden neden eskisine göre daha az etkilendiğini açıklamaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2012a).

Türk bankacılık sektörü, 2001 krizinin ardından gerçekleştirilen yeniden yapılanma çalışmaları sayesinde 2008 finansal krizini kolaylıkla atlatabilmiştir. Krizin olumsuzluklarından çok etkilenmemiş olan bankacılık sektörü, 2008 finansal krizi esnasında Türk finansal sistemini ayakta tutan en önemli sektör konumunda olmuştur (BDDK, 2009a).

Bankacılık sektörünün krizden etkilenmemek için aldığı bazı tedbirler şu şekilde olmuştur (BDDK, 2009b):

- 2008 ve 2009 yılında elde edilen kârlar nedeniyle hızlı büyümüş olan bankaların kâr dağıtımına izin verilmemiştir.
- Kredi kartları ile yapılan taksitli alışverişlerden kaynaklanan kredilerin geri ödeme vadesi dönemi içinde ekonomide olumsuz bir gelişme yaşanabileceği düşüncesiyle bu durumun müşterilere yansımaması için kredilerin vadelerine kalan süreye göre risk ağırlıkları artırılmıştır.
- Bankalar korunma amaçlı işlemler dışında sorunlu türev ürünler ile uğraşmamaları konusunda uyarılmıştır.
- Finansal piyasalardaki güven, istikrar ve gelişmeyi temin etmek üzere kurulan Finansal Sektör Komisyonuna işlerlik kazandırılmıştır. Ayrıca, BDDK ve TMSF arasındaki işbirliğini artırmaya yönelik Eşgüdüm Komitesi kurulmuştur.
- Çek, protesto edilmiş senet, kredi kartı ve diğer kredi borçlarına ilişkin olarak Merkez Bankası'nda tutulan kayıtlar söz konusu borçların altı ay içinde ödenmesi veya yeniden yapılandırılması halinde silinmiştir.
- Kredi kartı borçlarını ödeme güçlüğü içerisinde bulunan kredi kartı hamillerinin borçlarının yeni ödeme planları çerçevesinde yeniden yapılandırılması imkânı getirilmiştir.

Hemen hemen her ülkenin finans ve reel sektörlerinde olumsuz etkiler yaratan küresel krizin etkilerinin başlangıçta Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sınırlı düzeyde kalacağı düşünülmüş, ancak 2008 yılı son çeyreğinden itibaren pek çok gelişmekte olan ülke ekonomisi küresel krizden büyüme, işsizlik, bütçe açığı gibi makro ekonomik göstergeler bakımından olumsuz etkilenmiştir. Türkiye, 2001 krizi sonrasında başarıyla gerçekleştirilen Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı'nın, bankacılık sektörüne has bazı yapısal özelliklerin ve TCMB'nin uyguladığı makro ekonomik politikaların sonucu olarak diğer ülke ekonomilerine nazaran kriz sürecine daha hazırlıklı girmiştir (Yüce Civelek, 2009).

Bankacılık sisteminde 2013 Ağustos sonu itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 45'dir. Mevduat bankaları sayısı 32, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13'tür. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli, 17 tanesi yabancı sermayeli bankadır. TMSF' de 1 adet banka bulunmaktadır (2001 yılında TMSF'ye devredilen eski adıyla Bayındırbank). Kalkınma ve yatırım bankalarının 3 tanesi kamu sermayeli, 7 tanesi özel sermayeli, 3 tanesi yabancı sermayeli bankadır.

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de yabancı bankacılığın gelişimi Osmanlı Dönemi’nden başlamaktadır. O dönemlerde fazla gelişemeyen bankacılık, azınlıkların teşviki ile gerçek anlamda yapılmaya başlanmış ve ilk kurulan banka yabancı sermayeli olarak faaliyete başlamıştır. Cumhuriyet döneminden sonra da devam eden yabancı bankacılık, finansal liberalizasyon hareketlerinden sonra artış göstermiştir (İbiş, 2012).

3.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yabancı Sermayeli Bankalar

Osmanlı döneminde yabancı bankaların kuruluş ya da şube açarak faaliyette bulunmaları, amaç ve tarihsel gelişme açısından iki alt bölüme ayrılabilir: 1. Hazine’ye borç verme bankacılığı, 2. Yabancı sermaye girişimlerini destekleyen bankacılık (Akgüç, 2007b).

Bir ülkede bankacılık faaliyeti ile ekonomik yapı arasında yakın ilişki olduğundan, Osmanlı Devleti’nin ekonomik yapısı, bankacılık alanındaki gelişmeleri etkilemiştir. Bankacılığın doğup gelişmesi için gerekli ekonomik koşulların elverişli olmamasının yanı sıra topluma egemen olan değer yargıları, Osmanlı İmparatorluğu’nun Tanzimat’a kadar olan döneminde, bugünkü anlamda bankacılık hele ulusal olarak nitelendirilebilecek bir bankacılık faaliyetine olanak vermemiştir (Akgüç, 1987).

Osmanlı devrinde kısmen de olsa bankacılık işlemlerine benzer bir çalışma içinde olan ve kendilerine sarraf ve Galata Bankerleri adı verilen bazı kişiler mevcuttur. Onlar Osmanlı Hazinesi’nin para bakımından sıkıntıya düşmesi oranında etkinlik ve saygınlık kazanmışlardır (Parasız, 2000b).

Osmanlı mali tarihinde önemli rol oynayan sarraflar, devlete kredi açmışlar, ticaret senetlerini iskonto etmişler, kambiyo işlemlerine girişmişler, mültezimlere ihtiyaç duydukları avansları açmışlar, resmi dairelerden alacağı olanların işlerini komisyon karşılığında takip etmişlerdir (Bumin, 2007).

Ekonomik yaşamda böylesine hâkim olan Galata Bankerleri Osmanlı Devleti Hazinesi içinde önemliydi. Para ve Maliye sorunlarını çözümleyememiş

olan Osmanlı İmparatorluğu Hazinesi Galata Bankerlerinden borç alarak yaşamını sürdürüyordu (Zarakolu, 1973).

1830'lu yıllarda İngilizler, bankerlerden ve ticari işlemlerde yer alan komisyonculardan bağımsız olarak kendi mallarını pazarlama ve dış satımı yapılan malların üreticileri ile doğrudan doğruya temas kurma konusunda Galata Bankerleri ile yarışa girdiler. Bunu yaparken de Osmanlı Devleti'nden bir banka kurma konusunda izin almak için harekete geçmişlerdi. Bu yıllarda banka kurulması yolunda yapılan başvurular Osmanlı hükümeti tarafından kabul görmemiştir. Bu gelişmelerin ardından 1842 yılında İngiliz, Fransız, Avusturyalı, Rus, Hollandalı, Sardunyalı, Amerikalı, Toscanalı, Danimarkalı, İspanyol ve Rum tüccarlar bir araya gelerek İzmir Bankası'nı (Smyrna Bank) kurmuşlardır. Fakat bankanın faaliyetine hükümetten izin alınmadan kurulması gerekçe gösterilerek Osmanlı hükümeti tarafından aynı yıl içerisinde son verilmiştir (Al, 1997).

Osmanlı döneminde "Kaime" adındaki ilk banknotlar 1843 yılında basıldı. Bu banknotlar hazine bonosu yerine de kullanılabilirdi. 1844 yılında "Usulü Cedide Üzere Tashihi Ayar" karnamesiyle "Mecidiye" adında standart hale getirilmiş yeni altın ve gümüş paralar bastırılarak iki metalli bir para sistemine geçildi. Bu para reformunun sonuç vermesi için Osmanlı parasının İngiliz parasına karşı kurunun sabit tutulması gerekiyordu (TCMB, 2013).

Başlangıçta sınırlı miktarda çıkarılan ve faize tabi olan Kaimeler kıymetini korumuşsa da, sonraları faizsiz Kaime çıkarılması ve tedavüldeki Kaime miktarının artırılması değerinin düşmesine neden olmuş, devlet Kaimeleri tedavülden çekmek için çare aramaya başlamıştır (Zarakolu, 1973).

Bu amaçla Galata Bankerlerinden Alleon ve Baltazzi ile bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre İngiltere ve Fransa'ya yapılacak ödemeler, bankerler tarafından belli bir ödeme karşılığında, sabit kur üzerinden yapılacak ve bu şekilde Osmanlı parasının değerinde istikrar sağlanmış olacaktı (TCMB, 2013).

Söz konusu bankerler, aynı işlevleri yerine getirecek bir banka kurma iznini hükümetten alarak, 1847 yılında İstanbul Bankası'nı kurmuşlardır (Tschöegl, 2003).

Banka, kambiyo kurlarını 1 sterlin = 110 kuruş ve 24 frank = 100 kuruşta tutabilmek için Kaime spekülasyonu yapmış, ithalat ve ihracatı finanse etmek,

kambiyo kurlarını sabit tutmak için agio operasyonlarına girişmiştir. Kaimelerle altın ve gümüş paralar arasındaki farkları kendi menfaatine uygun bir şekilde değerlendirmek için gerçekleştirdiği agio operasyonları bankayı kapanmaya kadar götürmüştür. Piyasaya bol miktarda Kaime sürüp, bunları iskonto hadlerini yükselterek geri alan banka, başlangıçta kazanç sağlamasına karşın, diğer Galata Bankerlerinin de bu tür işlemlere girişmesi sonucunda, hükümetle olan iyi ilişkileri ve Avrupa piyasalarındaki şöhreti nedeniyle, spekülasyonları daha açık bir şekilde yapmak zorunda kalmıştır. Spekülatif işlemler sonucunda, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk banka olan İstanbul Bankası, dünya finans âleminde pek ender olarak görülen özkaynaksız bir banka durumuna düşerek, faaliyetine 1852 yılında son vermiştir. Bu bankanın ilk banka olması dışında başka bir özelliği de, Galata piyasasına agio işlemlerini ilk defa getirmesi ve bu bankanın kuruluşu ile başlayan devreye agiotaj devri de denilmesidir (Akiş, 2008).

İstanbul Bankası daha kapanmadan birbiri ardına yeni banka kurma teklifleri gelmeye başlamıştır. Bunun ön önemli nedeni, Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlanma ihtiyacı ve yüksek faiz oranlarıdır. Ayrıca, Avrupa ülkeleri, özellikle İngiltere ve Fransa, gerek dış ticaret ve gerekse Osmanlı Hükümeti'ne verilecek dış borçlar bakımından, kendileri tarafından güdümlü bankaların kurulmasının faydalı olacağını düşünmekteydiler (Kazgan, 1995).

Kırım Savaşı, Rus Çarlığına karşı İngiltere ve Fransa'yla Osmanlı İmparatorluğunun ittifakını ve bununla birlikte savaşın artırdığı askeri harcamaların karşılanması sorununu getirdi (Kazgan, 2004).

Osmanlı İmparatorluğu, iç borçlanma kaynaklarının fon ihtiyacına cevap verememesi nedeniyle Avrupa piyasalarından borçlanmak zorunda kalmıştır. Dış borçlanma ihtiyacının artması Osmanlı Devleti'nde yabancı bankaların kurulmasını ve şube açılımını hızlandırmıştır (Anbar, 2009).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya şube açmak yoluyla faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında en önemlisi 1863 yılında kurulan Osmanlı Bankası(Bank-ı Osmani-i Şahane-Ottoman Bank)'dır. İmparatorluğun yabancı piyasalardan, özellikle Paris ve Londra piyasalarından borç bulmak için yapacağı girişimlerde aracı rolünü üstlenecek, ayrıca devletin gelir ve giderleri arasındaki dengesizlik nedeniyle Hazine'ye kısa süreli avans verecek bir mali kuruma olan gereksinim Osmanlı Bankası'nın kurulmasına neden olmuştur (Akgüç, 1989).

Bankanın merkezi Londra'da bulunmaktaydı fakat bankanın esas iş merkezi İstanbul'du ve Mısır dışında imparatorluğun her yerinde şube açma yetkisi vardı. Sermayesi 500.000 sterlin olan Bank-ı Osmaniye klasik bir ticaret bankası niteliğindedi ve mevduat toplama, iskonto, iştirah vb. tüm ticari banka işlemlerini yapmaktaydı. Sermayesini oluşturan 135.000 paydan sadece 5000'i Osmanlı'ya ayrılmış olan banka yedi yıl faaliyette bulunduktan sonra 2 Şubat 1863 tarihinde kurulan Bank-ı Osmani-i Şahane'ye katılmış ve bir emisyon bankası niteliği kazanmıştır (Tekeli, 1997).

Osmanlı Bankasına 1863 yılında yapılan anlaşma ile para basma ayrıcalığı tanınmış ve bu anlaşma ile Osmanlı Devleti tüm gelirlerini Osmanlı Bankasına yatırmayı, ödemelerini bu banka üzerinden yapmayı, yine tahvillerini bu banka aracılığıyla çıkartmayı ve her yıl bütçesinin bir örneğini bankaya vermeyi kabul etmiştir (Akgüç, 1989).

Osmanlı dönemi'nin bankacılıkla ilgili ilk yıllarında İngiliz ağırlıklı olmak üzere İngiltere ve Fransa sermayeleri görülmektedir. Ancak 1870'lerden sonra İngiltere dış politikasını değiştirme kararı almış ve kendi sömürgesindeki ülkelere sermaye yatırımı yapmaya başlamıştır. İngiltere bu sebepten Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki düşüncelerinden vazgeçmiş ve Rus Savaşı'nda Osmanlı Devleti, İngiltere tarafından desteklenmemiştir (Akgüç, 1992).

Dış borçların sürekli olarak artması ve dış ödemelerin geciktirilmesinin dış ülkelerde meydana getirdiği tepkiler üzerine Osmanlı hükümeti, alınan yeni bir borç karşılığında, Osmanlı Bankası imtiyaznamesini değiştiren yeni bir anlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştır. 1875 yılında yapılan söz konusu anlaşma ile banka, devletin bütçesi üzerinde adeta bir denetim yetkisi elde etmiş, hükümetin çıkaracağı bono, tahvil ve kıymetli evrakların satışı, bankanın tekeline bırakılmış ve hükümet bankanın dolaşıma çıkaracağı banknotların sirkülasyonunu kolaylaştırmak üzere, tedavüldeki karışık sikkelerin piyasadan çekilmesini taahhüt etmiştir (Kalgay, 2010).

1875 Sözleşmesi ve imtiyaznamesi ile Osmanlı Bankası'nın statüsü daha da güçlendirilmiştir. Banka'ya tanınan ayrıcalıklar ve verilen yetkilerin başlıcaları şöyle özetlenebilir (Akgüç, 2007b):

- Banka'nın imtiyaz süresi uzatılabiliyor ve bankanın illerde açacağı şubeler için gerekli bina arsalarının hükümetçe bedelsiz olarak verilmesi kabul ediliyordu.
- Hükümet, 1863 sözleşmesine göre, bankayı denetlemek için doğrudan atadığı nazırı, artık bankanın idare meclisi ve komiteleri ile anlaşarak atayabilecekti.
- Banka, devletin bütçesi üzerinde denetim yetkisi elde ediyor ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı alacaklıların haklarının koruyucusu rolünü üstleniyordu. Banka, bütçe komisyonunda temsilci bulundurma hakkına sahip oluyordu.
- Devletin gerek içeride, gerek dışarıda çıkaracağı tahvil, bono ve diğer kıymetli evrakın satışı bankanın tekeline bırakılıyordu. Hükümet ayrıca, bankanın çıkaracağı banknotların dolanımını kolaylaştırmak üzere, dolanımdaki mağşuş (karışık) sikkelerin piyasadan çekilmesini taahhüt ediyordu.
- Banka, devletten alacaklı olan Galata Bankerleri ile birleşerek, tütün ve tuz inhisarlarının (tekelinin) idaresini; pul, müskirat (içki), saydiye (balık avı) ve ipek öşürünün toplanmasını üstlenmiş, bunun yerine getirilmesi için de Rüsüm-u Sitte İdaresi'ni kurmuştur. 1881 yılında, Muharrem Kararnamesi ile Düyun-u Umumiye İdaresi kurulunca, Rüsüm-u Site İdaresi sona ermiş, söz konusu gelirler, Düyun-u Umumiye İdaresi'ne bırakılmıştır.

Görülüyor ki banka, 1875 sözleşmesi ile daha güçlü ve etkili bir konuma gelmiştir. Düyun-u Umumiye İdaresi kurulduktan sonra da, Osmanlı Bankası söz konusu idarenin yönetim kurulunda temsilci bulundurma hakkını sağlamış ve idarenin bankerlik görevini de üstlenmiştir (Akgüç, 2007b).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar imtiyazlı konumunu sürdüren banka 1930 yılında TCMB'nin kurulmasıyla bütün imtiyazlarını kaybetmiştir (Bolay, 1991).

1881 Muharrem Kararnamesi sonrasında, Galata'da devlete borç veren tefeci bankerler tarafından kurulan kısmen yabancı sermayeli bankalar yerlerini yabancı bankalara veya bunların şubelerine bırakmışlar ve Osmanlı bankacılık sektörü, büyük ölçüde Avrupa sermaye gruplarının hâkimiyeti altına girmiştir. Muharrem Kararnamesi'nin esasını, Hazine'ye ait gelirlerin üzerinde Avrupa sermaye gruplarının denetiminin kabulü teşkil etmektedir (Tarlan, 1986).

1881 öncesi, daha çok devlete borç vermek, devlet tahvillerini dış sermaye piyasalarına sürmek, pazarlamasını yapmak, spekülâtif hareketlerden yararlanmak için kurulmuş çoğu tek şubeli, daha çok Galata Bankerlerinin girişimi ile oluşturulan küçük bankaların yerini Avrupa'daki büyük bankaların Osmanlı İmparatorluğu'nda açtıkları şubeler almaya başlamış, bankacılık alanına gelen yabancı sermayede de Almanya'nın ağırlığı artmaya başlamıştır (Akgüç, 2007b).

1870 yılında kurulan Deutsche Bank ve 1906 yılında İstanbul'da kurulan Deutsche Orient Bank, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki birkaç şubesi aracılığıyla, Anadolu'dan Bağdat ve Basra'ya uzanan demiryollarının yapımı ve işletilmesi faaliyetlerini üstlenen Alman sermayeli şirketleri desteklemişler ve demiryollarının sağlayacağı finans rantlarından pay almışlardır (Kazgan, 1997).

1856 ve 1875 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne borç vermek ve faiz geliri elde etmek amacıyla yabancı sermayeli 11 banka kurulmuştur. 1875-1922 yılları arasında ise yabancı sermayeli 7 banka kurulmuştur, ayrıca 18 yabancı banka da şube açmıştır. İlk ulusal banka olan T.C. Ziraat Bankası'nın 1888 tarihinde kurulmasına kadar, Osmanlı İmparatorluğu bünyesi altında sadece yabancı bankalar faaliyet göstermiştir. Yabancı sermaye ile kurulmuş ya da şube açmış olan bankalar, Hazine'ye borç vermişler, Osmanlı Devleti'nin kendi ülkeleri ile olan ilişkilerini artırmaya çaba sarf etmişler, ulaşım ve madencilik sektörlerinde yatırıma yönelmişler ya da yatırıma yönelecek sermayedarlara aracılık etmişlerdir (Karabıyık, 2001).

1908-1923 arasında 11'i İstanbul'da, 13'ü Anadolu'da olmak üzere 24 adet banka kurulmuştur. Ancak yabancı bankaların rekabeti ile karşı karşıya olan bu bankalardan sadece 14'ü Cumhuriyet sonrası döneme geçebilmiş, bunlardan da ancak 2 tanesi (Türk Ticaret Bankası ve Tarihbank) uzun yıllar faaliyetlerini devam ettirebilmiştir. Bu iki banka da 2001 yılında TMSF'ye devredilmiştir (Altay, 2006).

Buradan da anlaşılacağı gibi Cumhuriyet dönemine kadar olan bu süreçte ülkemizde bankacılık sektörü yabancı sermayenin hâkimiyetinde gelişmiştir. Bu dönemde yabancı sermayeli bankalar başlangıçta devletin parasal sorunlarından kazanç sağlamak amacıyla kurulmuş, daha sonraları ise yabancıların yapımını üstlendikleri altyapı yatırımlarını veya yabancı yatırımları finanse etmek ve azınlıklara hizmet götürmek amacıyla şube sayılarını da artırmışlardır. Osmanlı döneminde hiçbir zaman para ve sermaye piyasasını

kurmayı ve büyük ölçekli ticaret, tarım ve sanayi işletmelerini finanse etmeyi düşünmeyen yabancı bankalar kısa sürede spekülâtif faaliyetlerden aşırı kârlar sağlamaya çalışmışlardır (Ekren, 1984).

Sonuç itibariyle, Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki yabancı sermayeli bankacılık faaliyetleri, banka kurma ve yönetme konusunda Türk bankacılığına öğretici olmakla birlikte, kapitülasyonlarla tanınmış avantajları ve ülke geneline yayılmış yatırımlarının sağladığı rekabet üstünlüğünü kullanan yabancı sermaye gücü, yerli piyasaların, yabancı bankaların tahakkümü altında kalmasına ve Türk bankacılığının istenildiği derece gelişmemesine sebep olmuştur (Kuyucak, 1948).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan-şube açan bankaları ve bu bankaların özellikleri aşağıdaki Çizelge 3.1. ve 3.2.'de incelenmiştir.

Çizelge 3.1. Osmanlı İmparatorluğu döneminde şube düzeyinde faaliyet gösteren yabancı bankalar

Banka Adı	Merkezi	Şube Açtığı Tarih
Crédit Lyonnais	Fransa	1875
Deutche Palastina Bank (Alman-Filistin Bankası)	Almanya	1899
British Oriental Bank	İngiltere	1900
Anglo-Palestine Company	İngiltere	1902
Atina Bankası	Yunanistan	1904
Şark Bankası	Yunanistan	1904
Wiener Bankverein	Avusturya	1905
Deutche Orient Bank	Almanya	1906
Societa Commerciale d'Oriente	İtalya	1907
Deutsche Bank	Almanya	1909
Banko di Roma	İtalya	1911
Banka Commerciale İtalyana	İtalya	1919
Banka Marmaroş Blank ve Şürekâsı	Romanya	1919
Hollantse Bank. Üni. N.V. (Felemenk Bahrisefit Bank)	Hollanda	1921
Memaliki Şarkıye Fransız Bankası	Fransa	1922
Amrican Express Co.	A.B.D.	1922
Şarki Karip Ticaret Bankası	İngiltere	1922
İyoniyen Bank Limited	İngiltere	1922

Kaynak: Artun, 1983

Çizelge 3.2. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan yabancı bankalar

Banka Adı	Kuruluş Tarihi ve Yeri	Sermaye Kaynağı	Özellikleri	Açıklama
İstanbul Bankası	1847 İstanbul	İki Galata Bankeri	Kambiyo işlemleri.	1852 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Bank-1 Osmanî	1856 Londra	İngiliz ve Fransız Sermayesi	Tevdiat ve iskonto.	1863 yılında Bank-1 Osmanî Şahaneye katılmıştır.
Bank-1 Osmanî Şahane	1863 Londra	İngiliz ve Fransız Sermayesi	Emisyon işlemleri.	Osmanlı Bankası A.Ş. Unvanı ile Türkiye'de faaliyetini devam ettirmiş, 2001 yılında Garanti Bankası ile birleşmiştir.
Şirketi Umumiye-i Osmaniye Bankası	1864 İstanbul	Değişik Banker ve yabancı şirketler	Devlet adına muamele etme, belediyelerin ikrazatını sağlama.	1893 yılında faaliyetini durdurmuştur.
İtibari Umumi-i Osmanî Bankası	1869 İstanbul	Tubun ve mahtumları	Hazine bonosu ihracını üstlenme.	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
Avusturya-Osmanlı Bankası	1871 Viyana, İstanbul	Avusturya bankalar grubu ve IOU Şirketi	Rumeli demiryolları'nın II. Parti istikrazının gerekliliği nedeniyle kurulmuştur.	1874 yılında Osmanlı Bankasına katılmıştır.
İkinci İstanbul Bankası	1872 İstanbul, Londra	İngiliz sermayesi ve Galata Bankerleri	Bankacılık işlemleri yapmak, madencilik ve demiryolu ile ilgili faaliyetlerde bulunmak.	1894 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesine katılmıştır.
Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	1872 İstanbul	Değişik Banker IOU Şirketi	Bankacılık işlemleri yapmak ve IOU Şirketinin hisse senetlerini ihraç etmek.	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
Selanik Bankası	1888 Selanik	Avusturya ve Fransız Bankası	Bankacılık işlemleri.	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası adı altında faaliyetine devam etmiştir.
Midilli Bankası	1891 İstanbul	Rum Tüccarı ve bankeri	Kömür ocakları, iskele ve şubeler açmış ve satın almıştır.	1909 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Türkiye Milli Bankası	1909 İstanbul	Londra Bankası	İngiliz yatırımlarını mali açıdan desteklemek ve menkul kıymet ihraç etme.	1913 yılında tasfiye edilmiştir.
Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	1910 İstanbul	Bir grup azınlık	Hükümete ikrazatta bulunmak ve hükümet adına vergi tahsilâtı yapma.	1914 yılında tasfiye edilmiştir.
Osmanlı Ticaret Bankası	1910 İstanbul	Ermeni Bankerler	İpotek karşılığı kredi açmak ve her türlü bankacılık hizmeti sunma.	1914 yılında tasfiye edilmiştir.

Kaynak: Artun, 1983

3.2. Cumhuriyet Döneminde Yabancı Sermayeli Bankalar

3.2.1. 1923 - 1980 yılları arasında yabancı sermayeli bankalar

1923 yılında Cumhuriyet ilan edildiğinde ülkemizde 22'si ulusal sermayeli olmak üzere 35 banka faaliyet göstermekteydi. Her ne kadar ulusal bankaların sayısı yabancı bankaların sayısından fazlaysa da bunlardan çoğu mahalli ihtiyaçlara cevap veren tek şubeli bankalardı ve daha geniş faaliyet alanına sahip olanları ise ekonominin kredi ihtiyacını karşılayabilecek güce sahip değildi. Bu durumda kredi piyasası mali yapıları ulusal bankalardan daha güçlü olan yabancı bankaların hâkimiyetindeydi. Zaten merkez bankası işlevleri de halen yabancı sermayeli bir banka olan Osmanlı Bankası tarafından yürütülmekteydi (Bolay, 1991).

Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine intikal eden yabancı sermayeli bankaları aşağıda verilen Çizelge 3.3.'deki gibi sıralamak mümkündür (Apak ve Tavşancı, 2008):

Çizelge 3.3. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine intikal eden yabancı bankalar

Banka Adı	Faaliyet Durumu
Osmanlı Bankası	2002 de Türkiye Garanti Bankası ile birleşmiştir.
Selanik Bankası	1969 yılında ulusal banka haline gelmiş, 2000 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrolmuştur.
Credit Lyonnais (Şube)	1933 yılında kapanmış 1984 yılında tekrar çalışmaya başlamıştır. Calyon Bank unvanını almıştır.
Deutsche Bank (Şube)	1945 yılında faaliyetini durdurmuştur.
Deutsche Orient Bank (Şube)	1945 yılında faaliyetini durdurmuştur.
Banco Di Roma (Şube)	2007 de Yapı ve Kredi Bankası'na katılmıştır.
Banco Commerciale Italiana (Şube)	1977 yılında faaliyetini durdurmuştur.
Bank Marmaras Blank ve Şürekası (Şube)	1929 yılında faaliyetini durdurmuştur.
Hollantse Bank NV (Şube)	ABN Amro NV tarafında satın alınmıştır.
Amerikan Ekspres Co.Inc. (Şube)	1933 yılında faaliyetini durdurmuştur.
Bank Francaise Des Pays Orient (Şube)	1933 yılında faaliyetini durdurmuştur.
Commercial Bank Of The Near East (Şube)	1956 yılında faaliyetini durdurmuştur.
Ionian Bank (Şube)	1929 yılında faaliyetini durdurmuştur.

Kaynak: Apak ve Tavşancı, 2008

1923 yılındaki mevcut verilere göre tasarruf mevduatının %60'ı ulusal bankalarda, %40'ı ise yabancı bankalarda toplanmıştı. Yabancı bankaların tüm mevduat içindeki paylarının da %50 civarında olduğu hesaplanmaktadır (Akgüç, 1989).

Osmanlı döneminden sonrada ülkenin dışa açık bir pazara sahip olması 1923-1929 yılları arasında 9 adet yabancı bankanın kurulmasına neden olmuştur.

Çizelge 3.4. 1923-1929 yılları arası kurulan yabancı bankalar

Bankanın Unvanı	Merkezi	Türkiye'de Şube Açtığı Yıl
Hrisovaloni Bankası (Banque Chrisovloni)	Bükreş-Romanya	1924
Bank Belj Pur Letranje	Bükreş-Belçika	1924
Umumi Ticareti Hariciye Bankası	Paris-Fransa	1925
S.S.C.B. Ticareti Hariciye Bankası	Moskova-Sovyet	1925
İtalyan Şark Bankası	Milano-İtalya	1925
Bank-Franko Azyatik	Paris-Fransa	1929

Kaynak: Akgüç, 1987

1923'te İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde ele alınan kararlara uygun olarak, ekonomik kalkınmanın milli bankalarla gerçekleşebileceği kanaati hâkim olmuştur. Devlet bu dönemde milli bankacılığın gelişimini desteklemiştir. Bu dönemde; 1924'te Türkiye İş Bankası, 1925'te Türkiye Sınai ve Maadin Bankası (1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası olmuştur), 1927'de Emlak ve Eytam Bankası (1946'da Türkiye Emlak Kredi Bankası olmuştur) kurulmuştur. Bu milli bankaların yanı sıra, 1924-1933 yılları arasında 29 adet tek şubeli yerel banka kurulmuş ve çoğu 1929-1930 dünya ekonomik bunalımı ile birlikte kapanmıştır (Günel, 2000).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ayrıcalıklı, imtiyazlı hatta merkez bankalarının bazı yetkilerine sahip Osmanlı Bankası, yapılan anlaşmalarla, olağan bir ticaret, mevduat bankası haline getirilmiştir. Cumhuriyet Hükümeti, 1924 yılı başlarında Osmanlı Bankası'nı devlet bankasına dönüştürmek için girişimlerde bulunmuş ise de, içinde bulunulan ekonomik koşullar buna olanak vermemiştir. Banka ile 1924-1925 ek anlaşma, 1933 ve 1952 yıllarında sözleşmeler yapılmıştır. Osmanlı

Bankası'nın, 1996 yılında ulusal banka statüsüne değin yürürlükte kalan 1952 sözleşmesinin ana hükümleri şöyledir (Akgüç, 2007b):

- Osmanlı Bankası, yabancı ülkelerde kurulu olup da Türkiye'de şube açmak yoluyla faaliyette bulunan yabancı bankalar gibi Türkiye yasalarına tabi olacaktır.
- Sözleşme yürürlükte bulunduğu sürece bankanın merkezi İstanbul'da kalacaktır.
- Bankanın Türkiye dışındaki şubelerinin gelirleri Türkiye'de vergilendirilmeyecektir.
- Banka, Maliye Bakanlığınca belirlenmiş yabancı bankaların kontrol garantileri üzerine, ulusal bankalara uygulanan hükümler çerçevesinde teminat mektubu verebilecektir.
- Banka, Türkiye'deki ödenmiş sermayesini, TCMB'ye İngiliz lirası satmak suretiyle 8 milyona çıkaracak, sözleşme sona erinceye kadar sermayesini azaltmayacaktır.
- Banka, sözleşmenin devamı süresince Hazine emrine 2 milyon İngiliz liralık karşılıksız bir cari hesap kredisi bulunduracaktır.
- Hükümet, sözleşmeyi yenilemek niyetinde değilse, bankaya sona eriş tarihinden en az iki yıl önce bildirimde bulunacaktır.

Osmanlı Bankası ayrıca sözleşmeye yollama yaparak Maliye Bakanlığı'na sunduğu ek mektupta, Türk memur sayısını ve maaşlarını, Türkiye'deki merkez ve şubelerindeki memurlarının genel toplamının yüzde 80'ine çıkarmayı ve her yıl bankacılık alanında staj yapmak üzere Fransa ve İngiltere'deki şubelerine Türk memurlar göndermeyi taahhüt etmiştir (Akgüç, 2007b).

Ulusal bankacılığın gelişmesi döneminde yeni bir emisyon bankası kurmak isteyen hükümet, emisyon imtiyazına sahip olan Osmanlı Bankası ile yeni bir anlaşma yapmış ve bu bankanın 1925 yılında sona erecek olan emisyon imtiyazını 1935 yılına kadar uzatmıştır. Anlaşma vadesi 1935 yılına kadar geçerli olmakla birlikte, Osmanlı Bankası'nın emisyon imtiyazı 1931 yılında TC Merkez Bankası'nın kuruluşuna kadar sürmüştü ve 1863 yılından itibaren süregelen emisyon imtiyazı, yabancıların elinden alınmıştır (Autheman, 2002).

1929 ekonomik krizi tüm dünyayı olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye bu problemlerden payını almış ülkelerin başında gelmiştir. Yaşanan kriz devlet eliyle yönetilen bankacılık sistemini gündeme taşımıştır. Ve bu tarihten sonra devletçi

politikalar ön planda olmuştur ve devlet tarafından kurulan özel amaçlı bankalar kurulmuştur (Özçam, 2013).

1929 dünya ekonomik buhranı sonrasında Türkiye'nin ekonomi politikasında değişikliğe gidilmiş ve kambiyo kontrolleri yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler Türkiye'de yabancı banka faaliyetlerini sınırlamış ve 9 banka yurdumuzdaki faaliyetlerini durdurmuş veya ara vermiştir (Tekeli, 1997).

Söz konusu dönemde İyoniyen Bank Limited (1929), Banka Marmaroş Binl ve Şürekası (1929), Bank Belj Pur Letranje (1929), İtalya Şark Bankası (1931), Crüdit Lyonnais (1933), Umumi Ticareti Hariciye Bankası (1933), Bank Franko Azyatik (1933), Memaliki Şarkiye Fransız Bankası (1933) yanlarında gösterilen tarihlerde ülkemizdeki faaliyetine bir süre durdurmuş olduğundan, 1933 sonunda ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların sayısı ona düşmüştür (Aksoy, 1998).

Türkiye'nin dış ticaretine olumsuz etkileri, 1930 sonrası uygulamaya konulan kambiyo kontrolleri ülkede yabancı banka faaliyetlerini sınırlamış, 1929 yılından sonra yaklaşık elli yıl süre ile Türkiye'de yeni yabancı banka kurulmamıştır (Akgüç, 2007).

1933 ve 1944 yılları arasında geçen bankacılık dönemi Türkiye açısından devlet bankalarının kuruluş süreci olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde, birçok devlet bankası kurulmuştur ve hemen hepsinin amacı belirli bir sektörü veya toplumsal grubu desteklemek olmuştur. Dönemin önemli devlet bankaları; Sümer Bank, Etibank, Denizbank, Belediyeler Bankası, Türkiye Halk Bankası, TC. Ziraat Bankası (Yeniden Yapılanma), Türk Ticaret Bankası şeklinde olmuştur (Özçam, 2013).

Bankacılık sektöründe devletleşmenin yoğun olarak yaşandığı bu dönemde yeni yabancı banka kurulması ya da yerli bankaların yabancı bankalarla ortaklık bağı kurması pek mümkün olmamıştır. Korumacı devlet politikaları nedeniyle yabancı girişleri engellenmiştir (Çiftçi, 2009).

II. Dünya Savaşından sonraki dönemde özel sektöre dayalı bir sanayileşme anlayışının benimsenmesi ile bankacılık sektöründe de özellikle 1945-1959 yılları arasında özel sermayeli ulusal bankaların artış gösterdiği görülmektedir. 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmaya başlanan beş yıllık

kalkınma planları ile başlayan planlı dönemde ise bankacılık sektörü büyük ölçüde devlet kontrolü altında kalmış, yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir (Kocaman, 2004).

Bankacılık ürünlerine ve işlemlerine devlet tarafından limitler getirilirken bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanını sağlamak olmuştur. Bu dönemde, Türkiye’de yeterli ölçüde ticaret bankası bulunduğu ve daha çok ihtisas bankalarına öncelik verilmesi gerektiği düşüncesiyle yeni yabancı banka ve özel durum haricinde ticaret bankası kuruluşuna izin verilmemiştir (Dinçer, 2007).

Dünya genelinde hızlanan liberalleşme akımına paralel olarak Türkiye’de de yabancı sermaye yatırımlarına sıcak bakılmaya başlanmıştır. Özellikle 1950’li yıllarda daha da belirginleşen bu düşüncenin bir sonucu olarak, 1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası” ile bu konudaki kararlılık açıkça ortaya konmuştur (Şarkgüneşi, 2007).

Türk bankacılık sektörü, Planlı Dönem Bankacılığı olarak adlandırılan 1960-1980 döneminde, Cumhuriyet tarihinde ilk defa yabancı sermaye girişlerine tanık olmuştur. Bank of Amerika ve İtalya’daki iştiraki Banca D’America’nın sermayesine toplam %24 oranında katıldığı Amerikan – Türk Dış Ticaret Bankası 1964 yılında kurulmuştur. Daha sonraki dönemlerdeki sermaye artırımına katılmayan yabancı ortakların payı giderek azalmıştır (Akgüç, 1992).

1929 Büyük Buhran Dönemi’nden sonra, Türkiye’de yaklaşık elli yıl kadar uzun bir süre yabancı banka kurulmamıştır. 1980 liberalleşme ve liberal politikalar ışığında tekrar kurulmaya başlamıştır (Özçam, 2013).

Yabancı bankacılık 1929 yılından sonra sürekli azalma göstermiştir. Cumhuriyet döneminde Türkiye’de ilk yabancı sermayeli banka, 1977 yılında kurulan Arap-Türk Bankası olmuştur. Libya ve Kuveyt sermayesinin katılımı ile kurulan bu bankada İş Bankası ve Anadolu Bankası’nın da payları bulunmaktadır. Bankanın kuruluş amacı, uluslararası bankacılık yapmak, Arap sermayesinin Türkiye’ye gelmesini sağlamak ve uluslararası finans pazarlarından kaynak sağlamaktır (Akgüç, 1992).

Cumhuriyetin ilk yılında bankacılık sektöründeki bankaların yaklaşık %42'si yabancı sermayeli iken, 1979 yılı sonunda bu oran %9'a kadar düşmüştür (Ekren, 1986).

Bu azalmada yabancı sermayeli banka girişine karşı yürütülen caydırma politikalarının yanında yabancı bankaların bilgi eksikliği ve politik istikrarsızlık gibi nedenlerle ülkemizi pek tercih etmemeleri de etkili olmuştur. Şube açmak veya iştirakler yolu ile faaliyet göstermek yerine yabancı sermayeli bankalar genellikle temsilcilik ofisleri açmayı veya muhabir bağlantıları kurmayı tercih etmişlerdir (Aksoy, 1998).

1980 yılına gelindiğinde Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı banka sayısı, Osmanlı Bankası, Arap – Türk Bankası, Banco Di Roma ve Hollantse Bank Uni. N.V. olarak, 4'e ve bu bankaların mevduat – kredi piyasasındaki payı da %2 - %3 aralığına değin gerilemiştir (Akgüç, 2007b).

Cumhuriyet döneminde sayıları azalmış olan yabancı sermayeli bankaların, bu dönemde Türk Bankacılık sektörüne katkılarının tecrübe kazandırmaktan ve sektöre personel yetiştirmekten ibaret olduğu söylenebilir (Seyidoğlu, 2003).

3.2.2. 1980-2000 yılları arasında yabancı sermayeli bankalar

1980'li yıllara kadar yabancı bankaların sayısında önemli artışların olmamasının nedeni, ithal ikameci kalkınma stratejisiyle devletin finans sektörünün tamamını kontrol altında tutmak istemesidir. Bu dönemde yabancı banka varlığı ülkeler arasındaki tutucu politikalar ve engellerden dolayı pek istenmemiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2008).

Dış ticaret ve döviz giriş-çıkışı da kontrol altında tutulmuş, para ve kredi sistemleri baskı altına alınarak doğrudan ekonomiye müdahale edilmiştir. Yabancı finansal kurumların yurt içi piyasalara girişi engellenmiş, dış finansal operasyonlara ve yabancı aktif tutmaya da sınırlamalar getirilmiştir. Kişilerin portföylerinde döviz bulundurma olanakları yoktur. Bu faktörlerin de etkisiyle, sermaye piyasaları bu dönemde gelişmemiş ve hükümet kontrolü altında tutulmuştur (Oksay, 2000).

1970'li yılların sonunda ödemeler dengesi problemleri nedeniyle yaşanmaya başlanan ekonomik durgunluk, sanayinin döviz gereksinimini de karşılayabilecek

yeni bir sanayileşme stratejisinin benimsenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Aydın, 2006).

Türkiye 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları'nın içerdiği liberal politikalar sayesinde, dış ticarete ve yabancı sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamaları kaldırmaya yönelik önemli adımlar atmıştır (Kar ve Kara, 2003).

Devlet müdahalesi en aza indirilmeye çalışılmış, serbest piyasa ekonomisi kurulmuş, Türk ekonomisini dünya ekonomi ile entegre etme yoluna gidilmiş ve Türk Lirası konvertibl hale getirilmiştir. Türkiye ikili ve çok taraflı anlaşmalara girmek suretiyle yabancı sermaye için daha güvenilir bir ortam yaratmaya çalışmıştır (Bozer, 2001).

24 Ocak 1980 istikrar programı ve bu programa dışa açılma, serbest pazar ekonomisine geçiş, liberalleşme, ihracata dayalı büyüme gibi amaçların eklenmesi, ayrıca dünya finans pazarlarındaki gelişmeler Türk bankacılık sistemi üzerinde de etkisini göstermiştir. 24 Ocak kararlarının yanı sıra, dünya finans pazarlarında liberal eğilimler, küreselleşme, kambiyo kontrollerinin kaldırılması, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, dünya ticaretinin hızla artması, iletişim teknolojisinde gelişmeler, yabancı bankaların kurulmasına ve/veya Türkiye'de şube açmalarına elverişli ortam yaratmıştır (Akgüç, 2007b).

24 Ocak Kararları ile yabancı bankalara yeşil ışık yakılması, yabancı sermaye teşviki, Türkiye'nin dış ticaretinde genişleme, dövizle çevrilebilir TL mevduat hesaplarının Türkiye'de yabancı sermaye yatırımına dönüştürülebilmesi olanağının tanınması, Beyrut'un Ortadoğu'da bir finans merkezi olmaktan çıkışı, İran-İrak Savaşı gibi iç ve dış nedenler kısa sürede ülkemizdeki yabancı banka sayısının yükselmesine yol açmıştır (Akgüç, 1989).

Türk ekonomisinde bankacılığın artan önemi ve yabancı sermayeye sağlanan teşvikler, 1980 sonrasında Türk bankacılık sistemine yabancı bankaların girişini hızlandırmıştır. Ekonomide yaşanan büyüme ve dışa açılma bankacılığı kârlı bir alan haline getirmiş ve yabancı bankalar bu kârdan pay alabilmek amacıyla Türkiye'de yatırımlarını artırmışlardır. Yabancı bankalar genel olarak şube açma yoluyla örgütlenmişler ve çoğunlukla kurumsal müşterilere hizmet vermek üzere toptan bankacılığa odaklanmışlardır (Bumin, 2007).

Türkiye ekonomisinde 1980 sonrasında yaşanan köklü değişiklikler, bankacılık sisteminin de yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Bu yeni dönemde ihracata ve yabancı sermaye girişine dayalı yeni bir büyüme modeli benimsenmiştir. Bu dönemde değişen büyüme modeli ile birlikte yaşanan en önemli gelişme, aslında finansal liberalleşme politikalarının uygulanması olmuştur. Çünkü bu durum hem reel sektör hem de bankacılık sektörünün faaliyetleri üzerinde çok köklü değişimler olmasına yol açmıştır. Finansal liberalleşmeye geçiş politikaları çerçevesinde ilk olarak iç piyasada finansal liberalleşmeyi gerçekleştirmek için 1981 yılında faiz hadleri üzerinde var olan sınırlamalar kaldırılmıştır (Yiğitoğlu, 2005).

Reformlar, bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesine ve yenilenmesine, kurumsal altyapı gelişmelerinin hızlanmasına ve bankacılık sektörünün mali sistemdeki payının hızla artmasına yol açmıştır. Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Sektöre yerli ve yabancı bankaların girişine izin verilmesi ve mevduat/kredi faiz oranlarının serbest bırakılması sonucu sektörde rekabet artmıştır. Artan rekabet, klasik mevduat bankacılığı yerine, bankaların hem kaynak hem de plasman çeşitliliğinin arttığı bir bankacılığın benimsenmesine neden olmuştur (Apak ve Tavşancı, 2008).

1980-1990 döneminde yabancı sermayeli hem ticaret bankalarının hem de kalkınma ve yatırım bankalarının kurulduğu görmekteyiz. 8'i yabancı olmak üzere 19 adet ticaret bankası ve 4'ü yabancı sermayeli olmak üzere 8 adet kalkınma ve yatırım bankası kurulmuştur (Günel, 2006)

1980 yılından itibaren ekonominin dışa açılması ile önce Amerikan Bankaları şube açmaya başlamıştır (Apak, 2008). Sektörün dışa açılma süreci 1981 yılında Türkiye'de şube açan Citibank ile başlamıştır, yine aynı yılda ilk olarak 1921 yılında Türkiye'de şube açan ancak çeşitli nedenlerle 1933 yılında şube faaliyetini sona erdiren American Express I.B.C. yeniden şube faaliyetine başlamıştır (Tekebaş, 2005).

1980 yılından sonra 13 yabancı bankanın Türkiye'de şube açması ve 5 yeni yabancı bankanın kuruluşu ile 1989 yılı sonunda yabancı banka sayısı yeniden 25'e yükselmiştir. Ayrıca, 1980'li yıllarda yabancı bankaların ortak olduğu yeni

yerli bankaların kurulduğu ve yabancı bankaların mevcut yerli bankalara iştirak ettikleri de gözlenmiştir (Akgüç, 1989).

Kalkınma ve yatırım bankaları da dâhil edildiğinde, 1980 yılında yabancı sermayeli bankaların sayısının bankacılık sektöründe faaliyet gösteren toplam banka sayısına oranı %11,1 iken bu oran yıllar itibari ile yükselmeye başlamış 1990 yılında %40,3'e kadar ulaşmıştır. Yabancı sermayeli banka girişleri en çok 1980-1985 yılları arasında artış göstermiş olup bunlar Avrupa, ABD ve Ortadoğu kökenli bankalardan oluşmaktaydı. (Denizer, 1999). Bu bankaların birçoğu şube ve temsilcilik bazında faaliyetlerini yürütmüş olup, bunlardan bazıları belli bir araştırma döneminden sonra kendi stratejilerine uygun bir şekilde Türkiye'de kurulmuş banka statüsüne dönüşmüşlerdir (Tekebaş, 2005).

1980 sonrası ülkemizde şube açan yabancı bankalar; American Express I.B.C. (ABD), Bank Mellat (İran), Bank of Credit and Commerce International (Lüksemburg), Türk Bankası Limited (KKTC), Habib Bank Limited (Pakistan), Manufacturers Hanover Trust Company (ABD), Chase Manhattan Bank N.A.(ABD), First National Bank of Boston (ABD), Saudi American Bank (Suudi Arabistan), Bank of Bahrain and Kuwait (Kuveyt), Banque Indosuez (Fransız), Standart Chartered Bank (İngiliz) (Akgüç, 1987).

1980'li yılların bir başka önemli gelişmesi ise, TCMB bünyesinde "İnterbank" piyasasının oluşturulmasıdır. Böylece bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanmasında ve likidite fazlasının değerlendirilmesinde çok büyük kolaylık sağlanmıştır. İnterbank, bankalara kaynak kullanma esnekliği ve kaynakları daha etkin kullanma imkânı verdiği gibi, ekonominin likidite dengesini kurmada da çok yararlı olmuştur (Kesemen, 2009).

1980-1990 dönemi değerlendirildiğinde giriş engellerini gevşetmenin umulan sonuçları yarattığı gözlenmektedir. Bu dönemde Türkiye'ye giriş yapan yabancı bankalar özellikle küçük hisseler satın almayı tercih etmişlerdir (Akgeyik ve Yavuz, 2009).

Genel olarak Türkiye ekonomisi ve özellikle finansal sistem seksenli yıllar boyunca önemli ölçüde dışa açılmış ve serbestleşmiştir (Celasun et al., 2009).

1989'da sermayenin liberalleşmesi ile birlikte mevduat faizleri de serbest rekabete açılmış, pozitif reel faiz uygulaması özel bankacılık faaliyetlerini

geliştirirken “kredi pazarlama” yabancı bankalar tarafından uygulanmaya başlanmıştır (Apak, 2008)

Bu dönemde bankacılık sektörüne yatırım yapan ulusal/yabancı bankalar dış ticaretin finansmanı ve kurumsal bankacılıkta uzmanlaşmış bankalardır ve yabancı bankaların faaliyetleri üzerinde bir kısıtlama olmamasına karşın 1990’lı yılların ikinci yarısına kadar hemen hemen hepsi perakende bankacılık sektöründe faaliyet göstermemeyi tercih etmişlerdir. 1990 yılının sonunda bu bankaların toplam mevduattaki payı %1 civarında gerçekleşmiştir. Yabancı bankaların ağırlıklı olarak toptancı bankacılık faaliyeti içinde olmaları, bu bankaların mevduat ve kredi pazarındaki paylarının düşük seviyede kalmasına neden olmuştur. Perakende bankacılık piyasasına etkilerinin sınırlı olmasına karşın, sisteme yabancı bankaların girişi insan kaynakları ve sektörde yeni ürün ve teknolojilerin gelişmesinde faydalı olmuştur (Girgin, 2003).

1990 yılından itibaren yabancı sermayeli bankaların sahip olduğu teknik ve finansal üstünlükler ile finansal ürünlerin ulusal bankalar tarafından da denenerak uygulanmaya başlanması ile birlikte yabancı sermayeli bankaların sektördeki payı bir düşüş eğilimine girmiştir (Aksoy, 1998).

1994 yılına gelindiğinde bankacılık ve finans krizi yaşanmıştır. TCMB’nin duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sektörünü ve ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir. Bankacılık sektörünün 1994 krizinden ciddi boyutta etkilenmesinin temel nedeni, 1989-1993 döneminde izlenen düşük döviz kuru ve yüksek faiz politikalarının sona ermesi ve kâr oranlarının düşmesidir (Kesemen, 2009).

Yabancı bankalar 1994 krizi sırasında mevduat kaybına uğramış olsalar da, genel olarak likidite sıkıntısı yaşamamışlar, yükselen faizlerin ve piyasada belirsizliğin artmasının etkisiyle kredi kullandırmalarını düşürerek, ellerindeki fonları diğer bankaları fonlamada kullanmayı tercih etmişlerdir (Naaborg, 2007).

1995 yılında Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük Birliği anlaşması da yürütülen liberal ekonomik politikaların devamlılığı konusunda piyasa algılamasını güçlendirmek sureti ile sektöre yabancı sermaye girişini teşvik etmiştir (Denizer, 1999).

1999 yılı sonuna gelindiğinde Türk bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma süreci ile birlikte bankacılık sektörüne ilişkin düzenlemelerin uluslararası standartlara ve uygulamalara yaklaştırılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bankalar Kanunu'nda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bankacılık alanında idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici ve denetleyici bir otorite olan BDDK kurulmuştur. Geçmişte Hazine ve TCMB arasında paylaşılan banka denetim ve düzenleme görev ve yetkileri 2000 yılı Ağustos ayında faaliyetlerine başlayan BDDK'ya geçmiştir (Keskin vd., 2004).

1980 yılında sayısı 4'e değin gerilemiş olan yabancı banka sayısı 1991 yılında 24'e yükselmiştir. Ancak bankalar arası birleşmeler ve bazı yabancı banka şubelerinin Türkiye'de faaliyetlerini durdurmaları sonucu, 2001 krizi öncesi ülkemizde faaliyet gösteren yabancı banka sayısı, 18'i mevduat – ticaret bankası, 3'ü de kalkınma ve yatırım bankası olarak 21 olmuştur. 1980 sonrasında ülkemizde yabancı sermayeli bankaların sayısının hızlı artış göstermesine karşın, Osmanlı Bankası'nın ulusal banka statüsüne dönmesinin de etkisiyle, yabancı bankaların kredi – mevduat pazarındaki payları belirgin bir artış göstermemiş %3 düzeylerinde kalmıştır (Akgüç, 2007b).

Yabancı bankaların sektörde faaliyet gösteren tüm banka sayısına olan oranı incelendiğinde, 1980 yılında %9 olan bu oran 1990 yılında %39'a ulaşmış 2000 yılında ise %26'ya gerilemiştir (Kaya, 2010).

Yapılan iyileştirmeler ve düzenlemelere rağmen 1980-2001 yılları arasında yabancı bankaların paylarının çeşitli göstergeler açısından düşük kalması, Türk bankacılık sektörünün söz konusu dönemde bir kamu finansman aracı olarak işlemesi, tasarrufları mevduata dönüştürmenin zorluğu, finansal istikrarsızlık ve yüksek enflasyon gibi nedenlerle açıklanabilir (Çakar, 2003).

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından uygulamaya konulan reform programları kapsamında bankacılık sektöründe konsolidasyon ve tasfiye süreçleri yaşanmıştır. Ancak yabancı bankaların toplam bankacılık sektörü içerisindeki oranları diğer banka türlerine göre özellikle 2000'li yıllardan sonra artmıştır. Bunun en önemli sebebi olarak da kriz döneminde değeri düşen bankaları satın almak istemeleri gösterilebilir (Uyanık, 2010).

Bu periyottaki yabancı banka girişi, en azından %50'sini satın alma davranışı biçimine dönmüştür. Buna karşılık sınırlı payları nedeniyle yabancılar

Türk bankacılık sisteminin oligopolistik yapısını ve yüksek konsantrasyonunu çok fazla etkilemiş değildir (Aysan and Ceyhan, 2006).

3.2.3. 2000 yılından sonra yabancı sermayeli bankalar

2000’li yıllara gelene kadar yabancı sermayeli bankalar, bankacılık sistemine entegre olmaya çalışmışlar ancak yeterli büyümeyi gösterememişlerdir. Örneğin 2000’li yıllara gelindiğinde aktif büyüklükleri bankacılık sektörünün takriben %5’i oranında kalmıştır. Ülkemizdeki sistematik riskin yüksek seviyede seyretmiş olması, bankacılık sisteminde rekabetçi bir ortamın oluşturulamaması, bu bankaların büyümemesindeki en önemli unsur olmuştur (Claessens, 2006).

Türk bankacılık sektöründeki yapısal sorunlara yönelik Kasım 2000 ve Şubat 2001 kizleri öncesi bazı çalışmalar yapılmıştır. 1999 yılına gelindiğinde bankacılıkta, yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası standartlardaki gelişmelere uyumu konusunda da önemli adımlar atılmıştır. Haziran 1999’da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu, önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu Kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi, idarî ve malî özerkliğe sahip BDDK’ya devredilmiştir. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri BDDK bünyesinde birleştirilerek Kurum 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren, Kasım 2000 krizinin hemen öncesinde fiilen çalışmaya başlamıştır. Bu süreçte, sektörde yeniden yapılanma programı öncesinde de toplam 14 adet banka TMSF bünyesine devredilmiştir (BDDK, 2009b).

Likidite talebindeki olağanüstü artışlar ve piyasaların nakit talebine cevap vermeyişi ile ortaya çıkan Kasım 2000 krizi ile bu krizin ardından faiz oranlarındaki hızlı yükselişle birlikte bankacılık sisteminin mevcut yapısal sorunlarının daha da ağırlaşması ve ortaya çıkan likidite sıkışıklığı sonucu meydana gelen Şubat 2001 krizleri nedeniyle bankacılık sektörü önemli yaralar almıştır. Her iki finans krizi sonrasında, aşırı yükselen faiz oranları, portföylerinde bulundukları menkul kıymetlerin değer kaybetmesine ve vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararları etmelerine yol açmıştır. Ayrıca dalgalı kura geçilmesiyle birlikte, yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar TL’nin hızla değer kaybetmesi neticesinde önemli ölçüde kambiyo zararı etmişlerdir (Erdoğan, 2002).

Yaşanan krizden sonra 3 Mayıs 2001’de IMF’ye verilen yeni bir niyet mektubuyla 2001 yılının kalan kısmı ve 2002 yılı için belirlenen ekonomi politikaları açıklanmıştır. Söz konusu program 1999 yılı sonunda IMF ile yapılan stand-by düzenlemesi ile desteklenen programın devamı niteliğindedir. IMF ile imzalanan 18 inci stand-by çerçevesinde, mali sistemin iyileştirilmesi ve yapısal reformların hızlanarak devam ettirilmesi temel öncelik olmuştur. Programın temel amacı, kriz nedeniyle ortaya çıkan istikrarsızlığı gidermek ve uzun vadede enflasyonu düşürerek sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak bir çerçeve oluşturmaktır. Programla; bankacılık sektörünü reel sektörle sağlam bir ilişki kuracak şekilde yeniden yapılandırmak, kamu maliyesini gelecekte güçlü bir dengeye oturtmak ve yapısal reformlara imkân verecek yasal çerçeveyi oluşturmak hedeflenmektedir (BDDK, 2009b).

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, yabancı sermayeli bankaların bilgi birikimlerinden, teknik ve sermaye güçlerinden faydalanılması amaçlanmış, bu doğrultuda oluşturulan yapılandırma programı kapsamında, yabancı banka veya danışmanların kullanılması, yabancı sermayeli bankaların sisteme girmelerinin özendirilmesi ilkeleri yer almıştır (Cerutti et al., 2005).

Türkiye Bankalar Birliğinin verilerine göre Ocak 2001 ayında 80 banka faaliyet göstermekte bunların 61’i mevduat, 18’i kalkınma bankası olup bunların da 14’ü TMSF kapsamında, 7’si kamu sermayeli, 39’u özel sermayeli 21’i yabancı sermayeli bankalardan oluşmaktadır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından gerek ekonominin gerekse bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin alınan önlemlerle birlikte sağlanan olumlu gelişmeler, Türk bankacılık sektörüne yabancı sermayenin ilgisini artırmıştır. 2001 yılında yaşanan krizin ardından, ilk olarak dünyanın en büyük bankacılık gruplarından biri olan HSBC Bank Demirbank’ı satın almış, 2004 yılından itibaren ise, sektöre yabancı sermaye girişi hızlanmıştır (Aktaş ve Kargın, 2007).

2001 sonrasında yabancı sermayenin bankacılık sektörüne gelişinde, banka satın alma, blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma ve İMKB’de banka pay senetleri satın alma yoluyla olmuştur. Önceki dönemlerde ise, katılım yolu veya örgütlenme formu, muhabirlik, şube açma, irtibat bürosu kurma, temsilcilik,

mevcut şubeyi bağımlı banka şekline dönüştürme yolları ile olmuştur (Akgüç, 2007b).

2003 yılındaki yeni yasayla, yabancı sermayeli yatırımlar önündeki akla gelebilecek tüm kısıtlamalar kaldırılmış ve böylelikle Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşme süreci tamamlanmıştır (Akçaoğlu, 2005).

Yabancı sermayeli bankaların sektör toplamı içindeki payı 1995'ten itibaren yüzde 25 etrafında dalgalanmıştır. 1990'da 23 olan yabancı banka sayısı, 1995'te 18'e, 2004 yılı sonu itibariyle 15'e kadar gerilemesine rağmen sektörün toplam banka sayısında da yaşanan gelişmelerden dolayı, sektör içindeki payı pek fazla değişmemiştir (Kesemen, 2009). Türkiye'de yabancı sermayeli bankaların 9 tanesi Avrupa Birliği (AB), 2 tanesi ABD, 1 tanesi Bahreyn, 1 tanesi İran, 1 tanesi Libya, 1 tanesi Pakistan kaynaklıdır (TBB, 2005).

Sektörde sermayesinin tamamı yabancılara ait olan 13 mevduat bankasının toplam bilanço büyüklüğü içerisindeki payı, yüzde 3,4 düzeyindedir (TCMB, 2005).

2001 bankacılık krizinin bankaların değerleri üzerine etkisi, izlenen özelleştirme politikası, finans sektöründe birleşme ve satın alma eğilimleri yabancı sermayenin bankacılık sektörüne geliş ve örgütlenme şeklini etkilemiştir. Takip eden 2005 yılından itibaren yabancı bankaların Türk bankalarına ilgileri de giderek artmaya başlamıştır (Çelik ve Ürünveren, 2009).

2003 ve 2004 yıllarında çok sayıda yabancı ortaklık görüşmesi olmasına rağmen hiçbiri olumlu sonuçlanmamıştır. Nedeni ise banka satış fiyatlarında yerli banka sahipleri ile yabancı banka sahipleri arasında uzlaşma sağlanamamasıdır. Özellikle yerli banka sahipleri bankalarına kriz öncesi fiyatlarını istemişler, yabancı bankalar ise krizlerin etkisi ile banka fiyatlarının düştüğünü ileri sürmüşler ve anlayamadıkları için görüşmeler olumlu sonuçlanamamıştır (Babuşçu, 2013).

Daha sonra 2005 yılının başından itibaren fiyatta uzlaşma gerçekleşmiş ve son otuz aylık süreçte (Ocak 2005 - Temmuz 2007) 15 yabancı ortaklık ve satın alma gerçekleşerek yabancıların payı %4'ten %40'a ulaşmıştır. Burada yerli banka sahiplerinin bankalarını satmalarının en önemli nedeni 2004 yılı Haziran ayında yayınlanan Basel 2 düzenlemelerinin gerektirdiği sermaye gereksinimini

sağlamakta zorluk olacağını görmeleridir. Son dönemde fiyatta uzlaşmanın sağlanması, banka fiyatlarındaki yükselmeden kaynaklanmaktadır. Yerli banka sahipleri satış için uygun fiyatı bulunca, yabancı bankalar da alımda istekli olunca çok sayıda satış ve ortaklık gerçekleşmiştir. Banka fiyatlarının artmasının temel nedenleri ise 2004 yılı Aralık ayında ülkemizin Avrupa Birliği (AB)'ne aday ülke konumuna gelmesi, dezenflasyon, istikrar, kâr etme isteği ve Türkiye'nin büyüme potansiyelinin yanı sıra 2003, 2004, 2005 yıllarında bankacılık sektörünün düşen faiz ortamında yüksek kârlılık göstermesidir (Babuşçu, 2013).

Yabancı yatırımcılar 2001 yılında TMSF tarafından yeniden yapılandırılan bankaları satın alırken, 2005–2007 aralığında özel sermayeli bankaları satın almaya yönelmişlerdir (Kaya, 2010).

Sektöre bu yıllarda giriş yapan yabancılar orta ölçekli ve piyasanın belli bölümüne hizmet veren bankaları öncelikle tercih etmişlerdir. Ayrıca geniş şube ağı ve yüksek müşteri potansiyeli olan bankalar da ilgi görmüştür. Yabancı sermayenin sadece kurumsal müşterilere hizmet eden yerli bankalara değil aynı zamanda bireysel ve konut kredilerinde deneyimi olan bankalara da yönelikleri görülmektedir (Yayla vd., 2005).

Bankacılık sektörü 2008 yılının son çeyreğine kadar ciddi bir sarsıntı geçirmemiştir. Fakat özellikle 2008 yılının son çeyreğinde hissedilen küresel ekonomik krizle birlikte, Türk bankacılık sektörünün bazı göstergelerinde 2009 yılında bir duraklama evresi yaşanmış olduğu göze çarpmaktadır. 2009 yılında esasında temel bankacılık büyüklükleri artış göstermiş olmasına rağmen, büyüme hızlarında düşüşler görülmüştür. Aktiflerin 2008'deki büyüme hızı %25 civarlarında iken, bu oran 2009 yılında %13'e gerilemiştir. Aynı şekilde Türk bankacılık sektörü mevduatları 2008 yılında %27 büyümüşken, 2009 yılında %12 büyüme hızı gerçekleşmiştir. En çarpıcı şekilde büyüme hızının düştüğü hissedilen gösterge ise krediler olmuştur. 2008 yılında bir önceki yıla göre %31 büyüyen Türk bankacılık sektöründeki krediler, 2009 yılında sadece %3'lük bir büyüme gerçekleştirmiştir. Öte yandan sektörün özkaynaklar ve net kâr büyüme hızlarının 2009 yılında 2008'e oranla arttığı görülmektedir (Uyanık, 2010).

Ekonomik krizi bir ölçüde diğer ülkelere göre daha sakin karşılayan ya da en azından büyük bir panik yaşamayan Türkiye ekonomisi bu durumu 2001 krizi sonrası uyguladığı sıkı maliye ve para politikası yanında kurumsal ve yapısal

düzenlemelere (özellikle Merkez Bankasının bağımsızlığı ve enflasyon hedeflemesi) borçludur denilebilir (Küçüksönmez, 2010).

Sonuç olarak, Aralık 2001–Haziran 2008 döneminde yabancıların çok hızlı bir biçimde birbiri ardından, Türkiye’de faaliyet gösteren çok şubeli büyük ve orta ölçekli bankalara yatırım yaptıklarını söyleyebiliriz. Böylece, çokuluslu bankalar açısından organik büyüme yerine, devralma yoluyla büyüme stratejisini Türkiye’de hayata geçirme imkânı doğmuştur. Yatırım yapan bankaların ana ülkeleri çoğunlukla gelişmiş ülkelerdir. Türkiye bankacılık sektörüne ağırlıklı olarak AB ve ABD kökenli bankalar yatırım yapmıştır. Ayrıca, yatırım yapan bankalar arasında dünyanın en büyük bankaları çoğunlukta yer almaktadır (Korkmaz, 2008).

Türk bankacılık sisteminde yer alan bankaların sermaye yapısının analizinde; Haziran 2009 itibariyle toplam aktifin %28,5’inin kamu, %32,3’ünün özel, %39,5 yabancı (%19,9 doğrudan, %19,6’sının ise borsa üzerinden) hissedarlara ait olduğu görülmektedir (BDDK, 2009c).

2002-2009 döneminde Türk bankacılık sektöründe mevduat bankalarının sayısı 40’dan 32’ye, mevduat kabul etmeyen bankaların sayısı 14’den 13’e ve toplam banka sayısı da 54’den 45’e düşmüştür. Yabancı sermayeli mevduat bankası sayısı 15’den 17’ye, yabancı sermayeli mevduat kabul etmeyen banka sayısı da 3’den 4’e yükselmiştir. 31.12.2009 itibariyle Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren toplam 17 yabancı sermayeli mevduat bankasından; ArapTürk Bankası A.Ş., Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş. , Deutsche Bank A.Ş., Eurobank Tekfen A.Ş., Finansbank A.Ş., Fortisbank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., Millennium Bank A.Ş., Turkland Bank A.Ş. olmak üzere 11 adedi Türkiye’de kurulmuş banka; Bank Mellat, Habib Bank Limited, JP Morgan Chase Bank N.A., Societe Generale SA, ABN Amro Bank N.V. ve West LB AG olmak üzere 6 adedi de Türkiye’de şube açan yabancı banka statüsünde bulunmaktadır (Şahin, 2011).

Yabancı sermayeli mevduat bankaları ve yabancı sermayeli mevduat kabul etmeyen banka adetleri birlikte değerlendirildiğinde, adetsel anlamda yabancı sermayenin sektördeki toplam payının 2002 yılında %34 iken, aradan geçen 7 senenin ardından 2009 yılı sonu itibariyle 13 puanlık bir artışla %47’ye yükseldiği anlaşılmaktadır. Dolayısı ile 2009 yılı sonu adetsel değerlerine göre Türk

bankacılık sektöründe yabancı sermayeli banka sayısının sektörün yarısına yaklaştığı görülmektedir (Şahin 2011).

2001 yılı sonrasında yabancılar tarafından yeni yatırımdan çok, hisselerin blok olarak devralınması işlemlerinin gerçekleşmiş olmasına karşın, bu süreçte halka açık bankaların hisselerinin borsa aracılığı ile satın alınması da cazip hale gelmiştir. Bankaların halka açık bölümlerinin yarısından fazlasının, hepsi stratejik yatırımcı olmasa da, yabancılara ait olduğu tahmin edilmektedir. Hisselerin kimler elinde bulunduğunu tam olarak tespit etmek mümkün olmasa da, takriben yarısının yabancı yatırımcılar elinde bulunduğu düşünülürse, sektördeki yabancı varlığının hacmi ulusal veri tablolarına yansiyandan daha yüksek olabilecektir (Klaus and Martin, 2008).

Türkiye’de 2012 yılında faaliyet gösteren banka sayısı 49 olmuştur. Bunlardan 4 tanesi katılım bankasıdır. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı Odea Bank A.Ş.’nin faaliyete geçmesiyle 1 artarak 45 olmuştur. Bankaların 32 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3’ü kamusal sermayeli, 12’si ise özel sermayeli bankadır. TMSF bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 ve daha fazla oranda paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 16’dır. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3’ü kamu sermayeli, 6’sı özel sermayeli ve 4’ü yabancı sermayeli bankadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2013c).

Türkiye Bankalar Birliği’nin Nisan 2013 verilerine dayanarak 2000 yılından itibaren Türkiye’de kapatılan, kurulan, satın alınan veya şube açan bankalara ait bilgiler aşağıda sunulmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2013b):

- Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.; 1986 yılında açılan temsilcilik bürosu aracılığıyla Türkiye’de faaliyet göstermekte iken Türkiye’de bir banka kurmak için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan Aralık 2012’de kurulum onayı almış bir Japon kuruluşudur.
- BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.; 9 Nisan 1999 tarihinde "Toprak Yatırım Bankası A.Ş." adıyla kurulmuştur. 30 Kasım 2001 tarihinde, bankanın eski ana sermayedarı Toprakbank A.Ş. Fon’a devredilmiştir. Daha sonra Fonu’nun düzenlediği ihale sonucunda 1 Kasım 2002 tarihinde banka hisselerinin %89,92’lik bölümü "C Faktoring A.Ş." tarafından satın alınmış, yeni ortaklık yapısıyla 27 Ocak 2003 itibariyle

unvanı “C Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.” olarak değişmiştir. 13 Aralık 2005 tarihinde yabancı ortak girişine yönelik olarak nihai satış sözleşmesi imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre tamamı Bank Hapoalim B.M.’e ait bulunan Tarshish–Hapoalim Holdings and Investments Ltd., sermaye artırımını yöntemiyle bankada %57.55 hisse sahibi olmuştur. 29 Aralık 2005 tarihinde Banka’nın unvanı “Bankpozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.” olarak değişmiştir.

- Burgan Bank A.Ş.; "Bank Ekspres A.Ş." 18 Şubat 1992 tarihinde faaliyetine başlamış, 23 Ekim 1998 yılında Fon'a devredilmiştir. 30 Haziran 2001 yılında Tekfen Holding tarafından satın alınan "Bank Ekspres A.Ş." tekrar özel sermayeli mevduat bankaları grubuna geçmiştir. Tekfen Grubu daha sonra, 18 Ekim 2001 tarihinde, sahibi olduğu "Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası A.Ş."yi Bank Ekspres A.Ş.'ye devrederek, iki bankayı birleştirmiştir. Bankanın unvanı da 26 Ekim 2001 tarihi itibariyle tescil ettirilerek "Tekfenbank A.Ş." olarak değiştirilmiştir. BDDK'nın 23 Şubat 2007 tarih ve 2126 sayılı kararı ile, Tekfenbank A.Ş. hisselerinin %70'inin Eurobank EFG Holding(Luxemburg) S.A. tarafından devralınmasına izin verilmiştir. Fiili hisse devri 16 Mart 2007 tarihinde gerçekleşmiştir. Banka, bu tarih itibariyle özel sermayeli mevduat bankaları grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. Tekfenbank A.Ş.'nin ticari unvanı 11 Ocak 2008 tarihinde Ticaret Sicilinde tescil ettirilerek "Eurobank Tekfen A.Ş." olarak değişmiştir. BDDK'nın 6 Aralık 2012 tarih ve 5077 sayılı kararı ile, Eurobank Tekfen A.Ş. hisselerinin %99,26'sının Kuveyt devletinde mukim Burgan Bank S.A.K. tarafından devralınmasına izin verilmiştir. "Eurobank Tekfen A.Ş."nin ticari unvanı 28 Ocak 2013 tarihinde "Burgan Bank A.Ş." olarak değişmiştir.
- Citibank A.Ş.; "Citibank N.A." 1981 yılında Türkiye'de şube açan yabancı sermayeli banka statüsünde faaliyetlerine başlamıştır. BDDK'nın 8 Aralık 2003 tarih ve 1149 sayılı kararı uyarınca 26 Aralık 2003 tarihinde (tamamı Citibank N.A.'ya ait bir yan kuruluş olarak) Citibank A.Ş. kurulmuştur. Citibank A.Ş. BDDK'nın 10 Mart 2004 tarih ve 1222 sayılı yazısı ile mevduat kabul etmek ve bankacılık işlemleri yapmak üzere izin almıştır. Böylelikle banka Türkiye'deki faaliyet şeklini 31 Mart 2004 itibariyle "şube"den "anonim şirket" şeklindeki iştirake dönüşürmüştür.
- Denizbank A.Ş.; 11 Ekim 1996 tarih ve 22784(Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 18 Ağustos 1996 tarih ve 96/8532 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden "Denizbank A.Ş." unvanıyla kurulmuş ve 11 Nisan 1997 tarih ve 4269 sayılı Türk Ticaret Sicili Gazetesi'nde tescil

edilmiştir. Hazine'nin 22 Ağustos 1997 tarih ve 632 sayılı yazısı ile "Denizbank A.Ş."ye faaliyet izni verilmiş, banka 25 Ağustos 1997 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. 1997 yılında Özelleştirme İdaresi'nce açılan ihale kapsamında "Denizcilik Bankası T.A.Ş." hisseleri satın alınmış ve Zorlu Holding bünyesine katılmıştır. 25 Ekim 2002 itibariyle Milli Aydın Bankası T.A.Ş., tüm hak alacak, borç ve yükümlülükleri ile Denizbank A.Ş.'ye devir olmuştur. Denizbank A.Ş. hisseleri 1 Ekim 2004 tarihinden itibaren İMKB'de işlem görmeye başlamıştır. 30 Mayıs 2006 tarihinde Zorlu Holding, Denizbank A.Ş.'de sahip olduğu %74,9965 hissesini Belçika - Fransa sermayeli Dexia Participation Belgique S.A.'ya satmış, BDDK'nın 28 Eylül 2006 tarih ve 1983 sayılı kararı ile devir izni alınmış ve 17 Ekim 2006 itibariyle fiili devir gerçekleşmiştir. Banka, bu tarih itibariyle Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. BDDK'nın 12 Eylül 2012 tarih ve 4934 sayılı Kararı gereğince, Dexia Participation Belgique SA'ya ait %99.85 hisselerinin tamamı Rusya Federasyonunda mukim Sberbank Rossii (Sberbank)'nin devralmasına izin verilmiştir.

- Deutsche Bank A.Ş.; "Türk Merchant Bank A.Ş." unvanı ile ve 7 Nisan 1988 tarih ve 1994 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde tescil ettirilmek suretiyle bir kalkınma ve yatırım bankası olarak faaliyetlerine başlamıştır. Unvanı 17 Nisan 1997 tarihinde "Bankers Trust A.Ş." olarak değişmiştir. 1 Mart 2000 tarihinde unvanı "Deutsche Bank A.Ş." olarak değişmiştir. Deutsche Bank'ın İstanbul'daki iştiraki olan Deutsche Bank A.Ş. 2004 yılında bankacılık lisans değişikliği ve Resmi Gazete'nin 15 Ekim 2004 tarih ve 25614 sayılı nüshasında yayımlanan BDDK Kararı ile mevduat kabul etme yetkisi almıştır. Bu doğrultuda banka, yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir.
- Finans Bank A.Ş.; 23 Eylül 1987 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. Bankanın hisse senetlerinin ilk halka arzı 3 Şubat 1990 tarihinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda yapılmıştır. Banka'nın hisseleri 1998 yılından itibaren Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda da Global Depository Receipts olarak işlem görmektedir. 3 Nisan 2003 tarih ve 1023 sayılı BDDK Kararı ile Fiba Bank A.Ş.'yi kendi çatısı altına devralmıştır. 3 Nisan 2006 tarihinde National Bank of Greece S.A., Fiba Şirketler Grubu ile Finans Bank A.Ş. hisselerinin %46'sını satın almak üzere bir hisse alım anlaşması imzalamış, BDDK'nın 28 Temmuz 2006 tarih ve 1944 sayılı Kararı ile devir gerçekleşmiştir.

- HSBC Bank A.Ş.; "Midland Bank A.Ş." 1 Ağustos 1990 tarih ve 20592 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 90/644 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulma izni almıştır. Hazine'nin 19 Ekim 1990 tarih ve BAK 1-1-5222-455-47928 sayılı yazısı ile bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni doğrultusunda 5 Kasım 1990 tarihinde bankacılık işlemlerine ve mevduat kabulüne başlamıştır. 1 Nisan 1999 tarihinde unvanı "HSBC Bank A.Ş." olarak değişmiştir. 13 Aralık 2001 tarih ve 24612 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan BDDK'nın 11.12.2001 tarih ve 547 sayılı kararı ile Demirbank T.A.Ş.'ı bünyesine devralmıştır.
- ING Bank A.Ş.; 1984 yılında The First National Bank of Boston Merkezi İstanbul Şubesinin açılmasına izin verilmiş, daha sonra Bakanlar Kurulunun 1 Ağustos 1990 tarih ve 20592 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 13 Mart 1990 tarih ve 90/256 sayılı kararı uyarınca "The First National Bank of Boston A.Ş." kurulmuş, 5 Kasım 1990 tarihinde The First National Bank of Boston Merkezi İstanbul Subesi'ni tüm aktif ve pasifleriyle devralmıştır. Bankanın unvanı 25 Aralık 1991 tarihinde Ticaret Sicilinde tescil ettirilerek "Türk Boston Bank A.Ş." olarak değişmiştir. Oyak Grubu, 1994 yılında, tüm hisseleri almasıyla birlikte bankanın tek sahibi olmuş, banka unvanı 15 Mayıs 1996 tarihinde Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde yayınlanarak "Oyak Bank A.Ş." olarak değiştirilmiş, ayrıca yabancı sermayeli bankalar statüsünden özel sermayeli mevduat bankaları grubuna geçmiştir. 3 Ocak 2002 tarih ve 24629 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan BDDK'nın 2 Ocak 2002 tarih ve 569 sayılı Kararı gereğince Sümerbank A.Ş., Oyak Bank A.Ş.'ye devredilmesine karar verilmiş, söz konusu devir ve birleşme işlemleri 11 Ocak 2002 tarihinde tamamlanmıştır. 19 Haziran 2007 tarihinde yapılan anlaşma uyarınca Oyak Bank A.Ş.'nin tamamı, bir Hollanda bankası olan ING Bank'a nakden 2 milyar 673 milyon dolara satılmıştır. Rekabet Kurulu'nun 6 Eylül 2007 tarih 07-69/856-324 sayılı Kararı ve BDDK'nın 12 Aralık 2007 tarih 2416 sayılı Kararı ile verilen izinler çerçevesinde; Ordu Yardımlaşma Kurumu uhdesinde bulunan ve sermayesinin %100'üne tekabül eden Oyak Bank A.Ş. hisseleri 24 Aralık 2007 tarihi itibarıyla ING Bank N.V.'ye devredilmiştir. Banka bu tarih itibarıyla "Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları" grubuna geçmiştir. "Oyak Bank A.Ş."nin ticari unvanı 7 Temmuz 2008 tarihi itibarıyla "ING Bank A.Ş." olarak değişmiştir.
- Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.; 15 Ekim 1991 tarih ve 21022 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 7 Ağustos 1991 tarih ve 91/2066 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden Tat Yatırım Bankası A.Ş.'nin bir

kalkınma ve yatırım bankası statüsünde kurulmasına izin verilmiştir. 7 Eylül 1993'de faaliyete geçmiştir. BDDK'nın 30 Kasım 2006 tarih ve 2040 sayılı Kararı ile Tat Yatırım Bankası A.Ş.'nin sermayesinin %99.947'sine tekabül eden hisselerinin Merrill Lynch European Asset Holdings Inc.'e devredilmesine izin verilmiştir. Hisse devri 7 Aralık 2006 tarihinden gerçekleşmiştir. Banka özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubundan yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubuna geçmiştir. Ticari unvanı 1 Şubat 2007 tarihinde İstanbul Ticaret Sicil'inde tescil ettirilerek "Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş." olarak değiştirilmiştir.

- Odea Bank A.Ş.; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, 28 Ekim 2011 tarih ve 28098 sayılı Resmi Gazete yayınlanan, 27 Ekim 2011 tarih ve 4432 sayılı Kararı ile Türkiye'de 300 milyon ABD doları karşılığı Türk Lirası sermayeli mevduat bankası kurulmasına izni verilmesine karar verilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, 2 Ekim 2012 tarih ve 28429 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, 28 Eylül 2012 tarih ve 4963 sayılı Kararı ile Odea Bank A.Ş.'ye faaliyet izni verilmiş, Banka, Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubunda faaliyetine başlamıştır.
- Portigon AG; 1985 yılında "Standard Chartered Bank" unvanıyla Türkiye'de şube açarak faaliyetlerine başlamış, daha sonra bankanın unvanı 21 Ağustos 1990 tarih 20612 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 90/698 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Westdeutsche Landesbank (Europe) A.G." olarak değişmiştir. Daha sonra bu unvan, 7 Temmuz 1997 tarih ve 4326 sayılı Ticaret Sicili Memurluğu'nca tescil ettirilerek "Westdeutsche Landesbank Girozentrale" ve 7 Ekim 2002 tarihinde Ticaret Sicili Memurluğu'nca tescil ettirilerek "WestLB AG" olarak tekrar değiştirilmiştir. "WestLB AG" unvanı, 25 Temmuz 2012 tarihinden geçerli olmak üzere "Portigon AG" olarak değiştirilmiş olup, söz konusu karar 31 Temmuz 2012 tarihinde İstanbul Ticaret Sicili Müdürlüğü nezdinde tescil edilmiştir.
- Turkland Bank A.Ş.; 1986'da "Bank of Bahrain and Kuwait B.S.C." adıyla kurulmuştur. 1991 yılında "Bank of Bahrain and Kuwait A.Ş." unvanını almıştır. 1992 yılında Şahenk Ailesi ve Doğu Grubu kontrolüne geçmiş, "Tasarruf ve Kredi Bankası A.Ş." unvanı ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Aynı zamanda yabancı sermayeli bankalar grubundan özel sermayeli mevduat bankaları grubuna geçmiştir. 1994 yılı Şubat ayında unvanı "Garanti Yatırım ve Ticaret Bankası A.Ş." olarak değişmiştir. En son 1997 yılında banka hisselerinin Doğu Grubu'ndan MNG Grubu'na geçmesiyle bankanın unvanı "MNG Bank A.Ş." olarak değişmiş, 1 Ekim 1997 tarih ve

4388 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayınlanmıştır. BDDK'nın 28 Aralık 2006 tarih ve 2075 kararı ile, MNG Bank A.Ş. hisselerinin %50'sinin Arap Bank plc ve %41'inin BankMed tarafından devralınmasına izin verilmiştir. Fiili hisse devri 29 Ocak 2007 tarihinde gerçekleşmiştir. Banka, bu tarih itibariyle özel sermayeli mevduat bankaları grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. "MNG Bank A.Ş."nin ticari unvanı 3 Nisan 2007 tarihinde İstanbul Ticaret Sicil'inde tescil ettirilerek "Turkland Bank A.Ş." olarak değiştirilmiştir.

- Ak Uluslararası Bankası A.Ş.; "Bnp-Ak Bankası A.Ş." unvanı ile 1985 yılında özel sermayeli banka olarak faaliyetine başlamıştır. Bankanın ana hissedarları olan Akbank T.A.Ş., Banque Nationale de Paris Intercontinental ve Banque Nationale de Paris'in toplam %30 hissesini Devlet Planlama Teşkilatı Yabancı Sermaye Başkanlığı'ndan 24 Ağustos 1988 tarihinde alınan izne dayanarak 1989 yılında Dresdner Bank A.G.'ye satması ile unvanı 27 Ocak 1989 tarihinde "Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş." olarak değişmiş, Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. 9 Mart 2005 tarihi itibariyle BNP Paribas, Societe Jovacienne de Participations ve Dresdner Bank A.G.'nin bankada sahip oldukları %60 oranındaki hisselerin tümü, bankanın %39,99 oranında hissesine sahip diğer sermayedarı Akbank T.A.Ş.'ye devredilmesiyle 30 Mart 2005 itibariyle ticari unvanı "Ak Uluslararası Bankası A.Ş." olarak değişerek tekrar özel sermayeli bankaları grubuna geçmiştir. Resmi Gazete'nin 13 Eylül 2005 tarih ve 25935 sayılı nüshasında yayımlanan BDDK'nın 9 Eylül 2005 tarih ve 1695 sayılı Kararı ile banka, tüm hak, alacak ve borçları ile Akbank T.A.Ş.'ye devir olmuş, tüzel kişiliği 19 Eylül 2005 tarihinde İstanbul Ticaret Sicili Memurluğu'na tescil ettirilerek sona ermiştir.
- Bank Kapital Türk T.A.Ş.; 1986 yılında yabancı sermaye ile kurulan "Bank Indosuez" in 31 Aralık 1990 tarihinde unvanı "Bank Indosuez Türk A.Ş." olarak değişmiş, Türkiye'de şube açan yabancı sermayeli banka statüsünden Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli banka statüsüne geçmiştir. "Bank Indosuez Türk A.Ş." unvanı 8 Kasım 1993 tarihinde "Bank Indosuez Generale Euro Türk A.Ş. (Eurotürk Bank)", 22 Mayıs 1995 tarihinde Ceylan Grubu'na geçmesiyle birlikte "Bank Kapital Türk A.Ş." olarak değişmiştir. 27 Ekim 2000 tarih ve 24213 (1. Mükerrer) Resmi Gazete'de yayınlanan 85 no'lu BDDK Kararı ile banka Fon'a devredilmiştir. Fon Kurulu'nun 26 Ocak 2001 tarih ve 17 sayılı Kararı ile bankanın, Sümerbank A.Ş. bünyesinde birleştirilmesine ve bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14.maddesine istinaden

kaldırılmasına karar verilmiştir. Bu karar, 178 no'lu BDDK Kararı başlığıyla 18 Şubat 2001 tarih ve 24322 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

- Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş.; 1 Eylül 1987 tarihinde ve 87/12073 no'lu Bakanlar Kurulu kararıyla "Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş."nin kurulmasına izin verilmiş ve "ana sözleşme" 3 Aralık 1987 tarihli Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayınlanmıştır. 7 Temmuz 1995 tarihinde, Doğu Grubu'na geçmesi nedeniyle, Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubundan özel sermayeli mevduat bankaları grubuna geçmiştir. 29 Ağustos 2001 tarih ve 24508 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 450 sayılı BDDK Kararı ile banka Osmanlı Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir.
- Credit Lyonnais S.A.; 3 Mart 2004 tarihinde tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle ve 18 Mart 2004 tarihinde Ticaret Sicili'nden terkin edilmek suretiyle Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş.'ye devredilmiştir.
- Credit Suisse First Boston; 17 Nisan 1998 tarih ve 23316 sayılı Resmi Gazete yayınlanan Karar ile bankanın kurulmasına izin verilmiştir. Credit Suisse First Boston BDDK'nın 11 Eylül 2003 tarih ve 1127 sayılı Kararı ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 18. maddesinin 2 numaralı fıkrası uyarınca tasfiye sürecine girmiştir. Şubenin tasfiyesinin tesciline ilişkin işlemler 2 aylık sürenin sonu olan 1 Aralık 2003 tarihinde Ticaret Sicil Memurluğu nezdinde gerçekleştirilmiştir.
- Demirbank T.A.Ş.; 7 Eylül 1953'te İstanbul Galata'da demir ticaretini geliştirmek için kurulmuştur. 6 Aralık 2000 tarih ve 24252 (1. Mükerrer) Resmi Gazete'de yayınlanan 123 no'lu Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu Kararı ile banka Fon'a devredilmiştir. Daha sonra, 13 Aralık 2001 tarih ve 24612 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan BDDK'nın 11 Aralık 2001 tarih ve 547 sayılı kararı ile HSBC Bank A.Ş.'ye devredilmiştir.
- Denizcilik Bankası T.A.Ş.; "Denizcilik Bankası", Türk Denizcilik sektörüne finansman sağlamak üzere 1938 yılında bir devlet bankası olarak kurulmuş, 1952 yılında Denizcilik Bankası T.A.O. unvanını almıştır. 1983 yılında unvanı "Denizcilik Bankası T.A.Ş." olmuştur. Hükümetin bazı devlet bankalarını birleştirme kararı neticesinde 20 Kasım 1992 tarih ve 21420(Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Emlak Bankası A.Ş. çatısı altına girmiştir. 1997 başlarında Türkiye Emlak Bankası A.Ş.'den ayrılarak özelleştirilmiş ve Zorlu Holding bünyesine katılarak Denizbank A.Ş. olmuştur.

- Fiba Bank A.Ş.; Chemical Mitsui Bank A.Ş. unvanıyla yabancı sermayeli bir banka olarak kurulmuştur. 1989 yılı sonunda bankanın ortaklık yapısı değişmiş, ana ortaklardan Mitsui Bank Limited bankanın %51 hissesine sahip olmuştur. Böylece bankanın unvanı Bakanlar Kurulunun 15 Eylül 1989 tarih ve 14566 sayılı izni ile 1 Aralık 1989 tarihinden geçerli olmak üzere "Türk Mitsui Bank A.Ş." olarak değişmiştir. 1 Nisan 1992'de "Türk Sakura Bank A.Ş." unvanını almış, 23 Kasım 1999 tarihinde tamamının Fiba Grubu şirketlerine satılmasının ardından statüsü değişerek özel sermayeli mevduat bankaları grubuna dahil edilmiştir. Bankanın unvanı 13 Nisan 2000 tarihinde Fiba Bank A.Ş. olarak değişmiştir. BDDK'nın 3 Nisan 2003 tarih ve 1023 sayılı Kararı ile Fiba Bank A.Ş., Finans Bank A.Ş.'ye devredilmesine karar verilmiştir. Bankanın devre dair genel kurul kararlarının tescil edilmesiyle ilgili mevzuat uyarınca tüm hak ve borçları ile mevduatı Finans Bank A.Ş.'ye intikal etmiş, tüzel kişiliği 9 Nisan 2003 tarihinde İstanbul Ticaret Sicili'nden sildirilerek sona ermiştir.
- Fortis Bank A.Ş.; 9 Nisan 1964 tarihinde "Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş." unvanıyla kurulmuş, 27 Mart 1971 tarihinde "Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş." unvanını almıştır. Bankanın hisse senetleri 13 Eylül 1990'dan itibaren İMKB'da işlem görmeye başlamıştır. Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.'nin ödenmiş sermayesinin %89,34'ü, 4 Temmuz 2005 tarihinde Fortis Bank NV-SA'ya devredilmiştir. Bu tarih itibariyle banka, özel sermayeli mevduat bankaları grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. 24 Kasım 2005 tarihi itibariyle unvanı "Fortis Bank A.Ş." olarak değişmiştir. Fortis Bank A.Ş., 25 Ocak 2011 tarihinde, tüm aktif pasifi ile kül halinde, Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye devredilmiş, tüzel kişiliği 14 Şubat 2011 tarihinde İstanbul Ticaret Sicili'nden sildirilerek sona ermiştir.
- ING Bank N.V.; BDDK'nın 1 Mayıs 2003 tarih ve 1037 sayılı Kararı ile ING Bank N.V.'nin tasfiye işlemlerine başlaması onaylanmıştır. Söz konusu bankanın, 30 Haziran 2003 itibariyle -mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemlerinde bulunmamak üzere- tasfiyesine başlanmıştır.
- Koçbank A.Ş.; "American Express I.B.C." 1981 yılında yabancı sermayeli banka olarak kurulmuştur. Koç Grubu'nun 1986 yılında Amerikan Express'in %51 hissesini satın almasıyla birlikte bankanın unvanı "Koç Amerikan Bank A.Ş." olarak değişmiştir. 1992 yılına kadar hisselerini %100'e yükselten Koç Grubu, aynı yıl bankayı iştiraklerinden biri haline getirmiş, bankanın unvanı 1993 yılında "Koçbank A.Ş." olarak değiştirilmiştir. Koç Topluluğu'nun finans sektöründe büyüme kararı alması

ile Mart 2001'de Koç Finansal Hizmetler A.Ş. (KFH) kurulmuştur. KFH'nin kurulması ile başlayan yapılanma sürecinde yaşanan önemli gelişmelerden biri de, UniCredito Italiano (UCI) ile stratejik ortaklık kurulması olmuştur. Her iki hissedarın KFH'nin %50 hissesine sahip olduğu anlaşma Ekim 2002'de imzalanmıştır. 28 Eylül 2005 tarihinde, daha önce Çukurova Grubu Şirketleri ve Fon'un sahip olduğu %57,4 oranındaki Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. hisseleri, Koçbank A.Ş.'nin mülkiyetine geçmiştir. Koçbank A.Ş.'nin, tüzel kişiliği sona ermek suretiyle, tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle birlikte Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'ye devredilmesine ilişkin işlemlere başlanmasına BDDK'nın 30 Mayıs 2006 tarih 5911 sayılı yazısı ile izin verilmiştir. 1 Ekim 2006 tarih ve 26306 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 28 Eylül 2006 tarih ve 1990 sayılı BDDK kararı ile Koçbank A.Ş., tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleri ile birlikte ve tüzel kişiliği tasfiyesiz sona ermek suretiyle Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir.

- Morgan Guaranty Trust Co.; 14 Ağustos 1998 tarih ve 23433 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 98/11458 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmasına izin almıştır. Bu husus 2 Haziran 1999 tarih ve 4803 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Hazine'nin 13 Ağustos 1999 tarih ve 58998 sayılı yazısı ile bankacılık işlemlerine başlama izni almıştır. 21 Aralık 2001 tarih ve 5449 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayınlanan karar ile "Morgan Guaranty Trust Company of New York" şirketinin "The Chase Manhattan Bank"a katılması nedeniyle Türkiye'de faaliyette bulunan "Morgan Guaranty Trust Co." şubesi "The Chase Manhattan Bank" şubesi ile 10 Kasım 2001 tarihi itibarıyla birleşmiştir.
- Osmanlı Bankası A.Ş.; 1863 yılında "Bank-ı Osmanii Şahane (Ottoman Bank)" unvanıyla kurulmuş, 1923 yılında "Osmanlı Bankası A.Ş." adını almıştır. 29 Ağustos 2001 tarih ve 24508 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 27 Ağustos 2001 tarih ve 450 sayılı BDDK Kararı ile Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş., Osmanlı Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir. Daha sonra Osmanlı Bankası A.Ş., 13 Aralık 2001 tarih ve 24612 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan BDDK'nın 11 Aralık 2001 tarih ve 548 sayılı kararı ile Türkiye Garanti Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir.
- Rabobank Nederland; 3 Nisan 2002 tarih ve 24715 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2 Nisan 2002 tarihli BDDK 678 sayılı Kararı ile Rabobank Nederland'ın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılarak tasfiyesine onay verilmiştir.

- Ulusal Bank T.A.Ş.; 1985 yılında "Saudi American Bank" adıyla yabancı sermayeli bir banka olarak kurulmuş, Ephesus Ltd. bünyesine geçmesiyle birlikte 6 Şubat 1997'de ticari unvanı "Ulusal Bank T.A.Ş." olarak değişerek Türkiye'de şube açan yabancı sermayeli bankalar grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. 28 Şubat 2001 tarih ve 24332 Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 189 no'lu BDDK Kararı ile banka Fon'a devredilmiştir. Fon Yönetim Kurulu'nun 17 Nisan 2001 tarih ve 230 sayılı Kararı ile Sümerbank A.Ş. bünyesinde birleştirilmesine karar verilmiştir. 20 Mayıs 2001 tarih ve 24407 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 290 no'lu BDDK Kararı ile Ulusal Bank T.A.Ş.'in bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14.maddesine istinaden kaldırılmasına karar verilmiş ve Sümerbank A.Ş. bünyesinde birleştirilmiştir.
- Unicredit Banca di Roma S.p.A.; "Banco di Roma" unvanı ile 1911 yılında faaliyetlerine başlamış, 1992 yılında unvanı "Banca di Roma S.p.A." olarak değişmiştir. Bankanın tamamına sahip olan Banca di Roma-Italiano'nun ana grubu Capitalia S.p.A.'nin yurt dışında Unicredit ile birleşmesi nedeniyle Banca di Roma S.p.A -İstanbul şubesi ticari bankacılık işlemlerini 8 Aralık 2007 tarihinde Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'ye devretmiştir. "Banca di Roma S.p.A."nın ticari unvanı 26 Mart 2008 tarihinde Ticaret Sicilinde tescil ettirilerek "Unicredit Banca di Roma S.p.A." olarak değişmiştir. BDDK'nın 13 Kasım 2008 ve 2893 sayılı Kararı ile 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 20. maddesi ve Bankaların İradi Tasfiyeleri Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesi uyarınca bankanın bankacılık faaliyetlerine son ve iradi tasfiyesine izin verilmesine karar verilmiştir.
- Yurt Ticaret ve Kredi Bankası A.Ş. (Yurtbank); 7 Eylül 1993'de "Eurocredit Türk Fransız Ticaret Bankası A.Ş." unvanıyla yabancı sermayeli banka olarak kurulmuş, bankanın Balkaner Grubu'na geçmesiyle birlikte 6 Ekim 1994'de unvanı "Yurt Ticaret ve Kredi Bankası A.Ş." olarak değişerek özel sermayeli mevduat bankaları grubuna geçmiştir. 22 Aralık 1999 tarih ve 23914 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 21 Aralık 1999 tarih ve 99/13765 sayılı Kararnamenin Eki Karar ile Fon'a devredilmiştir. Fon Yönetim Kurulunun 26 Ocak 2001 tarih ve 17 sayılı Kararı ile bankanın, Sümerbank A.Ş. bünyesinde birleştirilmesine ve bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14.maddesine istinaden kaldırılmasına karar verilmiştir. Bu karar 178 no'lu BDDK Kararı başlığıyla 18 Şubat 2001 tarih ve 24322 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN YERİ VE ÜLKEMİZE GİRİŞ NEDENLERİ

4.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payı

Türk ekonomisi 2000’li yılların başlarında yaşanan krizlerle beraber güçsüz olan bankacılık sistemi de yeniden yapılanma sürecine girmiş ve birçok banka bu yıllarda bu kapsamda TMSF bünyesine alınmıştır. Bu bankaların bazıları tasfiye sürecine alınırken bazıları birleşmiş bazıları ise yabancı sermayeli bankalara devir olmuştur.

Finans piyasaları 2008 yılında ortaya çıkan ekonomik krizin tam merkezinde yer almış ve tahmini olarak toplamda 1,7 trilyon ABD doları tutarında zarara uğramıştır. Ancak 2009 yılı içerisinde şartlar istikrarlı bir hale gelmiş ve düzelmeye başlamıştır. Türkiye’de 2008 yılının son aylarında küresel şartlara bağlı olan bir likidite sıkışıklığı yaşanmış, ancak hiçbir finans kuruluşu iflas etmemiş, hiçbirinin kurtarılması gerekmemiş ve sektör için herhangi bir acil durum paketi ihtiyacı doğmamıştır (T.C. Başbakanlık, 2010).

Türkiye’nin söz konusu performansı kısmen gelişmekte olan ekonomilerdeki finans piyasalarının genel olarak (Doğu Avrupa’daki bazı olası istisnalar hariç) ABD ve İngiltere gibi gelişmiş piyasalara göre daha az hasara uğramış olmalarına dayandırılabilir. Ancak asıl sebep, Türk bankacılık sisteminin 2001 yılında kendi krizini yaşaması ve bu krizden daha sağlam yasal düzenlemeler, iç kontrol sistemleri, iyi bir düzeydeki sermaye yeterliliği ve daha kontrollü risk alma yaklaşımları ile çıkmayı başarmasıdır. 2001 krizinden sonraki yedi yıl boyunca Türkiye ekonomisindeki büyüme banka bilançolarının daha da güçlenmesine yardımcı olmuş ve son dönemdeki küresel zorluklarla yüzleşmeye hazır olarak konumlanmalarını sağlamıştır (T.C. Başbakanlık, 2010).

Bu kısımda TBB ve BDDK’dan derlenen verilere göre Türk bankacılık sistemi ve bu sistem içindeki yabancı sermayeli bankaların pay değişimleri incelenmeye çalışılacaktır.

4.1.1. Türk bankacılık sektöründe banka ve şube sayıları itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı

Çizelge 4.1. verilerine göre aralık 2001’de toplam banka sayısı 61 olup, bunun 3’ü kamu, 22’si özel sermayeli, 6’sı TMSF bünyesinde, 15’i yabancı sermayeli ve 15’i ise mevduat kabul etmeyen bankalardan oluşmaktadır. Bu veriler üzerinde yabancı sermayeli bankaların oranı yaklaşık %25 civarında iken, yıllar itibariyle banka sayısı azalırken yabancı sermayeli banka sayısında yüzde olarak artış görülmektedir. Banka sayısının 2004 yılına kadar sürekli düşüş yaşamasının nedeni ise genellikle banka birleşmelerinden kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.1. Bankacılık sisteminde 2001- 2004 yılları arası banka ve şube sayısı

Yıllar	Aralık 2001		Aralık 2002		Aralık 2003		Aralık 2004	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Ticaret Bankaları	46	6.889	40	6.087	36	5.949	35	6.088
Kamu Sermayeli	3	2.725	3	2.019	3	1.971	3	2.149
Özel Sermayeli	22	3.523	20	3.659	18	3.594	18	3.729
Fon'daki Bankalar	6	408	2	203	2	175	1	1
Yabancı Bankalar	15	233	15	206	13	209	13	209
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	15	19	14	19	14	17	13	18
Toplam	61	6.908	54	6.106	50	5.966	48	6.106

Kaynak: TBB

Çizelge 4.1.’e göre genel toplam içinde şube sayılarında 2003 yılı sonuna kadar bir düşüş yaşanmasına rağmen ayakta kalmayı başaran bankalar krizin etkilerinin azalmasıyla bankacılık sektöründe şube sayılarını artırmaya başlamıştır. Yabancı sermayeli bankaların şube sayılarında ise 2002 yılı sonunda düşüş olmasına rağmen daha sonraki yıllarda istikrarını korumuştur.

Çizelge 4.2. verilerine göre aralık 2005 itibariyle Türk bankacılık sisteminde toplamda 47 banka bulunmakta olup bunun 3’ü kamu, 17’si özel sermayeli, 1’i TMSF bünyesinde, 13’ü yabancı sermayeli ve 13’ü de mevduat kabul etmeyen bankalardan oluşmaktadır.

Yabancı sermayeli bankalar krizden sonra birçok bankayla satın alma görüşmesi yapmasına rağmen yerli bankaların istedikleri tutarları vermemelerinden dolayı 2005 yılına kadar bankalarla görüşmelerini olumlu sonuçlandıramamış ancak 2005 yılında 13 olan banka sayılarını 2006 yılı sonunda 15'e, 2007 sonunda ise 18'e çıkarmışlardır.

Çizelge 4.2. Bankacılık sisteminde 2004- 2008 yılları arası banka ve şube sayısı

Yıllar	Aralık 2005		Aralık 2006		Aralık 2007		Aralık 2008	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Ticaret Bankaları	34	6.228	33	6.804	33	7.570	32	8.741
Kamu Sermayeli	3	2.035	3	2.149	3	2.203	3	2.416
Özel Sermayeli	17	3.799	14	3.582	11	3.625	11	4.290
Fon'daki Bankalar	1	1	1	1	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	13	393	15	1.072	18	1.741	17	2.034
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	13	19	13	45	13	48	13	49
Toplam	47	6.247	46	6.849	46	7.618	45	8.790

Kaynak: TBB

Çizelge 4.2.'den de görüldüğü gibi 2005-2008 yılları arasında toplam banka sayısında düşüş olmasına rağmen şube sayısı sürekli artmıştır. 2005 yılındaki şube sayısına göre 2006 yılında şube sayısında yaklaşık %10 artış yaşanmıştır. Bu artışın yaşanmasında ise yabancı sermayeli bankaların şubeleşmeye daha çok önem vererek 2005 yılına göre 2006 yılında şube sayılarını %170 artırmaları ve yabancı sermayeli bankaların Türk sermayeli bankaları bünyelerine almaları ile şube sayılarında artışa sebep olmuştur diyebiliriz.

Çizelge 4.3. verilerine göre aralık 2009 itibariyle Türk bankacılık sisteminde toplamda 47 banka bulunmakta olup bunun 3'ü kamu, 11'si özel sermayeli, 1'i TMSF bünyesinde, 17'si yabancı sermayeli ve 13'ü de mevduat kabul etmeyen bankalardan oluşmaktadır. 2008 yılında dünyada yaşanan küresel krize rağmen Türk bankacılık sektörü bu krizle geçmişten aldığı derslerle iyi baş edebilmiş, alınan birçok tedbirle bu krizi kolay atlattır. Bu nedenle de banka sayısında genel itibariyle pek değişiklik olmamasına rağmen şube sayısı sürekli artış göstermiştir.

Çizelge 4.3. Bankacılık sisteminde 2009- 2012 yılları arası banka ve şube sayısı

Yıllar	Aralık 2009		Aralık 2010		Aralık 2011		Aralık 2012	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Ticaret Bankaları	32	8.983	32	9.423	31	9.792	32	10.192
Kamu Sermayeli	3	2.530	3	2.744	3	2.909	3	3.079
Özel Sermayeli	11	4.390	11	4.582	11	4.944	12	5.100
Fon'daki Bankalar	1	1	1	1	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	17	2.062	17	2.096	16	1.938	16	2.012
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	13	44	13	42	13	42	13	42
Toplam	45	9.027	45	9.465	44	9.834	45	10.234

Kaynak: TBB

Eylül 2013 itibariyle Türk bankacılık sisteminde toplamda 45 banka bulunmakta olup bunun 3'ü kamu, 11'i özel sermayeli, 1'i TMSF bünyesinde, 17'si yabancı sermayeli ve 13'ü de mevduat kabul etmeyen bankalardan oluşmaktadır.

4.1.2. Türk bankacılık sektöründe çalışan sayıları itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı

Çizelge 4.4.'e baktığımızda aralık 2001 itibariyle Türk bankacılık sisteminde toplamda 137.121 kişi çalışmakta olup, genel itibariyle krizlerle birlikte banka sayısındaki azalışla beraber çalışan sayısı da 2001 yılına göre 2002 yılında 14.071 kişi azalmıştır. 2003 yılından sonra ise çalışan sayıları genel toplamda sürekli artış içindedir.

Ancak 14.071 kişilik bu azalış 15.950 kişi ile kamu sermayeli bankalardan kaynaklandığı görülmektedir. Kamu sermayeli bankalarda çalışan sayıları 2006 yılına kadar sürekli azalış halinde iken 2007 itibariyle azda olsa artış içine girmiştir.

Özel sermayeli bankalarda çalışan sayısı ise 2006 yılına kadar sürekli artış gösterirken 2006 yılında 5.586 kişilik bir kayıp yaşamış olmasına rağmen izleyen yıllarda sürekli bir artış içindedir.

Aralık 2001 yılı itibariyle yabancı sermayeli bankalarda çalışan personel sayısı 5.242 kişi olmakla beraber sürekli artmış ve 2007 yılı sonu itibariyle 36.707 kişiye ulaşarak 2001 yılına göre 2007 yılı artış oranı yaklaşık %600 olmuş yedi yıllık sürede rekor seviyeye gelmiştir diyebiliriz.

Çizelge 4.4. Bankacılık sisteminde 2001- 2007 yılları arasında çalışan sayısı

Yıllar	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2003	Aralık 2004	Aralık 2005	Aralık 2006	Aralık 2007
Ticaret Bankaları	132.121	118.329	118.607	122.630	127.857	138.570	153.212
Kamu Sermayeli	56.108	40.158	37.994	39.467	38.046	39.223	41.056
Özel Sermayeli	64.380	66.869	70.614	76.880	78.806	73.220	75.124
Fon'daki Bankalar	6.391	5.886	4.518	403	395	333	325
Yabancı Bankalar	5.242	5.416	5.481	5.880	10.610	25.794	36.707
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	5.221	4.942	4.642	4.533	4.401	4.573	5.322
Toplam	137.342	123.271	123.249	127.163	132.258	143.143	158.534

Kaynak: TBB

2002 itibariyle bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 1'i ilköğretim, yüzde 43'ü orta öğrenim, yüzde 53'ü yükseköğretim kurumları mezunu, yüzde 3'ü ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2002).

TBB verilerine göre, 2002 sonu itibariyle Türk bankacılık sistemi içinde çalışan personelin %44'ü bayan personelden oluşurken, yabancı sermayeli bankalarda ise bu oran %52 civarındadır.

Çizelge 4.5.'e baktığımızda aralık 2008 itibariyle Türk bankacılık sisteminde toplamda 171.598 kişi çalışmakta olup, Eylül 2013 itibariye 195.823 kişiye ulaşmıştır.

Genel itibariyle kamu ve özel sermayeli bankalarda personel sayıları artış gösterirken yabancı sermayeli bankalarda ise 2008 yılına göre 2009 yılında 891 kişilik bir kayıp yaşanmış, 2010 yılında ise bir yıl öncesinin verilerine göre 2.337 kişiyi bünyesine almıştır. Ancak 2011 yılında 4.966 kişilik bir kayıp daha yaşadktan sonra takip eden yıllarda personel sayısında artış görülmeye başlamıştır.

Çizelge 4.5. Bankacılık sisteminde 2007- 2013 yılları arasında çalışan sayısı

Yıllar	Aralık 2008	Aralık 2009	Aralık 2010	Aralık 2011	Aralık 2012	Eylül 2013
Ticaret Bankaları	166.325	167.063	173.133	176.576	181.197	190.733
Kamu Sermayeli	43.333	44.856	47.235	50.239	51.587	53.647
Özel Sermayeli	82.158	82.270	83.633	89.047	90.612	93.069
Fon'daki Bankalar	267	261	252	243	226	224
Yabancı Bankalar	40.567	39.676	42.013	37.047	38.772	43.793
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	5.273	5.339	5.370	4.842	4.901	5.090
Toplam	171.598	172.402	178.503	181.418	186.098	195.823

Kaynak: TBB

2008 itibariyle bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 1'i ilköğretim, yüzde 25'i orta öğretim, yüzde 70'i yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 4'ü ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan (Türkiye Banklar Birliği 2008), eylül 2013 itibariyle ise bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 1'i ilköğretim, yüzde 17'si orta öğretim, yüzde 76'sı yükseköğretim kurumları mezunu, yüzde 6'sı ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2013).

TBB verilerine göre, 2008 sonu itibariyle Türk bankacılık sistemi içinde çalışan personelin %49'u bayan personelden oluşurken, yabancı sermayeli bankalarda ise bu oran %54 civarındadır. Eylül 2013 yılı itibariyle ise çalışan personelin %51'i bayan personelden oluşurken, yabancı sermayeli bankalarda ise bu oran %54 civarındadır.

4.1.3. Türk bankacılık sektöründe aktif toplamı itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı

Türk bankacılık sisteminde, toplam aktifler aralık 2001 itibariyle, bir önceki yıl sonuna göre yüzde 60 artarak 169.221 milyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında ise toplam aktifler bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 26 oranında azalarak 115 milyar dolar olmuştur. TL bazında, ticaret bankaları grubunda, kamusal sermayeli bankalar yüzde 51, özel sermayeli bankalar yüzde 90, kalkınma ve yatırım bankaları yüzde 68 oranında büyürken, yabancı bankalar yüzde 10,

Fon'daki bankalar yüzde 31 oranında küçülmüştür (Türkiye Bankalar Birliği, Eylül 2002).

Türk bankacılık sisteminin toplam aktifleri eylül 2005 itibariyle 364 milyar YTL (271 milyar dolar) olmuştur. Toplam aktifler bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 24 artmıştır. Enflasyonun düşmesi, bütçe disiplinin sürdürülmesi, ekonomik faaliyetin büyümesi ve beklentilerdeki iyimserliğe bağlı olarak YTL'ye olan talep bilanço yapısı ve büyüklüğü üzerinde olumlu bir etki yapmıştır. Toplam aktiflerdeki büyüme, özellikle yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde ivme kazanmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, Aralık 2005c).

Bankacılık sektörünün aktif toplamı 2013 yılının dokuz ayında %20,3 artarak 1.649 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Risk iştahının azaldığı ve gerek yurtdışı gerekse yurtiçi piyasalarda faiz yükselişinin belirleyici olduğu 2013 yılı ikinci ve üçüncü çeyreklerinde piyasa faiz oranlarındaki artışa bağlı olarak başta kredi faizleri olmak üzere mevduat ve fonlama maliyetlerinin yükseldiği, bununla birlikte son dönem gelişmelerin sektörün aktif yapısında olumsuz bir etki yaratmadığı, başta kredi ve zorunlu karşılık hesaplarındaki artışın etkisiyle yılın ilk çeyreğinde %4,2, ikinci çeyrekte ise %7 büyüyen bankacılık sektörünün büyüme hızının üçüncü çeyrekte %7,9 ile devam ettiği görülmektedir (BDDK, Kasım 2013b).

Çizelge 4.6. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların 2001-2012 yılları arası aktif payları (%)

Yıllar	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Ticaret Bankaları	95	96	96	96	97	97	97	98	97	96	96	96
Kamu Sermayeli	32	32	33	35	31	30	29	29	31	31	29	29
Özel Sermayeli	57	56	57	57	60	55	52	53	52	52	53	53
Fon'daki Bankalar	3	4	3	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Yabancı Bankalar	3	3	3	3	5	12	15	15	13	13	14	14
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar												
	5	4	4	4	3	3	3	2	4	4	4	4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB

Çizelge 4.6. verileri dikkate alındığında kamu bankalarının toplam aktifler içindeki payı, 2003 yılında %1, 2004 yılında %2 artmış, 2005 yılında %4, 2006 ve 2007 yıllarında %1 düşmüş, 2008 yılında bir önceki yıllara aynı kalmış ancak 2009

yılında 2 puan artarak 31'e yükselmiş, 2010 yılında da bir önceki yıllla aynı kalmış ve 2011 yılında 1 puan tekrar düşüş yaşamış ve 2012 yılında durumunu yüzdesel olarak %29 olarak korumuştur.

Özel bankaların toplam aktifler içindeki payı 2001 yılında %57 iken 2002 yılında 1 puan düşüş yaşamış, 2003 yılında tekrar %57 seviyesine çıkmış ve bir sonraki yılda yüzdesel durumunu korumuştur. 2005 yılında ise 3 puan artış yaşamasına rağmen bir kısım özel sermayeli bankanın yabancı sermayeli bankalara satılmasından dolayı aktif payı 5 puan, 2006 yılında da 3 puan düşmüştür. 2007 yılında da 1 puan düşmüş, bir sonraki yıl aktif payını korumuş ve 2011 yılında %1 oranında artış yaşamış ve 2012 yılında bu yüzde oranını koruduğu görülmektedir.

2001 yılında yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sisteminin toplam aktifleri içerisindeki payı %3 seviyelerindeyken 2005 yılına kadar değişmemiş 2005 yılında ise % 5 seviyesine çıkmıştır. 2005 yılından sonra birleşmeler ve satın almalarla birlikte 2006 yılında %12, 2007 yılında %15'lere çıkmış, 2008 yılında payını korumasına rağmen 2009 yılında 2 puan düşüş yaşamış, 2010 yılında aktif payı aynı kalmış, 2011 yılında 1 puan artmış, aralık 2012 de de durumunu koruyarak %14 seviyesinde olduğu görülmektedir.

Aslında bu oranların gerçeği yansıtmadığını söylemek mümkündür. Çünkü TBB, bir bankanın yabancı sermayeli olarak değerlendirebilmesi aşamasında sermaye oranının %50'den fazla olan bankaları yabancı sermayeli banka statüsüne almaktadır. Diğer bankalarda %50'den az sermayesi olan yabancılar ile ve İMKB'de işlem gören banka hisselerini elinde bulunduran yabancılar da dikkate alındığında aktif paylarının daha yüksek olabileceği unutulmamalıdır.

4.1.4. Türk bankacılık sektöründe kredi toplamı itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı

Tüketici kredisi veren bankalardan derlenen bilgilere göre Ocak-Aralık 2001 döneminde 867.033 kişiye, 1 katrilyon 147 trilyon TL tutarında tüketici kredisi kullanılmıştır. Kredi kullanılan kişi sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 69, kullanılan kredi miktarı ise yüzde 80 azalmıştır. Aralık 2001 itibariyle, kullanılan kredilerin toplam bakiyesi 1,9 katrilyon, kişi sayısı ise 1.632.554 olmuştur. Kanuni takipteki krediler aralık 2000'e kıyasla dönem içinde yüzde 5 oranında artarak 66,7 trilyon TL'den 70,3 trilyon TL'ye

yükselmiştir. Bakiye miktarı 54,9 trilyon TL olan takipteki krediler, toplam tüketici kredilerinin yüzde 3'ünü oluşturmaktadır. Dönem içinde kanuni takibine geçilen kredilerin yüzde 37'si taşıt, yüzde 8'i konut, yüzde 56'sı ise diğer kredilerdir (Türkiye Bankalar Birliği, 2001).

Aralık 2005 itibarıyla kullanılan kredilerin toplam bakiyesi 28.265 milyon YTL, kredi kullanan kişi sayısı ise 5.770.267 olmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2005b).

Bankacılık sektörünün toplam kredileri 2012 yılsonuna göre 195,7 milyar TL artarak eylül 2013 itibarıyla 990,4 milyar TL seviyesine ulaşmış ve 1 trilyon TL'ye oldukça yaklaşmıştır. 2013 yılı mayıs ayında Federal Reserve Bank (FED) açıklamaları sonrası artan volatilité ve ağustos ayında TCMB'nin borç verme faiz oranını %7,75'e yükseltmesine paralel olarak faiz oranlarında bir miktar yükselme görülmüştür. Söz konusu artış, kredi hacmindeki büyümeyi bir miktar sınırlandırmıştır (BDDK, Kasım 2013b).

2010 yılsonu itibarıyla bireysel kredi kartı alacaklarının %44,4'ü taksitli alacaklardan oluşmaktayken, 2013 yılı eylül ayında söz konusu oran %57,7'ye yükselmiştir. Aynı dönem dönemde ağırlıklı ortalama taksit sayısı ise 2010'da 6,6'dan 2013 Eylül'de 6,9'a yükselmiştir. Bu dönemde bireysel kredi kartı sahiplerinin yüksek taksit sayısı ile daha fazla taksitli alışveriş yaptıkları görülmektedir (BDDK, Kasım 2013b).

Kredi türleri itibarıyla, 2012 yılında genelde tüm kredi türlerinde gözlenen takipteki alacak artışının 2013 yılının üçüncü çeyreğinde de devam ettiği görülmektedir. Önceki çeyrek ile karşılaştırıldığında takipteki alacaklarda en fazla artış 888 milyon TL (%10,4) ile bireysel kredilerde gözlenirken, takipteki KOBİ kredileri 777 milyon TL (%10,7), takipteki kurumsal/ticari krediler 207 milyon TL (%2) artış göstermiştir (BDDK, Kasım 2013b).

Çizelge 4.7.'ye göre toplam krediler içinde, kamu sermayeli bankaların payı %22 civarındayken 2002 yılında 3 puan düşmüş, 2003 yılında 1 puan, 2004 yılında 3 puan artmış, 2005 yılında aynı kalmış ve 2005 yılından itibaren 2012 yılına kadar toplam kredi içindeki payını artırmıştır. 2012 yılında ise bir önceki yıla göre toplam sektör içinde kredi payını %27'ye düşürmüştür.

Çizelge 4.7. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların kredi payları (%)

Yıllar	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Ticaret Bankaları	86	89	91	93	95	96	96	96	96	96	96	96
Kamu Sermayeli	22	17	18	21	21	22	23	24	27	29	28	27
Özel Sermayeli	59	65	67	68	68	59	55	55	52	52	54	54
Fon'daki Bankalar	1	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yabancı Bankalar	4	4	4	5	7	15	19	18	17	15	14	15
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar												
	14	11	9	7	5	5	4	4	5	4	4	4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB

Özel sermayeli bankaların toplam kredi içindeki payı 2001 yılında %59 civarında iken, 2002 yılında %65 olmuş, 2003 yılında 1 puan düşüş yaşamasına rağmen 1 yıl sonra 1 puan artmış, 2005 yılında oranını korumuştur. 2006 yılında bir önceki yıla göre 9 puan, 2007 yılında 4 puan düşüş yaşamış, 2008 yılında aynı kalmış, 2009 yılında 1 puan daha düşmüş, 2010 yılında aynı kalarak %54 seviyesinde olmuş, 2011 ve 2012 yıllarında ise toplam kredi içindeki payını %54 şeklinde göstermiştir.

Yabancı sermayeli bankaların toplam kredi içindeki payı 2001 yılında %4, 2002 ve 2003 yılında 1 önceki yıllara aynı seviyede iken, 2004 yılında 1 puan, 2005 yılında 2 puan artmıştır. 2006 yılında ise bir önceki yıla göre %100 üzerinde bir artış göstererek %15'e çıkmış, 2007 yılında da %19'a yükselmiştir. Bir önceki yıla göre 2008 yılında %1'lik, 2009 yılında %2'lik, 2010 yılında da %1'lik bir düşüşten sonra 2012 yılında 1 puan artışla toplam krediler içindeki payını %15'e çıkarmıştır.

En fazla değişim ise mevduat kabul etmeyen bankalarda gerçekleşmiştir. Toplam kredi içindeki payı 2001 yılından 2008 yılına kadar sürekli düşüş yaşamıştır. 2001 yılında payı %14 iken 2005 yılında %5'lere kadar düşmüş, 1 yılın sonunda durumunu korumuş ancak 2007 yılında 1 puan düşüş yaşamış, 2008 yılında tekrar payını korumuş, 2009 yılında ise 1 puanlık bir yükseliş yaşamış olmasına rağmen 2010 yılında tekrar düşüş yaşayarak %4 seviyesinde 2011 ve 2012 yıllarını tamamlamıştır.

Krediler 10 yılda 16 katına çıkmıştır. Kredilerin son 10 yıldaki ortalama büyümesi %32, son 5 yıldaki ortalama büyümesi ise %23'tür. Bankacılık sektörünün toplam kredileri 2012 yılının son çeyreğinde %5,2 artarak 795 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kredilerde yıllık büyüme oranı ise %16,4 olmuştur. Kur etkisinden arındırılmış yıllık büyüme %18,3, enflasyondan arındırılmış yıllık büyüme ise %13,6 olmuştur. Küresel finansal kriz sonrasında 2010 (%33,9) ve 2011 (%29,9) yıllarındaki hızlı kredi büyümesinin ardından BDDK ve TCMB'nin aldığı tedbirler, kredi büyümesini yavaşlatmıştır. Bankacılık sektörünün kullandığı en büyük 25, 50 ve 100 kredinin toplam kredi tutarı içerisindeki payı azalmaktadır. Nakdi krediler için en büyük 25 kredinin toplam içindeki payı 2011 yılında %14 seviyesindeyken 2012 yılında %13'e düşmüştür. Aynı dönemde en büyük 50 ve 100 kredinin toplam içindeki payları ikiye azalarak sırasıyla %17 ve %23 olmuştur (BDDK, Mart 2013a).

4.1.5. Türk bankacılık sektöründe mevduat toplamı itibariyle yabancı sermayeli bankaların payı

2001 yılının ilk yarısında yaşanan ekonomik aktivedeki hızlı daralmanın üçüncü çeyrekte de devam etmesi bankacılık sektörünün toparlanma sürecini geciktirici bir etki yaratmıştır. Nitekim, aralık 2000'de yüzde 52,4 olan TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı, haziran 2001'de yüzde 43,8'e, eylül ayı sonunda ise yüzde 37,5'e gerilemiştir. Aynı dönemde zorunlu karşılığa tabi mevduatın ortalama vadesi TL mevduatlarda uzarken, yabancı para cinsinden mevduatlarda kısalmıştır (BDDK, Aralık 2001b).

Kasım 2005 döneminde 229,7 milyar YTL seviyesinde olan toplam mevduat, aralık ayında bir önceki aya göre %5,9 oranında artarak 243,1 milyar YTL'ye yükselmiştir. Kasım ayında 130,0 milyar YTL seviyesinde olan özel sermayeli mevduat bankalarının toplam mevduatı, bir aylık dönemde %6,7 oranında artarak aralık ayında 138,7 milyar YTL seviyesine yükselirken; yabancı sermayeli mevduat bankalarının toplam mevduatındaki artış incelenen dönemde %0,1 oranında gerçekleşmiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının aynı dönem içinde toplam mevduatındaki artış %5,3 seviyesinde gerçekleşmiş ve kamu sermayeli mevduat bankaları toplam mevduatı aralık ayında 94,5 milyar YTL seviyesine yükselmiştir. Bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında, bankacılık sektörü toplam mevduatındaki artışın %27,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir (BDDK, Mart 2006).

Mevduatın yıllık artış hızı 2012 yılında son beş yılın en düşük seviyelerinde oluşmakla birlikte aynı yılın ikinci yarısında artmaya başlamış, 2013 yılında %15’lik yıllık artış oranına ulaşmıştır. TP mevduat 2013 yılı ilk çeyreğinden itibaren başlayan artış trendi sonucunda eylül 2013 itibarıyla 582,5 milyar TL düzeyine yükselirken, YP mevduat özellikle son çeyrekte artan döviz kurunun da etkisiyle %10,4 artarak 157,2 milyar USD düzeyine yükselmiştir. 2012 yılsonuna göre tüm banka gruplarının mevduat tutarı artmakla beraber, tutar olarak en yüksek artış yine 70,1 milyar TL (%18,6) ile özel bankalarda görülmüştür (BDDK, Kasım 2013b).

Türk bankacılık sektörünün yabancı kaynakları içinde eylül 2013 itibarıyla %61,8 ile en fazla paya sahip olan mevduat 902,7 milyar TL düzeyine ulaşmıştır. 2013 yılının üçüncü çeyreğinde YP tasarruf ve ticari ve diğer kuruluşlar mevduatında artış gözlenmektedir (BDDK, Kasım 2013b).

Çizelge 4.8. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların mevduat payları (%)

Yıllar	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Ticaret Bankaları	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Kamu Sermayeli	33	34	38	42	38	36	36	36	37	38	34	34
Özel Sermayeli	61	59	57	55	58	52	50	51	50	50	53	52
Fon'daki Bankalar	4	5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yabancı Bankalar	2	2	2	3	5	12	14	13	13	12	13	14
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB

Çizelge 4.8.’e göre kamu sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı 2001 yılında %33 civarındayken, 2005 yılına kadar sürekli artarak aralık 2004 verilerine göre %42’ye çıkardığı görülmektedir. Ancak 2005 yılında payı %38’e düşmüş, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında %36 seviyesinde toplam sektör içindeki payı gerçekleşmiştir. 2009 yılında payı 1 puan artıktan sonra, 2011 yılında 4 puan düşerek %34 seviyesine inmiş, 2012 yılında da toplam mevduat içindeki payı %34 olarak 1 yıl öncesiyle aynı kalmıştır.

Toplam mevduat içindeki özel sermayeli bankaların payı %61 civarındayken 2002, 2003 ve 2004 yıllarında 2 şer puan düşerek %55’e

gerilemiştir. 2005 yılında 3 puan artış yaşamasına rağmen 2006 yılında 6, 2007 yılında 2 puan tekrar düşüş yaşamış, 2008 yılında 1 puan artsa da 2009 yılında 1 puan düşmüş, 2010 yılında payını korumuş, 2011 yılına 3 puan artışla %53 seviyesinde seyretse de 2012 yılı sonu verilerine göre %52'ye gerilemiştir.

Yabancı sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı 2001 yılında %2 olsa da, 2004 yılında kadar aynı seviyede kalmış ve bundan sonra genellikle toplam içindeki payını artırdığı görülmektedir. 2004 yılında payı %3 iken 2006 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %140 artarak %12 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise 2 puan daha artmış olmasına rağmen 2008 yılında 1 puan düşüş yaşamış, 2009 yılında payını korumuş, 2010 yılında 1 puan daha düşükten sonra izleyen 2 yılda 1'er puan artmıştır.

4.2. Türkiye'de Yabancı Sermayeli Bankalar Açısından Yasal Düzenlemeler

Esas itibariyle bankacılık düzenlemelerinin oluşum sürecine bakıldığında, bu düzenlemeler genelde finansal krizlere, tarihsel ve politik olaylara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçtan itibaren merkezi olarak tasarlanmış bir bankacılık yapısı ve buna göre inşa edilmiş bir düzenleme çerçevesi gelişmemiştir. Yaşanan finansal krizlerin olumsuz sonuçları veya bazı önemli politik ve tarihi olayların bir neticesi olarak bankacılık düzenlemeleri oluşturulmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2012b).

Ülkemizde bankacılık düzenlemelerinin geçmişinin 19. yüzyıl sonlarındaki Murabaha Nizamnamesi'ne kadar dayandırılması mümkün olmakla birlikte, bugünkü anlamda yasal temeli olan bankacılık düzenlemeleri TCMB'nin kurulmasından sonra, 1930'lu yıllarda başlamıştır. Bu yıllardan itibaren ülkemizde özel bir bankacılık kanunu her zaman bulunmakla birlikte, bankacılık sisteminin düzenlenmesine münhasır bir kurumun oluşturulması 2000 yılında gerçekleşmiştir. BDDK'nın kurulmasından önce Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı gibi kurumlar tarafından gerçekleştirilen bankacılık düzenlemelerinin, BDDK'nın kurulması ile birlikte daha çok gündeme geldiği ve önem kazandığı söylenebilecektir (Türkiye Bankalar Birliği, 2012b).

6224 sayılı ve 18.01.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu yabancı bankaların ülkemizde şube açmalarına izin vermekte iken, finansal liberalleşmenin altyapısını hazırlayan 24 Ocak kararlarıyla birlikte ilan edilen 24 Ocak 1980 tarihli ve 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi yabancı

sermayeli bankaların ülkemizde şube açarak büyümesini kolaylaştıran düzenlemeler getirmiştir. 25 Nisan 1985'te yayınlanan 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nu da Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalar ile ilgili çeşitli düzenlemeler getirmiştir (madde 6). Bununla birlikte bu Kanunun 76. maddesi ile yabancı bankaların Türkiye'de temsilcilik açmaları Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur (Çakar, 2003).

Sorumluluk açısından, 1982'den beri geçerli olan 3182 sayılı Kanunda devlet bankalarında imza sorumluluğu 10 yıl, diğer bankalarda ise 5 yıl olarak kabul edilmiş idi. 23.6.1999'dan itibaren geçerli olan 4389 sayılı Kanunda ise özel ve yabancı bankalarda da şahsi sorumluluk getirilmiştir (Apak, 2008).

Türkiye'de yasalar çerçevesinde yabancı sermayeli bankalar ile Türk sermayeli bankalar arasında bir ayırım olmamakta olup, Türkiye'deki bütün bankalar 2005 yılından itibaren 5411 sayılı Bankacılık Kanununa tabidir.

Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya başka ülkede kurulan bankanın Türkiye'de şube açması hususu 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 6. maddesinde şöyle belirtilmektedir: Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına, bu Kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararla izin verilir. Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere banka kurulması veya yurt dışında kurulu bankalarca bu amaçla şube açılması, bunların faaliyet alanları ile finansal raporlama ve denetim usûlleri ve faaliyetlerinin geçici veya sürekli olarak durdurulması hususları Kurul kararıyla belirlenir. Yurt dışında kurulu bankalar, mevduat veya katılım fonu kabul etmemek ve Kurulca belirlenecek esaslara göre faaliyet göstermek kaydıyla, Kurulun izni ile Türkiye'de temsilcilik açabilirler.

Kanunun 7. maddesinde belirtilen kuruluş şartları ile 8. maddesinde geçen kurucularda aranacak şartlarla ilgili olarak Türk sermayeli veya yabancı sermayeli banka ayırımı yapmamakta tüm bankaları kapsamaktadır.

Kanunun 9. maddesinde ise merkezi yurt dışında bulunan bankaların Türkiye'de şube açma şartları maddeler halinde sıralanmıştır. Kurulca belirlenen usûl ve esaslar çerçevesinde gerekli izni alarak Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurt dışında kurulu bir bankanın (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2005):

- Merkezinin bulunduğu ülkede esas faaliyetlerinde yasaklamanın bulunmamış olması,
- Merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili denetim merciinin Türkiye'de faaliyet göstermesine ilişkin olumsuz görüşünün bulunmaması,
- Ödenmiş sermayesinin Türkiye'ye tahsis edilen kısmının 7 nci maddede belirtilen miktardan az olmaması,
- Müdürler kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olmaları,
- İzin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş plânlarını, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi,
- Dâhil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması şarttır.

Merkezinin bulunduğu ülkedeki yerel düzenlemelere aykırılıkları nedeniyle faaliyeti yasaklanan konularda faaliyet izni verilmez. Bu Kanunun 6 ncı maddesi çerçevesinde kuruluş veya Türkiye'de şube açma izni alan bankaların, Kuruldan ayrıca faaliyet izni alması şarttır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2005).

Türkiye'de şubesi bulunan yurt dışında kurulu bankaların, kurulu buldukları ülkede herhangi bir nedenle faaliyet izninin kaldırılması, faaliyetlerinin durdurulması, iflas veya tasfiyelerine karar verilmesi veya konkordato ilân etmeleri hâlinde, bunların Türkiye'deki şubelerinin faaliyet izinleri Kurul tarafından kaldırılır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2005).

4.3. Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Giriş

Nedenleri

Uluslararası bankacılık faaliyetleri, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası ticaret akımlarının ve doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak önemli ölçüde büyümüştür. Yabancı sermaye hareketlerini etkileyen başlıca faktörler; serbestleşme politikaları, yabancı bankaların faaliyetlerine izin veren yaklaşımlar, bankacılık krizleri ve banka sisteminin yeniden yapılandırılması, uluslararası ekonomik işbirliğine artan katılım ve teknolojik yenilikler olarak sıralanabilir (Türkiye Bankalar Birliği, 2005a).

Gelişmiş ülke ekonomilerinin, gerek doğal büyüme imkânlarının sınırlarında bulunmaları, gerekse yaşlı bir demografik yapıya sahip olmalarından dolayı, gelişmekte olan ülkelerin dinamik ekonomilerine nazaran daha yavaş büyüdükleri görülmektedir. Gelişmekte olan ekonomiler; yeni iş alanlarının yaratılması, kullanılmayan kapasitelerin harekete geçirilmesi, yeni oyuncuların devreye girebilmesi açısından hızlı büyümeye elverişli bir ortama sahip olabilmektedir (Şahin, 2011).

Bankalar, temel olarak kâr amacı güden kuruluşlardır. Bu amaçla faaliyet gösterdiği piyasada gelirini artırma imkânı kısıtlı olan bir bankanın sınır ötesine değişik organizasyonel yapılarda (temsilcilik, şube, iştirak gibi) gitmek istemesi ve bu yolla büyümesi, bankacılık faaliyetlerinin uluslararası düzeye çıkmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, gidilecek ev sahibi ülkede büyümeye elverişli bir ortamın bulunması, başka bir ifadeyle, piyasanın yeni oyuncuyu taşıyabilecek ölçekte/kapsamda olması ve ülkede katma değer yaratabilecek iş alanlarının bulunması, bankalar açısından gelir artırıcı unsurlar olarak görülmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında bankalar sadece cari koşulları dikkate almamakta, aynı zamanda ileriye yönelik beklentileri de hesaba katarak ev sahibi ülkenin potansiyel gelirini de göz önünde tutmaktadırlar (BDDK, 2005).

Yeni girişin hedeflendiği piyasada rekabetin az olması bankalar açısından iştah artırıcı bir etkidir. Elbette, ev sahibi ülkenin piyasaya giriş koşullarını esnek tutması yüksek getiri elde etme olanağıyla bir arada bulunması gereken bir husustur (BDDK, 2005).

Ülkeler arası ticari ilişkilerin ve yatırımların yoğunluğu, bankaları yurtdışında da müşterilerine hizmet vermeye yöneltmektedir. Bankalar, kendi ülkelerinde hizmet verdikleri müşterilerini kaybetmemek için, müşterilerinin doğrudan yatırım yaptığı ülkelerde yatırım yapmakta ve bu ülkelerdeki yerli ve yabancı bankalarla rekabet etmektedir. Karşılıklı ticaret hacminin artması da, ticaretin finansmanında önemli rol oynayan bankaları yurtdışına yatırım yapmaya yönlendirmektedir (Bumin, 2007).

Yabancı sermayenin, yabancı bankaların sektöre geliş nedenleri iki alt grupta toplanabilir (Akgüç, 2007b):

1. Yabancı Bankaya İlişkin Nedenler

- Kârın ençoklanması, çoğunsanması (kâr maksimizasyonu)
- Ölçek ekonomilerden yararlanma
- Gelişmiş pazarlarda müşteri profilinin değişmesi
- Farklı finansal pazarlarda bulunarak riski dağıtmak
- Çok uluslu şirketlerin (CUS'ların) finans sektörüne yönelmeleri
- Sınır ötesinde faaliyette bulunan müşterileri izleme, müşteri odaklı hareket etme stratejisi
 - Çok uluslu ortaklık yapısı kurarak, farklı deneyim, bilgi ve uzmanlıktan yararlanma

2. Gidilen Ülkeye Özgü Nedenler

- Gidilen ülkede kâr marjı, kredi ve faiz oranlarının yüksekliği
- Finansal pazarlarda hızlı gelişme ya da gelişme potansiyeli
- Özelleştirmenin sağladığı sermaye kazancından yararlanma
- Bankaların itibar değerinin ya da marka değerinin düşmüş olması
- Kredi-hisse senedi takası
- Yabancı sermaye teşvikinden yararlanma

Yabancı bankaların Türk piyasasına girişini cazip hale getiren üç temel faktör artan nüfus, makro ekonomik gelişmeler ve Türkiye'nin Avrupa ile Ortadoğu'nun kesişen bir noktasında olması gerçeğidir. Yatırım ortamı, Türk ekonomisinin komşuları ile ticari kapasitesi, ekonomik büyüme potansiyeli ve makro ekonomik performansı geliştirmeye dönük reform programları yabancıları olumlu yönde etkileyen çekici ilave bir faktör yaratmaktadır (Aysan and Ceyhan, 2006).

Aksoy (1998), yabancı sermayeli bankaların Türkiye'ye geliş nedenlerini araştırmış ve yabancı bankaların Türkiye'ye gelişlerini etkileyen faktörün yeni iş fırsatları olduğunu saptamıştır. Yeni iş fırsatlarından sonra ise bankacılık sektöründeki kâr olanakları yabancı bankaları ülkemize çeken önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Diğer faktörler ise önem sırasına göre merkez ofis veya ana ülkeye finansal destek sağlamak, bankalar arası rekabeti dengeleme ve müşteri ilişkilerini korumadır. Yasal avantajlar ise yabancı bankalar için motive etme gücü en düşük faktör olarak belirlenmiştir.

Türk ekonomisinde önümüzdeki dönemde yaşanacak büyümeyle birlikte bankacılık sektörünün aktiflerinin ve kredilerinin büyüme potansiyelinin de oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumu fark eden yabancıların, Türk bankacılık sektörüne yatırım yaparak, bu potansiyelden pay almak istedikleri açıkça görülmektedir. Kendi ülkelerinde belirli bir doygunluğa ulaşmış olan yabancılar, Türkiye'nin sektördeki gelişiminden yararlanarak, yine kendi ülkelerinin bankacılık sektöründe ulaşamayacakları kârlılık oranlarına, Türkiye'de ulaşmayı amaçlamaktadırlar (Bumin, 2007).

Bankacılığın içinde bulunduğu söz konusu yaşam ortamını 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı döneme ayırmak mümkündür. 1980 öncesinde finansal baskılama hâkim olmuştur. Bu nedenle, bankacılık sektörüne yabancı katılımı sınırlı kalmıştır (BDDK, 2005).

Özellikle 24 Ocak Kararları ile hızla büyüme sürecine giren dış ticaret potansiyeli yabancı bankaların sektöre ilgisini cezbeden kritik bir değişken olmuştur (Akgeyik, 2009).

Türk bankacılık sisteminde ilk önemli değişim süreci 1980'li yıllarda yaşanmıştır. Söz konusu dönemde, finansal sistemde rekabetin ve etkinliğin artması için bir dizi liberalizasyon politikaları uygulanmıştır. Mevduat ve kredi faizlerine uygulanan tavanlar kaldırılmıştır. Önemli reformlar olarak bankalar arası para piyasası oluşturulmuş, Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuş ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir. Dolayısıyla, finansal sistemin zenginleşmesi ve kurumsallaşması önünde adımlar atılmıştır. Bu gelişmelerle birlikte kamunun borçlanma aracı artan oranda hazine tahvili ve bonoları olmaya başlamıştır ve iç borçlanma enstrümanları giderek yaygınlaşmıştır. Bu gelişmeler ve düzenlemelerle getirilen serbestleşme yabancı banka girişini özendirmiştir (BDDK, 2005).

Yabancı bankaları ülkemize yönlendiren diğer bir faktör ise politik istikrardır. Banka sermayedarları yabancı bir ülkede yatırım kararı alırken kârın yüksek olmasını beklemelerinin yanı sıra ülkenin yönetim şekline, etnik çatışmalara, askeri darbelere, ülkeye uygulanan ambargo vs. gibi politik faktörlere de dikkat etmektedir. 1980 yılından itibaren politik istikrarı da yakalayan Türkiye de yabancı sermayeli bankaların faaliyetleri artış göstermiştir (Kaynarcalı, 1992).

Özellikle 1990'lı yıllarda ekonomide yaşanan büyüme ve dışa açılma bankacılığı kârlı bir alan haline getirmiş ve yabancı bankalar bu kârdan pay alabilmek amacıyla Türkiye'de yatırımlarını artırmışlardır. Yabancı bankalar genel olarak şube açma yoluyla örgütlenmişler ve çoğunlukla kurumsal müşterilere hizmet vermek üzere toptan bankacılığa odaklanmışlardır (BDDK, 2005).

Yabancı sermayedarlar 1980'den sonra Türkiye'ye girme çabasında olsalar da en fazla katılım 2001 krizi sonrasında satışa çıkarılan banka devirleriyle gerçekleşmiştir.

Kriz sonrası dönemde bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması ve artan istikrar ortamıyla birlikte uygulamaya konulan reformlar ve elde edilen kazanımlar Türk bankacılık sektörünü yabancı yatırımcılar için çekici hale getirmiştir (Ata, 2009).

Banka satın alma veya ortak olma yoluyla ülkemize giren yabancı bankaların çoğunlukla bankacılık sektörünün doygunluğa ulaştığı, bu sebeple de kâr marjlarının azaldığı ülkelerden geldiği görülmektedir (Babuşçu, 2013).

Yapılan bir analize göre; AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türk finans sektörü büyük bir büyüme potansiyeli taşıyor. Krediler, aktif büyüklük gibi temel hususlarda bile Türk bankacılık sektörü AB ortalamasının çok altındadır, yabancılar bu büyük pastayı gördükleri için sıraya girmişlerdir (Şanlı, 2006).

Yabancı bankaları Türk bankacılık sistemine yatırım yapmaya yöneltten önemli bir faktör, Türk bankacılık sisteminin gelecek dönemdeki yüksek büyüme potansiyelidir. Söz konusu büyüme potansiyelini gösteren en önemli göstergeler, Türkiye'nin demografik yapısı ile ekonomik büyümesi ve bunun sonucunda ortaya çıkacak bankacılık hizmetlerine olan talebin yüksekliğidir (Bumin, 2007).

2003 yılındaki yeni yasayla, yabancı sermayeli yatırımlar önündeki engeller kaldırılmış ve böylelikle Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşme süreci tamamlanmıştır (Akçaoğlu, 2005).

Günümüzde yabancı banka sahiplerinin ülkemizdeki bankalara göstermiş olduğu ilgiye ek olarak yerli banka sahiplerinin bankalarını satma yönündeki eğilimleri de süreçte etkili olmuştur. Yerli banka sahiplerinin bankalarını satmak

istemelerinin sebebi ise; bankaların maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçme, finansal sistemde güven ve istikrarı sağlama, piyasa disiplini oluşturma, ulusal ve uluslararası denetim uygulamaları geliştirme, şeffaflık ve rekabeti artırma gibi amaçlarla bankaların uyması gereken çalışma kriterlerini belirleyen Basel II düzenlemelerine geçilecek olmasıdır. Aslında, yerli banka sahiplerinin, bankalarının satmalarının altında yatan temel neden, söz konusu düzenlemelerin uygulamaya koyulmasından sonra ortaya çıkacak sermaye gerekliliğini karşılamada yaşanacak güçlüklerdir (Bumin, 2007).

Bu uygulama ile sermaye maliyetinin bankalar açısından düşmesi, sektör için daha yüksek hizmet kalitesi ve gelişmiş bir risk ölçüm sistemine dönük beklentiler bu cazibeyi güçlendirmektedir (Aysan and Ceyhan, 2006).

Türk bankacılık sektörüne en yoğun ilginin 15 Avrupa Birliği üyesi ülkelerden kaynaklanmaktadır. Ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanmasının yanında 2004'te ülkemizin Avrupa Birliğine aday ülke konumuna gelmesiyle birlikte yabancılar atağa kalkmışlardır (Çağlayan, 2007).

Yabancı bankaların kendi aralarındaki rekabet de ülkemizde banka satın almalarının önemli nedenleri arasındadır. Kendi ülkelerinde rekabet halinde olan bankalardan birinin kârlı bir pazara girişi rakiplerini de çok geçmeden aynı pazara yönlendirmektedir (Babuşçu, 2013).

Türk ekonomisindeki kredi hacmi ile dünya ekonomilerindeki kredi hacmi karşılaştırıldığında, Türk bankacılık sistemindeki kredilerin gelecek dönemdeki büyüme potansiyelinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Türk bankacılık sistemine yatırım yapan yabancı bankaların da, bu potansiyelden pay almak ve doyunluğa erişen kendi ülke bankacılık sistemlerinde ulaşamayacakları kârlılık oranlarını elde etmeyi amaçladıkları görülmektedir (Bumin, 2007).

Yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişinde ise en önemli faktörlerden diğeri nüfus artışıdır. Tahminlere göre, 2015 yılında Avrupa'daki banka müşteri sayısının 10 milyon, Türkiye'deki müşteri sayısının ise 28 milyon artması beklenmektedir. Bu hesaplamalar çerçevesinde, gelecek on yılda Avrupa bankacılık sistemine giren müşteri sayısı, Türk bankacılık sistemine girecek olan müşteri sayısının çok altında kalacaktır. Bu da Türkiye'deki müşteri potansiyelinin diğer Avrupa ülkelerine göre oranının ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir (BORYAD, 2007).

Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörüne olan ilgisinin nedenlerini maddeler halinde özetlemek gerekirse (Ak, 2007: 6):

- Tüm dünyada daralan kâr marjları,
- Penetrasyon oranlarının Avrupa ülkelerine kıyasla düşük olması ve yükselme beklentisi,
- Yabancı sermayeli bankaların kendi ulusal pazarlarındaki rekabet (Konukçu, 2008: 52),
- Makroekonomik ortamdaki iyileşme ve istikrar,
- Mevcut ve potansiyel büyüme,
- AB ile bütünleşme süreci,
- İleriye yönelik olumlu beklentiler,
- Sektörde gerçekleştirilen reformlar sayesinde sağlanan iyileşmeler,
- Düzenleyici ve denetleyici ortamda sağlanan gelişmeler.

5. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCILAŞMANIN SEKTÖREL VE MAKRO EKONOMİK SONUÇLARI

5.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Ekonomisi'ne Etkileri

1980 öncesi dönemde, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırım (DYSY) miktarı çok azdır. 1954'de yürürlüğe giren ve oldukça liberal hükümler taşıyan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası'na rağmen, 1990 yılına kadar Türkiye'ye istenilen ölçüde DYSY'nin gelmemiş olması sadece yasal düzenlemelerin DYSY çekmek için yeterli olmadığını göstermesi açısından önemlidir. 1980 yılından sonra görülen DYSY girişindeki artışın altında 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları vardır. Bu kararlarla Türkiye dışa açık bir dış politika izlemeye başlamış, ülkede politik ve ekonomik istikrar yeniden kurulmuş, yabancı sermayeye uygulanan politikalarla güven verilmiştir (Karluk, 2000).

Türkiye'nin yabancı yatırımları çekme konusundaki başarısızlığı, esas itibarıyla, geçmişte var olan politik ve makro ekonomik istikrarsızlığa, aşırı bürokrasi ve idari engellere ve Türkiye'nin tarihsel nedenlerden kaynaklanan yabancı yatırımları çekme konusundaki isteksizliğine bağlanabilir (Erdikler, 2004).

Geçmişte, doğrudan yabancı sermaye sadece; tasarruf açığını kapatmak, üretimi artırmak, işsizliğe çözüm getirmek, üretim maliyetlerini düşürmek, ucuz işgücü, taşıma giderlerinden tasarruf sağlamak, vergi avantajlarından faydalanmak, ucuz hammadde kullanmak ve döviz rezervlerini genişletmek gibi nedenlerle cazip bulunuyordu. Ancak günümüzde, yabancı sermaye yatırımlarından beklenen faydalar daha da artmıştır. Yabancı sermayeyi çekmek isteyen ülkeler, genellikle yabancı sermaye ödemeler dengesini sağlamak, ülke içinde sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturmak, ülkeye yeni teknolojiler kazandırmak, know-how getirmek, gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak, promosyon, dış piyasalara giriş imkanlarını genişletmek ve insan kaynaklarını geliştirmek gibi etkilerinden faydalanmak istemektedirler (Çapraz ve Demircioğlu, 2003).

Türk bankacılık sektörüne yabancı girişi yeni bir olgu olmamakla beraber 1980 öncesinde ithal ikamesine dayanan, yurtiçi mal ve hizmet üretiminin

korunduğu bir ortamda yerli bankalar finans sisteminde baskın bir rol oynarken yabancıların girişi düşük düzeyde gerçekleşmiştir (BDDK, 2005).

1980’den sonra finansal sistemde rekabetin ve etkinliğin artması için uygulanan liberalizasyon politikaları çerçevesinde yabancı banka girişi kolaylaştırılmıştır. Bunun sonucu olarak sisteme daha fazla yabancı girişi olmuştur. Ancak, giriş önündeki engellerin azalmasına rağmen Türkiye’de uzun süreli yüksek enflasyon ve istikrarsızlıklar sebebiyle yabancı bankaların sistem içindeki payı pek fazla değişmemiştir. Ancak, 2004 yılından bu yana sektöre olan yabancı ilgisi neticesinde yabancı bankaların sistem içindeki payı yükselmektedir (BDDK, 2005).

Bu artışın nedeni bankacılık sektörüne olan yabancı ilgisi karşımıza çıkmaktadır. Türk bankacılık sektri özelinde bunun en önemli nedeni ülke ekonomisinde düşük faiz politikası ile bankacılık sektöründeki krlılığın artış göstermesi ve 2001 krizi sonrası yeniden yapılanan bankacılık sektörünün, yabancı yatırıma için en cazip sektör olarak ortaya çıkmasıdır. Bununla beraber, HSBC’nin sektöre girişi farklılık arz etmektedir. 2001 krizi sonrası TMSF’ ye devredilen Demirbank’ı satın alarak sektöre giren HSBC, mevcut durumdan dolayı değerini düşen bir bankayı satın alarak, sektöre girerken avantaj sağlamıştır. Fortis, ING, Denizbank ve Finansbank rneğinde bu durum söz konusu değildir. Bu dört bankanın satışı, satışın yapıldığı yıl itibarıyla en yüksek değerli beş doğrudan yabancı sermaye girişi içindedir. Bununla beraber yabancı sermayeye karşı uygulanan aşırı liberal politikaların etkisi ile Türkiye’ye gelen yabancı sermaye imalat sektöründen ziyade hizmetler ve özellikle bankacılık sektörünü tercih etmektedir. Bankacılık sektörünün tercih edilmesinde finansal hizmetlerin küreselleşmesi, bankacılık sektöründeki düzenlemelerin güçlü olması ile Türkiye ve özellikle bankacılık sektöründe yabancı payı yüksek olan ülkelerde bu sektörde yaşanan krizler sonucu sektöre giriş maliyetlerinin düşmesi en önemli nedenlerdir (Afşar, 2004a).

Doğrudan yatırıma kapsayan bankacılık sektörüne yabancı banka girişlerinin faiz marjlarında düşme, sektörün luslararası standarda ulaşmasına katkıda bulunma, daha etkin düzenleme ve denetim, yabancı sermayeye daha kolay ulaşım, hizmet kalitesinin ve çeşitliliğinin artışı gibi katkılar yapması beklenmektedir. Bu katkılar banka sermayesini, aktiflerini, mevduatlarını ve kredilerini artırarak sağlıklı bir tasarruf-yatırım dengesi ile ekonomik büyümeye itici güç olacaktır. Finans sektöründe özellikle de bankacılık sektöründe yasal

düzenlemelerin ve denetim zayıflığı sektörde yabancılaşmayı artırabilir, yabancı sermaye kârlı alanlarda hizmet gösterirken yerli sermayeyi verimsiz alanlara yöneltebilir, finansal piyasayı kırılgan hale getirebilir. Yabancı sermaye çıkışları finans sektörünü ve reel ekonomiyi olumsuz etkileyebilir (Barışık ve Şarkgüneşi, 2009).

Yabancı girişinin muhtemel etkileri üzerinde farklı görüşler mevcuttur. Başlıklar itibariyle incelendiğinde, ulusal bankacılık sektörüne yabancı girişinin istikrarı, verimliliği, finansal hizmetlerin çeşitliliğini ve kalitesini artırdığı ileri sürülmektedir. Ayrıca, yabancı bankaların gelişmiş kredi değerlendirme yöntemleri kullandıkları ve teknoloji transferi sağladıkları şeklinde görüşler mevcuttur. Öte yandan, yabancı finansal grupların kriz döneminde işbirliği konumundaki bankalara yardımcı olarak prestij kaybını önledikleri, yurtiçi tasarrufların ülke içerisinde kalmasına yardımcı olabildiklerine dair hipotezler de mevcuttur. Kurumsal yönetim ve risk yönetimi açısından daha fazla tecrübeye sahip oldukları düşünülen yabancı bankaların bu alanlarda öncü rol oynadıkları ve ulusal bankaları olumlu etkiledikleri yine ileri sürülen görüşler arasındadır. Buna karşın, yabancı bankaların olası finansal kriz dönemlerinde işlerini bırakıp gittikleri, ölçek avantajlarını kullanarak daha kaliteli müşterilere yöneldikleri, dolayısıyla ulusal ekonominin küçük ölçekli işletmelerine kredi açmakta isteksiz davrandıklarına yönelik eleştiriler gündeme gelmektedir (BDDK, 2005).

5.1.1. İstikrara etkisi

Yabancı sermayenin; daha iyi kaynak dağıtımı ve yüksek verimlilik sağlayabilmesi açısından, ülkedeki finansal hizmetlerin kalite, miktar ve fiyatını değiştireceği ve son olarak ülkenin uluslararası sermayeye ulaşım imkânlarını artırıp fon ihtiyacını karşılamada kolaylık getireceği için ülkeye yararlı olacağı düşünülmektedir (Ayaydın ve Berberoğlu,2010).

Yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımı ile daha istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacağından yerel ülkenin bankacılık sisteminin şoklara karşı direnci artmaktadır. Bu mantık, yabancı bankaların o ülkede açacağı şubeler sayesinde ihtiyaç duyulduğu anda ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. Güçlü bir sermayeye sahip yabancı bankaların, buldukları ülkenin ekonomik durumu kötüye gittiği zamanlarda ulusal firmalara kaynak aktarmaları, bu firmaların kredi bulma çabalarını azaltacaktır. Türkiye’de 2000-2001 krizleri öncesi döneme baktığımızda kamunun elindeki bankaların

bankacılık faaliyetlerinin ve kârlarının büyük kısmının devlet borçlanma kâğıtlarına yatırım sayesinde oluştuğunu görürüz. Bu da ekonomik kırılganlığı artırıcı bir unsur oluşturmaktaydı. Fakat sonrası dönemde devlet kâğıtlarına yatırımın dışında gerçek bankacılık fonksiyonu olan kredilendirme işlevi yerini bulmuş yabancıların da gelmesiyle ekonomide istikrarın sağlanması mümkün olabilmiştir (Karakurt, 2007).

Son 2008 dünya küresel kriz hariç normal koşullarda ülkede herhangi bir kriz ortamında yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha az kırılgan olmaları, bu bankaların portföy bileşimlerinin yerel bankaların portföy bileşimlerinden daha fazla çeşitlendirilmiş olması ile de direkt olarak ilişkilidir (Şayak, 2009).

Nitekim, yabancı banka katılımlarının finansal istikrar ya da kredi arzının devamlılığı üzerinde yoğunlaşan ampirik çalışmalardan hareketle, yabancı bankaların, ulusal bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediğinin altı çizilmektedir. Çünkü, yabancı bankalar güçlü kredi arzı ile birlikte yüksek karşılık politikasını birleştirmiştir ki bu arada risk ağırlıklı sermaye seviyesini diğer bir deyişle sermaye yeterliliği rasyosunu da tutturmuştur. Aslında, ister ulusal isterse yabancı banka olsun, eğer düşük sorunlu kredi rasyoları varsa, bu bankalar benzerdirler. Bundan hareketle, bankanın sahipliğinin kimde olduğunun değil, sağlıklı olup olmadığının büyümede, volatilitede ve kredinin kullandırım periyodunda önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir (Çakar, 2003).

Bu bağlamda yabancı bankalar, beraberinde getirdikleri yeni denetim ve gözetim tekniklerinin, girdikleri ülkede yaygınlaşması doğrultusunda, finansal istikrara olumlu katkı sağlamaktadır. Yabancı bankalar özellikle kriz dönemlerinde güvenli bir sığınak görevi görmektedir. Son dönemde, özellikle uluslararası fon akımları içinde portföy yatırımları olarak bilinen sıcak para akımları, önemli bir istikrarsızlık unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu türden fonlar giriş anında ülkede finansal sistemde bir rahatlama ortaya koyarken, ani çıkışlarında ülkenin finansal yapısında büyük istikrarsızlıklar yaratabilmektedir. Yabancı bankaların sistemdeki varlığı halinde, bu fonlar herhangi bir nedenle ülke dışına çıkmak yerine ülkedeki yabancı bankalar doğru yönelebilmektedir. Bu durumda ulusal ekonomi, sıcak para çıkışlarının yaratacağı finansal istikrarsızlıktan etkilenmeyecektir (Afşar, 2004b).

Gelişmekte olan ülke (GOÜ) vatandaşlarının, kriz dönemlerinde ulusal bankaların sağlamlığı hakkında kuşkuları oluşursa, tasarruflarını yurtdışına çıkarmak yerine ulusal bankalara göre daha güvenilir görülen yabancı bankalara yönlendirebilirler. Literatürde “kaliteye kaçış” olarak adlandırılan bu durum, yabancı bankaların ulusal mevduat tabanının istikrarına katkıda bulunmasını sağlar. Ulusal bankacılık sisteminde, güven duyulan kurumların bulunmaması halinde “kaliteye kaçış” yerini sermaye çıkışına bırakabilir. Ancak, güven duyulan kurumlar, sermaye çıkışı yerine fonların bu kurumları tercih etmesini sağlayacak, döviz kuru ve faiz haddi üzerinde baskı yaratan ödemeler dengesi problemlerinin daha fazla büyümesine engelleyecektir. Sonuç olarak, GOÜ’lerde “güvenli” olarak algılanan yabancı bankaların faaliyet göstermesinin, piyasaların sıkıntılı dönemlerinde sermaye çıkışını absorbe edip, daha büyük sermaye çıkışını ve daha yüksek finansal baskıyı hafifleterek, finansal kırılganlığın şiddetini azaltacağını söyleyebiliriz (Korkmaz, 2008).

Yabancı banka katılımlarının finansal istikrara olan katkısında önemli olan başka bir husus ise bu bankaların denetim ve gözetim alanında yatırım yaptıkları ülkelere taşıdıkları bilgilerdir. Değişik ülkelere yatırım yapan yabancı bankalar tüm bu ülkelerin risk durumlarını analiz etmek zorunda oldukları için bu konuda oldukça güncel ve doğru bilgi-becerilere sahiptirler. Hatta çoğu zaman bu riskleri kullanarak kârlılığını artıran bu girişimlerden risk analizi ve denetim-gözetim yöntemleri hakkında çok önemli bilgiler alınabilir. Krizleri önceden görme konusunda özellikle gelişmekte olan ülke otoritelerinin gelişme sağlması, gerekli önlemlerin alınması ve krizlerin önlenmesi ya da en azından daha az zararlarla atlatılabilmesi yolunda yol alınmasını sağlayacaktır (Sevimeser, 2005).

Yabancı bankalar yerel ekonomilerde oluşan kırılgan dönemlerde her ne kadar kısa vadeli yatırımları azaltsa da, genellikle bu tür kriz dönemleri yabancı yatırımcılarca bir fırsat ortamı olarak da algılanmaktadır. Ani sıcak para giriş-çıkışları gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük darbe vurmaktadır, fakat kriz dönemlerinde yabancı yatırımcılar normal değerinden çok daha düşük fiyatlarla çeşitli ekonomik girişimleri devralmak amacıyla yüksek miktarda doğrudan yatırımlar yapmaktadırlar. Bu tür yatırımlar ülkeye giren sermaye miktarını oldukça önemli miktarlarda artırmakta ve azalmakta olan istihdam oranını desteklemektedir. Ancak bunların yanında gelişmekte olan ülkelerde görülen krizlerin çok büyük bölümünde ülkeden sıcak para çıkışlarının yaşanması krizin büyümesi ve diğer ülkelere de sıçramasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde oluşan finansal krizlerde genellikle yabancı kaynaklı fonlar en kısa

zamanda ülkeyi terk etmiş ve bu da krizi daha da içinden çıkılmaz bir durum haline getirmiştir (Sevimeser, 2005).

Finansal piyasaların giderek birbirine entegre olması, herhangi bir ülkede yaşanan olayın diğer bir ülkeyi etkileme hızını artırmaktadır. Yerel sıkıntıların yaşandığı durumlarda, küresel düzeyde çeşitlendirilmiş kurumların parçası olan yabancı bankalar, GOÜ’lerde istikrar kaynağı olabilir. Ancak, aynı kurumlar ana ülkede veya yatırımlarının bulunduğu herhangi başka bir ülkede yaşanan şoklara karşı alınan kararların etkilerinin diğer ülkelere yayılmasında köprü görevi göreceğinden, aynı zamanda krizlerin bulaşma kaynağı da olabilirler. Ayrıca, ana bankanın stratejik kararları da, GOÜ ekonomilerini etkileyebilir. Yabancı bankalar, sermaye yeterlilik gereklerini yerine getirmek veya kredi portföyünün risk düzeyinde ayarlamaya gitmek için bazı ülkelerdeki faaliyetlerini kesmeye veya daraltmaya karar verebilirler (Korkmaz, 2008).

Bilindiği gibi yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerinin en önemli belirleyicilerinden birisi finansal liberalleşme sürecidir. Bu sürece bağlı olarak ulusal ekonomiler için stratejik önem arz eden bankacılık sektörünün yabancıların hâkimiyetine geçmesi, ev sahibi ülkeler için sistematik riskin artmasına neden olabilmektedir. Bunu yanında özellikle kriz dönemlerinde yabancı bankaların sistemden çekilmeleri de finansal istikrarı tehlikeye sokabilmektedir (Afşar, 2004b).

Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalardan beklenen faydanın sağlanması için liberalizasyon sürecinin ve bununla ilgili ihtiyatlı düzenlemelerin doğru zamanda gerçekleştirilmesi, ayrıca finansal sistemde güçlü bir denetim mekanizmasının bulunması büyük önem taşımaktadır (Çiftçi, 2009).

Ayrıca yabancı bankaların sisteme girişi rekabetin artmasını ve bu sayede verimlilik artısını sağlayacağı görüşü her ne kadar kabul görmüşse de, yükselen rekabet yerli bankaların marka değerini düşürebilir ve finansal istikrarsızlığa sebep olabilir (Ayaydın ve Berberoğlu, 2010).

Türk bankacılık sektörüne yabancı doğrudan yatırımın gelmesi bir takım olumlu dışsallıklara yol açmıştır. Yeni teknolojilerin sektöre girmesi, repo, swap, futures, options gibi yeni finansal ürünlerin tanıtılması büyük ölçüde yabancıların sektöre girmesiyle hız kazanmıştır. Uluslararası düzeydeki en iyi uygulamalar genelde yabancı bankalar sayesinde sektörde yayılmaktadır. Bu tür gelişmelerin

nihai aşamada finans sektörünün tüm müşterilerine yansıdığı ve dolayısıyla finans sektörünün istikrarına ve ekonomik büyümeye olumlu katkılarının olduğu düşünülmektedir (Ankara Sanayi Odası, 2005).

Ülkemizde yabancı bankaların varlığı, bankacılık sektöründe geri dönmeyen ve özellikle grup içi kredi şeklinde kullanılan kredi miktarının da önemli miktarda azalmasını sağlayabilecektir. Ayrıca, ülkemizde geçmişte yaşanan krizlerden de görüldüğü üzere yabancı bankaların kredi kullandırmalarının yerli bankalara göre daha az değişken olduğu görülmüştür. Bu durumda kriz dönemlerinde yabancı bankalardan kredi kullanan şirketlerin finansman sıkıntısına girmemeleri zincirleme bir etki yaratmaktadır. Bu durum, söz konusu şirketlerin tedarikçileri ve diğer bankalar ile finansman anlamında darboğaz yaşamamalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla istikrarlı bir kredi politikası ulusal ekonominin istikrarını da olumlu yönde etkilemektedir. Konuyla ilgili bir çalışmada ise, Türk bankacılık sektörüne yabancı katılımının muhtemel faydaları ve sakıncaları olabileceğini belirtmekle beraber, Türk bankacılık sektörüne yabancı katılımının tarihsel olarak küçük olduğunu, bu nedenle yabancı bankaların Türk bankacılık sektörünün oligopolistik yapısını ve yüksek konsantrasyonunu fazla etkileyemediklerini vurgulamaktadır. Ayrıca, kriz dönemlerinde yabancı bankaların kaynaklarını krizin etkilerini en aza indirecek şekilde kullanmadıkları, tam aksine krizleri tetikleyici yönde faaliyet gösterdikleri ileri sürülmekte ve bu nedenle bankacılık sektörüne doğrudan yatırımların daha önemli olduğuna dikkat çekilmektedir (Altun, 2006).

Mevcut durumda ülkemizde faaliyette bulunan bankaların büyük bir kısmı dünya çapında büyük ve sağlam mali yapıya sahip bankalardan oluşmaktadır. Söz konusu durum, bankacılık sistemine olan güveni artıracaktır. Geçmişte yaşanan krizlerde TMSF'ye devredilen bankalar gibi zayıf bünyeli bankaların sistemde faaliyet göstermesi bankacılık sektörü ve ekonomik istikrar açısından risklidir. Mali yapısı zayıf ya da tahsili gecikmiş alacak tutarı yüksek olan bankaların batması sonrasında milyarlarca dolarlık maliyeti ulusal ekonomimize yüklenmiştir. Güçlü yapıya sahip yabancı bankalarda batık krediler ya da alınan riskler sebebi ile bu bankaların batması ve dolayısıyla ulusal ekonomimize söz konusu kayıpların tazmin edilmesi söz konusu olmayacaktır. Bu durum da ekonominin istikrarı açısından önemli bir etkiye sahiptir (Altun, 2006).

Diğer taraftan ekonomik büyümenin, üretim faktörlerinin miktarlarının artırılması ya da verimliliğin artırılması şeklinde gerçekleştirilebildiği

bilinmektedir. Üretim faktörlerinin miktarlarının artırılarak büyümenin sağlanabilmesi için ise sermaye ihtiyacı doğurmaktadır. Ülkemizde ise istikrarlı ve hızlı büyümenin devam ettirilebilmesi ve gerekli yatırımları yapabilmek için ihtiyaç duyulan tasarrufları yetersizdir. Yetersiz sermaye birikimi sebebi ile söz konusu yatırımların gerçekleştirilebilmesi ve/veya finanse edilebilmesi için yabancı sermaye ihtiyacı doğmaktadır. Bu noktada yabancı bankalar ve ortaklık biçiminde ülkemize giren yabancı sermaye, büyümenin ve yatırımların finansmanı açısından önem taşımaktadır. Yerli bankalara göre daha ucuz ve fazla fonlama kabiliyetine sahip yabancı bankalar özellikle uzun vadeli yatırımların finansmanında kaynak sağlayıcı olmaktadır. Bunun dışında bankacılık sektörüne banka satın alma ve ortaklık yoluyla gelen yabancı sermaye ve ülke ekonomisine yeni yatırımların finanse edilebilmesi için kaynak sağlamaktadır (Altun, 2006).

5.1.2. İstihdama etkisi

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasaları açısından en önemli faydası istihdam yaratması ve istihdamın niteliğini yükseltmesidir. İşgücü piyasaları işsizler lehine geniş olan gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının pozitif olması beklenen etkilerindedir. Türkiye gibi iş yaratma konusunda sıkıntıları olan ve gerekli sermaye büyüklüğüne sahip olmayan ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi önemli bir göstergedir (Bülbül ve Emirmahmutoğlu, 2010).

Yabancı yatırımcı bir ülkeye giderken sermaye, teknoloji yanında üretim bilgisi (know-how) ve etkin üretim için gereken çağdaş yönetim becerileri birikimini de beraberinde götürür. Bunun neticesi olarak ev sahibi ülke için yeni üretim ve yönetim bilgi ve becerisine ulaşmanın maliyeti azalırken, vasıflarında gelişme ve çeşitlenme gözlenen iş gücünü çağdaş normlarla yönetecek yönetici kadrosunun yetişmesi için gerekli zemin hazırlanmış olur (Ekinci,2004).

Yabancı sermaye ile birlikte, üst düzey yöneticileri de yatırım yapılan ülkeye gitmekte, ancak gerekli diğer işgücü, yerli kaynaklardan karşılanmaktadır. Büyük bir işsiz potansiyeline sahip azgelişmiş ülkeler açısından, bu işsizliği giderecek yatırımların kendi kaynakları ile gerçekleştirecek imkânları yetersiz olduğundan, yabancı sermaye yatırımları istihdam açısından elverişli bir durum yaratmaktadır (Çapraz ve Demircioğlu,2003).

Ülkemizde faaliyet gösteren bazı yabancı sermayeli bankaların dünya çapındaki operasyonlarının bir kısmını Türkiye’de gerçekleştirmek için değerlendirme çalışmaları yürüttüğü söz konusu bankalar tarafından ifade edilmektedir. Gelişmiş ülke ekonomilerine göre işgücü maliyetinin daha düşük olduğu Türkiye’de söz konusu projelerin hayata geçmesi halinde de yeni istihdam olanakları oluşacaktır (Altun, 2006).

Yeni istihdam imkânları oluşturmak dışında yabancı bankalar, getirdikleri yeniliklerle beraber, Türk Bankacılık Sektörünün eğitimi konusunda da önemli katkıda bulunmaktadır. Söz konusu bankalar, istihdam ettikleri çalışanlarının uluslararası bankacılık birikim ve tecrübelerini artırmaktadır. Bu durum, ilk aşamada ulusal bankalarda tecrübeli ve kalifiye çalışan sıkıntısı yaşanmasına sebep olmakta ancak uzun vadede sektörde birikimli insan gücüne sahip bir bankacılık sektörü oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Aksoy, 1998).

Çizelge 5.1. Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörü içindeki payı (%)

Yıllar	1980	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İstihdam	2	2	1	3	3	4	3	6	16	23	23	23	22	20	20
Şube	1	2	2	4	4	4	5	8	18	23	24	23	24	20	21

Kaynak: TBB

Çizelge 5.1. verileri incelendiğinde, 1980 ve 1990’lı yıllarda Türk bankacılık sektörü istihdamı içinde yabancı sermayeli bankaların payı pek değişmemişken 2000 yılında krizin patlak vermesiyle payını 1 puan düşürerek %1’e geriletmiş olmasına rağmen, özellikle 2005 yılından sonra hızlı bir sıçrayış yakalamış ve 2012 yılı sonuna gelindiğinde sektör içindeki payını %20 seviyelerinde gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde adı geçen çizelgede görüldüğü üzere, Türk bankacılık sektörü şube içinde yabancı sermayeli bankaların payı istihdam payı ile hemen hemen doğru orantılı şekilde artmış ve 2012 yılı sonunda payını %21 olarak gerçekleştirmiştir.

Ülkeye gelen yabancı sermaye mevcut firmaların satın alınması şeklinde gerçekleşmişse, kullanılan üretim tekniğinin sermaye yoğun olması ile birlikte istihdamda azalmalar meydana gelebilmektedir. Türk bankacılık sektöründeki yabancı yatırımlarının sektöre giriş şekli satın alınmalar yoluylaadır. Bu noktada etkilerin sınırlı veya negatif olması beklenebilir. Özelleştirmeler yoluyla gelen yabancı sermaye yatırımlarının da benzer etkiye yol açabileceği açıktır.

Özelleştirme zaten ortaya çıkışı itibarıyla aktif olarak işlemeyen ve kâr elde edemeyen bir firmanın satışı şeklinde gerçekleştiği için, maliyet noktasında önemli bir kalemi oluşturan işgücü maliyetlerinin azaltılması yadırganmayacak bir sonuç olmalıdır. Ancak her iki yatırım gerçekleşme şeklinde de düşünülmesi gereken, eğer yatırım gelmeseydi tamamen kapanma noktasına gelecek firmaların, yatırım sayesinde ayakta kalabilmesi ve üretime devam etmesi sonucu sınırlı sayıda da olsa istihdamın korunmasını sağlamasıdır (Bülbül ve Emirmahmutoğlu, 2010).

5.1.3. Verimliliğe etkisi

Bankacılık sektöründe verimlilik kavramı içerisinde; ürün çeşitliliği, ölçek ve kapsam ekonomisi, yabancı bankaların piyasaya girişi, satın alma ve birleşmeler, çevresel ekonomik koşullar, rekabet koşulları ve gücü, müşteri segmentasyonu, teknolojik gelişim, operasyonların merkezîleştirilmesi, süreçlerinin yapılandırılması, alternatif dağıtım kanalları, gelir ve gider dengesi gibi faktörleri dikkate alabiliriz (Altun, 2006).

Yabancı sermayeli bankaların verimliliğe katkıları doğrudan ve dolaylı yollardan olabilmektedir. Doğrudan verimlilik etkisi bu bankaların mevcut özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Yabancı bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknolojileri kullanan, en etkin yönetim ilkelerini uygulayan ve en yeni ürünleri hizmet olarak sunan kurumlardır. Bu özelliklere sahip olan yabancı bankalar geldikleri ülkelere, teknoloji ve yönetim uygulamalarındaki yenilikleri beraberinde getirmekte ve faaliyet gösterdikleri ülkelerde müşterilerine teknolojik, yeni ve kaliteli ürünleri daha düşük maliyetlerle sunabilmektedir. Aynı zamanda yabancı bankalar, teknolojik alt yapıları, modern bankacılık tekniklerini kullanmalarına bağlı olarak, daha iyi risk yönetimi, daha rekabetçi fiyatlandırma ile genel olarak sektörde daha verimli kredi tahsisine de hizmet edebilmektedir. Yabancı banka girişleri diğer taraftan, oluşturacağı rekabetçi ortama bağlı olarak, dolaylı verimlilik artışına da neden olmaktadır. Yabancı bankalar girdikleri ulusal ekonomilerde genellikle kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan ulusal bankalara örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda ulusal bankaları modernizasyon, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmet çeşitlendirmesine gitmelerinde zorlayıcı olmaktadır. Artan rekabet baskısına bağlı olarak, yerel bankalar mevcut rekabet ortamında başarılı olabilmek için yapılarını düzenlemek ihtiyacı içine girmektedir. Bu yönüyle de yabancı bankalar ulusal bankaların etkin

bir işleyişe kavuşmasını zorlayarak verimlilik üzerinde dolaylı bir katkı yaratabilmektedir (Özata, 2010).

Yabancı bankalar gelişmiş aktif yönetimi hizmetlerinin yanı sıra özellikle kurumsal müşterilerine tezgahüstü türev ürünler gibi yeni finansal ürünler sunarak pazar paylarını genişletmeye çalışmaktadır. Yabancı bankaların bu konulardaki uzmanlıklarını ulusal ekonomiye yansıtmaları bankacılık sektöründe risk yönetiminin gelişmesini ve dolayısıyla finansal piyasaların güçlenmesini sağlayacaktır. Ayrıca bankacılık sektöründeki yabancı doğrudan yatırımlar, yerel finansal sistemin etkinliği ile birlikte dünya finansal sistemleri arasındaki entegrasyonu sağlayarak küresel bankacılık sisteminin etkinliğini de artıracaktır. Ulusal bankalar yabancı bankalarla kısa vadede rekabet etmekte sıkıntı çekmektedirler. Çünkü gelişmekte olan ülkelerdeki bankalar dışa kapalı bankacılık sistemde, klasik bankacılık faaliyetleriyle hizmet verirken bir anda kendilerinden yönetim tecrübesi, hizmet çeşitliliği ve teknoloji altyapısı açısından üstün olan yabancı bankalarla rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu da yerli bankaların faaliyetlerine daha düşük kârlarla devam etmelerine neden olmaktadır. Ancak uzun vadede, söz konusu rekabet sonucu varlıklarını sürdürebilen ulusal bankaların, yabancı bankaların ulusal sektöre girişinden pozitif etkilendiği görülmüştür (Güneş, 2011).

Bunlar ışığında, gelişmekte olan ülkeler yabancı banka girişlerini özendirmeye çalışırken ve bu girişlerde artış sağlanarak, gelişmekte olan ülkeler sonuç olarak kendi bankacılık sektörlerini sağlamlaştıracaklardır. Yabancı bankalar yerel sektöre girdiğinde sundukları hizmetlerden daha fazla katma değer sağlamaları, yerel bankaları birleşme yoluyla daha ucuza hizmet vermeye yöneltecek, yani yabancı banka girişi ulusal bankaları birleşmeye bu sayede maliyetlerini düşürerek hizmet vermelerine olanak sağlayacaktır (Pomerleano and Vojta, 2001).

Öte yandan, yabancı bankaların bankacılık sektörüne girişi, daha gelişmiş düzenlemeleri, muhasebe standartlarını ve finansal ve kanuni yapıyı daha geniş kapsamlı bir şekilde teşvik edebilir. Bu durum, gerçekleştirilen düzenlemelerle ulusal bankacılık sisteminin daha verimli bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlayacaktır (Çakar, 2003).

Aslında, yabancı banka girişlerinde yabancı bankaların sayısı piyasadaki paylarından daha önemlidir. Diğer bir ifade ile piyasadaki payı çok yüksek az

sayıdaki yabancı bankanın sektöre etkisiyle, piyasa payları düşük çok sayıda yabancı bankanın sektörün işleyişine, modernizasyonuna etkisi daha büyüktür. Ne kadar piyasa payları düşük çok sayıda yabancı banka sektöre giriş yaparsa, rekabet o kadar daha çok artacak, farklı tecrübe ve beceriyle gelen yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne etkisi o denli büyük olacaktır (Karakurt, 2007).

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankalar, genellikle tüm dünya çapında tanınmış kurumlar olup, yaygın şube ve temsilcilik ağına sahiptirler ve sahibi oldukları teknolojileri hızla transfer edebilmekte, yeni finansal araçları piyasada kullanmakta ve kullanımını özendirilmekte, hızlı hizmet sunabilmekte ve pazarlama gücüyle fiyat ve kalite rekabetine neden olmaktadır (Karacaoğlan, 2011). Rekabet artışı ile birlikte, bankaların kaynak ve plasman çeşitliliğinde artış görülmüştür. Kredi kartları, tüketici kredileri, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, ATM’ler, POS’lar, internet ve telefon bankacılığı gibi yeni ürün ve hizmetler hayata geçirilmiştir. Gelişen teknolojiden yararlanılması sonucunda da Türk bankacılık sektöründe verimlilik artışı görülmüştür (Altun, 2006). Aşağıdaki çizelge 5.2.’de Türk bankacılık sektörünün dağıtım kanallarının yıllar itibarı ile değişimi gösterilmiştir.

Çizelge 5.2. Bankaların POS, ATM, şube ve kart sayıları

Yıllar	POS Sayısı	ATM Sayısı	Kart Sayısı	
			Kredi Kartı Sayısı	Banka Kartı Sayısı
2012 YILI	2.134.444	36.334	54.342.148	91.263.042
2011 YILI	1.976.843	32.462	51.360.809	81.879.926
2010 YILI	1.823.530	27.649	46.956.124	69.916.462
2009 YILI	1.738.728	23.800	44.392.614	64.661.947
2008 YILI	1.632.639	21.970	43.394.025	60.551.484
2007 YILI	1.453.877	18.800	37.335.179	55.510.092
2006 YILI	1.282.658	16.511	32.433.333	53.464.057
2005 YILI	1.140.957	14.823	29.978.243	48.243.369
2004 YILI	912.118	13.544	26.681.128	43.084.994
2003 YILI	662.429	12.857	19.863.167	39.563.457
2002 YILI	495.718	12.069	15.705.370	35.057.308
2001 YILI	364.636	12.127	13.996.806	31.656.944

Kaynak: BKM

Ülkemizdeki bankacılık faaliyetlerine bakıldığında, bireysel bankacılığa önem veren müşteri odaklı yaklaşımlar, teknolojinin etkin bir şekilde kullanımı ile

internet ve telefon bankacılığı hizmetlerinin hayata geçtiği görülmektedir. Bankalar özellikle bireysel ve perakende bankacılık alanında alternatif dağıtım kanallarını daha etkin bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. İnternet ve telefon bankacılığı ile gerçekleştirilen işlemlerin maliyetleri, şubede gerçekleştirilen işlem maliyetlerine göre oldukça düşük olduğundan bankaların teknoloji ve alternatif dağıtım kanallarına yaptıkları yatırımlar da gün geçtikçe artmaktadır. Bugün Türkiye’de internet ve/veya telefon bankacılığı hizmeti vermeyen mevduat bankası bulunmamaktadır. Bu kapsamda dünyadaki ve teknolojideki gelişmeler dışında, yaşanan gelişmelerde yabancı bankaların da rolü bulunmaktadır. Yeni ürün ve hizmetlerin yabancı bankalar tarafından müşterilere sunulması sonrasında oluşan rekabet yerli bankaları da söz konusu ürün ve hizmetleri vermeye yönlendirmiştir (Altun, 2006).

5.1.4. Ödemeler dengesine etkisi

Yabancı sermaye yatırımlarının ödemeler dengesi üzerindeki etkileri konusunda çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Önce, yabancı sermaye yatırımcısının ülkeye ilk gelişinde bir defaya mahsus olarak getirdiği yatırım sermayesi ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yapar, ancak bu geçici bir durumdur. Çünkü bu şirket üretimini durdurduğunda getirdiği sermayeyi dışarıya çıkaracaktır. Ayrıca yabancı sermayeli şirketin üretim faktörleri ve ara malları ithalatı, ödemeler dengesini olumsuz olarak etkileyecektir (Şayak, 2009).

Ödemeler bilançosu açısından yabancı sermayeli kuruluşlardan beklenen doğrudan etkiler, bir yandan ürettiği ürünleri dış ülkelere pazarlayarak ihracat gelirlerini artırması, diğer yandan daha önce ithal edilen mallar için ithal ikamesini gerçekleştirerek ödemeler bilançosunun ithalatla ilgili döviz ödemeleri yükünü azaltmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı şirketlerin Türk ekonomisine olumlu bir katkı sağladıklarını söylemek mümkün değildir. İhracatın düşük düzeylerde kalması, ithalatın ise üretime paralel olarak artması, ödemeler üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır (Şahin, 1993).

Gelişmekte olan ülkeler grubuna dâhil olan ülkemizde ödemeler dengesi açıklarının kapatılmasında, yurtiçindeki tasarruflar yeterli seviyede olmamaktadır. Bu açıkları kapatabilmek için en iyi seçeneği doğrudan yabancı sermaye yatırımları oluşturmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, ithal ikamesini sağlayabileceği için ödemeler dengesinin ithalat ile ilgili döviz

ödemeleri yükünü azaltması, yapılan üretimin bir kısmının da dış piyasalara yönelik olarak ihracatı artırması ile ülkenin ödemeler dengesini etkileyeceği öngörülmektedir. Türkiye ekonomisinin en önemli sorunları arasında bulunan ve müzmin bir hal içerisinde çözüm yolları aranmaya çalışılan problemlerinden birisi de dış ticaret açığıdır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ithalatı azaltıcı, ihracatı artırıcı etki sağlanarak dış ticaret açığının kapatılmasında beklenen pozitif etki gerçekleştirilirse, ödemeler dengesinin dolayısıyla da cari işlemler dengesinin de bundan olumlu şekilde etkileneceği görülecektir (Soydal, 2006).

Yabancı sermayeli bankalar açısından değerlendirmek gerekirse, bu bankaların ülkemize girişiyle beraber, ulusal bankacılık sisteminde rekabete neden olacak, ulusal bankaları uluslararası finansal aracılık sisteminde faaliyette bulunmaya zorlayacaktır. Böyle bir değişim ödemeler dengesi üzerinde şu etkilerde bulunacaktır; uluslararası faaliyette para yaratma, ulusal para politikası üzerinde istikrar bozucu etki, uluslararası finansal faaliyete yönelen bankaların sağlamlığıyla ilgili riskler (Ekren, 1986).

Yabancı sermayeli bankaların kârlarını yurtdışına aktarmaları ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etki yaratabilir. Ayrıca kriz dönemlerinde yabancı sermaye çıkışı yaşanmasının da krizi tetikleyici etkisi olabilir. Bununla birlikte, varlıklarını yurtdışına aktarabilecek ortaklıklar dışındaki yabancı bankaların bankacılık sektörü içindeki payı düşük olduğundan söz konusu etki de düşük olacaktır. Doğrudan yabancı sermayenin ülkeye girişi özellikle Türkiye gibi ödemeler dengesi açık veren, tasarruf ve döviz açığı bulunan ülkelerin ekonomilerinde önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda yabancı sermayenin bankacılık sektörüne katılımı, Türkiye'nin ödemeler dengesi üzerinde de olumlu etki yapmaktadır. Yabancı bankaların ülkemize getirdikleri sermaye ile birlikte sağladıkları büyük proje finansman kredileri de ödemeler dengesini olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca yerli piyasada yabancı bankaların varlığı diğer yabancı yatırımcıların da ülkeyi daha yakından tanımalarına ve daha kolay giriş yapmalarına etki etmektedir. Bu durum tasarruf açığı bulunan diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye'nin de fon ihtiyacının karşılanması açısından ülkemize avantaj sağlayabilmektedir (Altun, 2006).

5.2. Türk Bankacılık Sektörünün Bazı Rasyolar Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu kısmında TBB'nin 2001-2013 yılları arasına ait yayınladığı istatistiki verilerinden yararlanılmış, bankaların performansını değerlendirmede kullanılan bazı rasyolar çerçevesinde bu veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Analize tabi tutulan banka grupları; kamu, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankaları olup, TMSF bünyesinde bulunan kalkınma ve yatırım bankalarının oransal verileri dâhil edilmemiştir.

Rasyolar, finansal tablo kalemleri arasındaki ilişkiyi göstermek için belirlenmiştir (Eugene, 1992). Bu ilişkileri açıklayan tüm oranların hesaplanması anlamsız olacağı gibi, yalnız başına hesaplanan ve birbirleri ile ilişkisi bulunmayan birkaç rasyo da yetersizdir. Bu nedenle, birbiri ile ilişkisi bulunan bir grup oranının hesaplanması ve buna göre açıklamada bulunulması gerekir. Ayrıca, özel veya kamusal kuruluşlar tarafından bulunan o iş türü ile ilgili standart rasyolarla ve geçmiş yıllarda hesaplanan rasyolarla karşılaştırma yapmak finansal analizi anlamlı kılar. Bu nedenle, finansal oranları kullanmak için karşılaştırma yapacak standartlara ihtiyaç duyulur (Copeland and Weston, 1992).

Bu nedenlerle bankalar açısından önemli olan rasyolardan bazıları değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada kullanılacak rasyolar ise:

- Sermaye yeterliliği rasyolarından
Özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu
- Kârlılık rasyolarından
Dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu
- Aktif kalitesi rasyolarından
Kredi/toplam aktifler rasyosu
Kredi/mevduat rasyosu
- Likitite rasyolarından
Likit aktifler/toplam aktifler rasyosu'dur.

5.2.1. Özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu

Sermaye yeterliliği rasyolarından özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu, bankaların kaynaklarının yüzde kaçının sahipler tarafından karşılandığı

göstermekte yani aktiflerin ne kadarlık kısmının özkaynaklar tarafından sağlandığını göstermektedir. Rasyo bankanın güçlüğünü yani mali gücünü, finansal yapısını göstermektedir. Makro ekonomik istikrarı sağlayarak kırılğan bir yapıda olmaması için oranın yüksek çıkması istenmektedir.

Ayrıca oran ne kadar yüksek olursa o derecede banka ile işlem yapan müşteri açısından güven sağlamaktadır. Bu nedenlerle de özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu banka denetim organları tarafından da izlenmektedir. Bu nedenle de 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 45. Maddesinde "Bu Kanunun uygulanmasında maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması sermaye yeterliliğini ifade eder." ifadesi yer almaktadır. Aynı maddede ayrıca "...yüzde sekiz oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır." denilmektedir.

Genel olarak ülkede ve dünyada yaşanacak krizlerde ilk etkilenen kuruluşlar bankalar olmalarından dolayı sermayesi güçlü bankalar genel anlamda oluşturulması gerekmektedir. Ülkemizde de bu rasyo 2000 ve 2001 yıllarında meydana gelen krizlerden sonra daha fazla önemli hale gelmiş, bu nedenle de yeniden yapılanma programı kapsamında bankaların sermayelerini güçlendirmelerine yönelik tedbirler alınmış ve sermaye yapısı güçlü olmayan bankalar TMSF bünyesine alınmıştır.

Çizelge 5.3. Türk bankacılık sektöründe özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu

Özkaynaklar/ Toplam Aktifler (%)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türk Bankacılık Sistemi	7,2	12,1	14,2	15	13,5	12	13,1	11,7	13,3	13,4	11,9	13,4
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	8,5	9,9	11,5	9,4	10,6	10,4	10,3	8,3	9,4	9,9	9,1	11
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	5,6	12,7	14,7	15,6	12,4	10,4	12,2	11,1	13	13,4	11,7	13,3
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	20	21	24	20,1	15,9	12	13,2	12,6	14,7	13,6	11,9	13,3

Kaynak: TBB

Çizelge 5.3.'de yer alan özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu 2001 yılında bankacılık sistemi için %7,2, kamu bankaları için %8,5, özel bankalar için %5,6 olarak gerçekleşmiş, 2001 yılından sonraki süreçte yükselmesine rağmen istikrarlı bir büyüme gerçekleşmeyerek iniş-çıkış yaşamasına rağmen asgari düzey olan %8'in altına hiçbir yıl düşmemiştir. 2012 yılında gerçekleşen rasyo bankacılık

sistemi için %13,4, kamu bankaları için %11, özel bankalar için %13,3 şeklinde gerçekleşmiştir. Sermaye yeterlik rasyosunun yükseliş sebebi olarak yeniden yapılanma programı ile Basel uygulamalarının etkin bir şekilde yürütülmesi diyebiliriz.

Özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu yabancı sermayeli bankalar açısından çizelge 5.3.'e göre incelenecek olursa 2001 yılında %20 oranında gerçekleşerek sistem oranının yaklaşık %13 fazlası olduğu görülmektedir. Bu kadar yüksek olmasının sebebi olarak yabancı bankaların, yerli bankalara göre daha temkinli davrandıkları daha fazla özsermaye ile çalıştıklarını söyleyebiliriz. Yıllar itibariyle de yabancı sermayeli bankaların rasyosu sektör ortalaması ve diğer banka grupları üzerinde seyretmiş olmasına rağmen aynı şekilde iniş-çıkışlar yaşamıştır. Ancak 2005 yılından sonraki yıllarda %16'nın üzerine çıkamamış ve 2012 yılında da %13,3 olarak gerçekleşmiştir. Bunun sebebi irdelenecek olursa 2005 yılından sonra bazı özel sermayeli bankaların yabancı sermayeli banka statüsüne geçmiş olmalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

5.2.2. Dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu

Dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu bankaların aktiflerini ne ölçüde etkin ve verimli kullandığını yani aktif kârlılığını gösterir. Bankaların faaliyetleri sonunda elde ettikleri geliri göstermektedir de diyebiliriz. Genellikle bu oranın %1 olması beklenir. Türkiye'de genellikle bu oran kriz zamanları dışında %1'in üzerinde seyretmektedir. Genel olarak işletmelerin amacı kâr elde etmek olduğu için ve bankalarda işletme oldukları için asıl amaçları kâr elde edebilmektir. Bu nedenle bu rasyo bankalar için önem arz etmektedir.

Çizelge 5.4. Türk bankacılık sektöründe dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu

Dönem Net Kârı/ Toplam Aktifler (%)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türk Bankacılık Sistemi	-3,8	1,4	2,2	2,1	1,4	2,3	2,6	1,8	2,4	2,2	1,6	1,7
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	0	1,6	2,2	2,5	2,3	2,6	2,8	1,9	2,6	2,3	1,6	1,8
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	-4,7	2	2,1	1,6	0,6	1,8	2,4	1,8	2,4	2,4	1,7	1,8
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	7,8	1,2	2,7	2,4	2,5	2,5	2	1,3	1,9	1,4	1,5	1,4

Kaynak: TBB

Çizelge 5.4. verileri incelenecek olursa 2001 yılı kriz döneminde dönem net kârı/toplam aktif rasyosu yabancı sermayeli bankalar dışında eksi iken 2001 yılından sonra tüm sektörler için genel itibariyle %1 in üzerinde seyretmiştir. Ancak 2005 yılında kriz yaşanmamasına rağmen özel sermayeli bankalarda bu rasyonun %1'in altına düşmesinin sebebine bakıldığında Toplam aktifler içinde önemli payı olan Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin o yıl zarar açıklamasıdır.

2001 yılında sektör rasyosu %-3,8 iken 2007 yılında %2,6'ya yükselmiş ancak 2008 yılı küresel krizin etkisiyle %1,8'e düşmüş ve 2009 yılında tekrar toparlanma sürecine girmiştir. 2012 yılında %1,7 seviyesine gerilemesine rağmen, rasyo standardı olan %1 oranının üzerindedir.

Yabancı sermayeli bankalar 2001 yılında aktif kârlılığı %7,8 iken 2002 yılında %1,2 ye düşmüş, 2003-2007 yılları arasında %2 seviyelerinde gezerken 2008 yılında krizden etkilenerek %1,3 seviyesine gerilemiştir. 2009 yılından sonra iniş-çıkış yaşamasına rağmen dönem net kârı/toplam aktif rasyosunun standardının altına düşmemiştir.

Bu veriler incelendiğinde görülüyor ki bankaların aktif kârlılıkları 2003 yılında özel ve kamu sermayeli bankaları geride bırakmış, 2002, 2004-2006 döneminde özel sermayeli bankalardan daha olumlu bir performans göstermiş, ancak kamu bankalarının gerisinde kalmış, ancak 2007 yılından itibaren yabancı sermayeli bankalar, hem özel hem de kamu sermayeli bankalardan daha başarısız bir kârlılık performansı sergilemiştir.

5.2.3. Kredi/toplam aktifler rasyosu

Toplam krediler/toplam aktifler rasyosu bankaların kullandırdıkları kredinin toplam aktifler içerisindeki yerini belirlemeye yardımcı olmakla beraber bankaların sahip oldukları fonların ne kadarlık kısmını kredi olarak verdiklerini göstermektedir. Yani bankaların görevlerini ne kadar yerine getirdiklerini göstermektedir de diyebiliriz.

Toplam krediler/toplam aktifler rasyosu toplam aktif içinde faiz getirili varlıkların oranını yansıtmaktadır. Banka kaynaklarının önemli bir kısmı faiz ödeme yükümlülüğü taşıdığından, varlıkların da önemli bir bölümünün faiz getirili olması gerekmekte, başlıca gelir kaynağı krediler olan bankaların minimum %50, maksimum %70 kredi/toplam aktif oranını sağlamaları makul

ölçü kabul edilmekte, bu oranın %50'nin altına düşmesi yeterince kredi verilmediğinin, %70'in üzerine çıkması da likiditeye yeterince dikkat edilmediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Akgüç, 2007c).

Çizelge 5.5. Türk bankacılık sektöründe toplam krediler/toplam aktifler rasyosu

Kredi/Toplam Aktifler (%)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türk Bankacılık Sistemi	24,6	26,5	28	33,7	38,6	45	50	52	47,7	52,9	57,2	59,2
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	16,4	13,8	15,5	20,1	25,3	32,8	38,6	42	41,5	49,2	54,2	54,7
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	26,7	30,8	33	39,6	43,6	48,1	52,1	54,1	47,6	52,7	57,9	60,1
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	26,8	33,9	39,9	46,3	50,6	56,3	62,6	61,8	59,8	60,1	58,9	63,3

Kaynak: TBB

Toplam krediler/toplam aktifler rasyosuna göre Çizelge 5.5.'de 2001 yılında bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin yalnızca %24,6'sının kredilerden oluştuğu, takip eden yıllarda ise bankacılık sistemindeki yeniden yapılandırma süreci ve Basel uygulamaları sayesinde asli görevlerini daha çok yerine getirerek 2009 yılında yaklaşık %4'lük bir düşüş yaşamasına rağmen 2012 yılında %59,2'lere kadar çıkardığını görmekteyiz.

Çizelge 5.5.'de yabancı sermayeli bankaların oranları incelenecek olursa 2001 yılında rasyo %26,8 gerçekleşirken 2008, 2009 ve 2011 yılları hariç olmak üzere sürekli artış göstermiş 2012 yılında %63,3 seviyelerine yükselmiştir. Verilen yılların tamamına göre yabancı sermayeli bankaların oranlarını değerlendirmek gerekir ise sektör, kamu ve özel sermayeli bankaların üzerine seyretmiştir.

2001-2012 arası yıllara ait toplam krediler/toplam aktifler rasyosu bankacılık sektörü gruplarına göre incelendiğinde genel olarak artmasına rağmen yabancı sermayeli bankaların sektör grup rasyoları üzerinde gözle görülür bir şekilde etkilerinin olmadığı sonucuna varılabilir.

2008 ve 2009 yıllarında rasyonun düşmesinin sebebi olarak 2008 yılında dünyada yaşanan ekonomik krizden kaynaklandığını ve 2009'da da etkilerinin devam ettiğini söyleyebiliriz.

5.2.4. Kredi/mevduat rasyosu

Kredi/mevduat rasyosu, mevduatın krediye dönüşüm oranını vermekte olup yani tasarrufun ne kadarının yatırıma dönüştüğünü göstermektedir. Bu rasyo ile bankaların finansal aracılık yapmadaki etkinliği ölçülebilmekle beraber, oran ne kadar yüksek olursa bankaların ekonomik büyümeye o kadar katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Çizelge 5.6. Türk bankacılık sektöründe kredi/mevduat rasyosu

Kredi/Mevduat (%)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türk Bankacılık Sistemi	35	39,6	43,5	52,3	60,4	69,7	78,6	81	75,1	82,3	95,1	99,9
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	21,5	19,1	21,1	26,1	33	42,1	49,4	54,1	55,4	64,2	77	77,2
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	35	44,2	51	64,1	70,9	78	86,2	86,2	77,1	85	98,1	104
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	56,3	65	78,2	77,2	85,5	89,2	103	108	98,3	104	100	106

Kaynak: TBB

Çizelge 5.6. verilerine göre sektör bazında 2001 yılında %35 olan kredi/mevduat rasyosu 2009 yılı hariç olmak üzere sürekli artış içinde olmuş 2012 yılında neredeyse topladığı mevduatın tamamını krediye dönüştürdüğü tespit edilmiştir. 2009 yılında ki düşüşün ise 2008 yılında gerçekleşen küresel krizden kaynaklandığını çünkü bankaların kredi verirken daha temkinli davrandıklarını söylemek mümkündür.

Yabancı sermayeli bankaların yıllar itibariye kredi/mevduat rasyoları incelenecek olursa, 2001 yılında sektör oranı %35 iken yabancı sermayeli bankaların oranı %56,3 olarak gerçekleşmiş ve sektör, kamu ve özel sermayeli bankaların ortalaması üzerinde olduğu ve 2006 yılından sonra 2009 yılı hariç olmak üzere topladıkları mevduatın üzerinde kredi vererek ekonomik büyümeye katkı sağladıkları görülmektedir.

Genel itibariyle bakılacak olursa sektör bazında 2001 yılında %35 olan kredi/mevduat rasyosu, 2000 yılından sonra uygulanan yeniden yapılanma programı, Basel uygulamaları kapsamında daha güçlü bankaların oluşturulması ayrıca buna uyamayan bankaların yabancı sermayeli bankalara dönüşmesiyle beraber oranın hızlı bir büyüme içine girerek 2006 yılında %69,7 seviyesine

çıkış, 2012 ise %99,9'a yükselerek ekonomiye katkıda bulunduğu söylemek mümkündür.

5.2.5. Likit aktifler/toplam aktifler rasyosu

Bankalar, gelen müşterileri kredi ve mevduat çekme taleplerini zamanında karşılamak için likiditelerini yüksek tutmaları gerekmektedir. Likidite yetersizliği bankalara olan güvenin azalmasına yol açmakla beraber kârlılıklarını yükseltmektedir. Çünkü likit aktifleri çok olan bankalar uzun vadeli işlem gerçekleştiremedikleri ve maliyetleri de artırdığı için kâr marjları da buna istinaden düşmektedir. Uzun vadeli işlem yaptıklarında ise hem maliyetler düşmekte hem de daha fazla getiri sağlamaktadırlar. Özel sermayeli bankalar, kamu sermayeli bankalara göre daha fazla kâr elde etme isteğinde olduklarından dolayı kamu bankalarının likit aktifler/toplam aktifler rasyosu daha yüksek çıkmaktadır.

Çizelge 5.7. Türk bankacılık sektöründe likit aktifler/toplam aktifler rasyosu

Likit Aktifler/ Toplam Aktifler	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türk Bankacılık Sistemi	33,3	56,6	57,3	54,4	51,9	50	44,7	43,7	48	43	39	36,7
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	21,6	70,7	73,6	71,8	67,5	64,2	58,3	55,1	55,7	48,1	43,2	42,3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	38	51,1	49,5	45,8	45,8	45,8	41,5	41	47,4	42,3	37,7	35,1
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	45,5	55,5	48,2	44,6	41,9	39,4	31,5	33,8	35,7	35,7	37,4	32,7

Kaynak: TBB

Çizelge 5.7. verilerine göre likit aktifler/toplam aktifler rasyosu genel anlamda tüm banka türleri için istikrarlı bir büyüme gerçekleştirememiştir. 2001 yılında rasyo Türk bankacılık sistemi için %33,3 gerçekleşmiş, 2003 yılında %57'lere kadar çıkmasına rağmen 2009 yılına kadar düşüş yaşamış ancak 2009 yılında %48'e kadar yükselmesine rağmen günümüze kadar sürekli düşüş gerçekleşmiştir.

Rasyo 2001 yılında sektör için %33,3, kamu sermayeli bankalar için %21,6, özel sermayeli bankalar için %38 çıkarken, 2002 yılında bir sıçrayış yaşayarak sektör için %56,6, kamu sermayeli bankalar için %70,7, özel sermayeli bankalar

için %51,1 olarak gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda ise çok yüksek iniş-çıkış yaşamamıştır.

Likit aktifler/toplam aktifler rasyosu yabancı sermayeli bankalarda da, istikrarlı bir büyüme yaşamamış ve sadece 2001 yılında %45,5'lik oranla tüm banka türleri üzerinde seyretmesine rağmen, 2001 yılından sonra genel anlamda sektör, kamu, özel sermayeli bankaların altında gerçekleşmiştir. 2012 yılı sonu itibariyle %32,7'lere kadar gerilediği görülmektedir.

Çizelge 5.7'deki veriler incelendiğinde likit aktifler/toplam aktifler rasyosunun 2001 yılı dışında en düşük seyrettiği yıl olarak 2008 yılını görebiliriz. Bu düşüşün sebebi olarak ise 2008 yılında yaşanan küresel krizden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak, 2001-2012 yılları arasında yapılan yerli ve yabancı sermayeli bankalar değerlendirmesi çerçevesinde rasyolarda yabancı sermayeli bankaların yerli sermayeli bankalar üzerinde doğrudan olumlu ya da olumsuz bir etkisinden direk söz edebilmek mümkün değildir. Çünkü 2008 yılında yaşanan küresel krizin Türk bankacılık sektörünü olumsuz etkilediği açıktır. Ancak 2001 yılında uygulamaya konulan yeniden yapılanma programı ve halen devam edilmeye çalışılan Basel uyum sürecinin de istikrarlı şekilde uygulanmaya çalışılması sonucunda bankacılık sektörünü de olumlu etkilediği bilinmektedir. Bu sebeplerden dolayı sektör rasyoları üzerindeki değişimin net olarak yabancı sermayeli bankalardan kaynaklı olup olmadığını tespit etmek zordur.

6. SONUÇ

Bankacılık Batılı ülkelerde sömürülerden kaynaklanan gelirlerini sanayi kesimine kredide kullanırmak amacıyla, Osmanlı Devletinde devlet borçlarının finansmanı amacıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde faiz getirisi sağlayan mesleklerin toplumda egemen olan değer yargılarına uymaması Türkler tarafından bankacılık mesleğine önem verilmemesini, bankacılık mesleğine benzer işlerin azınlıklar eliyle yürütülmesi sonucunu doğurmuştur.

Osmanlı döneminde kurulan yabancı sermayeli bankaların devlete borç verdikleri, kendi ülkeleri ile ticareti geliştirdikleri, kendi çıkarları için çalışmalarda buldukları ve bu nedenle ulaşım, madencilik gibi konularda yatırımlara destek verdikleri, yabancı iş adamlarına finansman desteği sağladıkları görülmektedir.

Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923 yılına kadar ülkemizde milli sermayeli bankalar kurulmaya çalışılmasına rağmen bankalar daha çok yabancı sermaye eliyle kurulmuştur. Kurulan milli sermayeli bankalar ise daha çok yerel ihtiyaçları karşılayacak tek şubeli yerel bankalardan oluşmakta olduğunu görüyoruz. Yabancı sermayeli bankalar milli sermayeli bankalara öğretici olmakla beraber rekabet gücünü elinde bulunduran yabancı sermayeli bankalar nedeniyle istenilen bankacılık sisteminin ortaya çıkması bu dönemde pek mümkün olmamıştır. Ayrıca Osmanlı döneminde bankacılıkla ilgili düzgün bir yasal yapının oluştuğunu söylemekte pek mümkün değildir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında milli bankaların kredi vermekte çekingen davranmaları yabancı sermayeli bankaların etkin şekilde faaliyetle bulunmalarına olanak sağlamıştır. İzleyen yıllarda ise milli sermayeli bankaların etkin şekilde faaliyette bulunmaları görüşü ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tarım, sanayi, ticaret, maden, emlak gibi alanlarda yatırım yapılması ve bu yatırımların kredilerle desteklenmesi amacıyla ulusal sermayeli banka kurulması teşvik edilerek birçok küçük-büyük yerel banka kurulmuştur.

1929 yılında yaşanan krizle beraber sıkı kambiyo kontrolleri yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle yabancı sermayeli birçok yabancı bankanın sistemden çıkışı gerçekleşerek yeni yabancı sermayeli banka kurulmasına da engel olunmuştur. Ayrıca 1929 yılında gerçekleşen krizle birlikte milli sermayeli yerel bankaların birçoğu da sistemden çekilmek zorunda kalmıştır.

Yaşanan krizin ardından farklı bir politika izlenmesi görüşü ortaya çıkarak kamu bankalarının daha etkin faaliyet göstermesi, özel sektörün gerçekleştiremediği yatırımları devlet eliyle yapması gerektiği görüşüyle birçok kamu bankası kurulmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda devlet sanayi planlarını uygulamaya başlamış ve özel sektörün gerçekleştiremediği büyük yatırımlar devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasıyla beraber ekonomide daralma yaşandığı için özel bankacılık tekrar ortaya çıkmıştır.

Savaşın sona ermesiyle ekonomide rahatlama yaşanarak ülkede kredi ihtiyacı doğmuş bunun sonucunda benimsenen liberal ve özel sektörün desteklenmesi görüşüyle özel sermayeli bankaların faaliyetlerini artırmasına ve şube bankacılığına yönelmelerine neden olarak mevduat bankacılığı gelişmiştir. Ancak 1950'lerden sonra geri ödenmeyen kredilerden kaynaklı banka tasfiyeleri gerçekleşmiştir.

1958 yılında çıkarılan Bankalar Kanunuyla bankacılık iş ve işlemleri serbest bırakılmış, böylece serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir. Bu ise 1958 yılında yaşanan iktisadi krize yol açmıştır. Krizin etkilerini yok etmek amacıyla planlı döneme geçilmiş ve beş yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. Kalkınma planlarıyla devlet kontrolleri artarak özel sermayeli bankacılık yerine yatırım ve kalkınma bankalarının teşviki sağlanmıştır.

Planlarla ülke ekonomisi dışa kapatılarak sınırlı kaynaklarla, sınırlı rekabet ortamında ihtiyaçların karşılanması sonucunu ortaya çıkardığı ve bu nedenle bankacılıkta oligopolcü sistemin oluşmasının sağlandığını görmek mümkündür. 1923 yılından sonra aktif rol alamayan yabancı sermayeli bankalar 1960'lardan sonra tekrar ortaya çıkarak 1960-80 yılları arasında iki yabancı sermayeli banka Türk bankacılık sistemine dâhil olmuştur.

Planlı dönemde kalkınma artırılmış olmasına rağmen dışa kapalı politika izlenmesinden kaynaklı yüksek enflasyon gerçekleşmiş, döviz dar boğazı yaşanmış ve bunun sonucunda dış borç artmıştır. Ülkenin yaşadığı bunalımdan kurtarılması amacıyla 1980 yılında serbestleşme ve dışa açılma politikası benimsenerek dönüm noktası diyebileceğimiz 24 Ocak 1980 kararları alınarak yabancı sermaye önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. Ancak yüksek enflasyonun devam etmesi, ülkede yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle yabancı sermayeli banka katılımı artsa da aktif paylarında pek değişime sebep olacak

değişimler görülmemektedir. Rekabet içine giren bankaların yüksek faiz oranları uygulaması ile 1982 yılında banker krizi patlak vermiştir.

1982 krizinin ardından ise bankaların yabancı para kaynaklarını tercih etmesi ancak yüksek döviz kuru ve düşen faiz oranlarından yeterli kârı elde edemeyen bankalar nedeniyle 1994 krizi ortaya çıkmıştır. Bu krizin atlatılması amacıyla birçok tedbir alınmış ancak gelebilecek şoklara karşı direnç azaldığı için yeni oluşacak krizde ekonomi çok vahim duruma gelebilecekti. 1994 kriziyle beraber yabancı sermayeli bankalardan fazlaca yararlanarak bilgi transferi sağlanmaya çalışılmıştır.

2000 yılında ülkeye sermaye girişinin az olması, cari açıkların artması, enflasyonun IMF ile yapılan anlaşmayla düşürülememesi, iç borç faizlerinin artması bankaların mali yapılarının bozulmasına ve bu nedenle ekonomide güvensizliğe yol açarak Kasım 2000 krizinin yaşanmasını yol açmıştır. Kasım 2000 krizi atlatılmadan Şubat 2001 krizi yaşanmıştır. 2001 krizi sonrası döviz kuru serbest dalgalanmaya bırakılarak borsa krizine neden olmuştur.

Mayıs 2001’de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”na geçilmiş, bankacılık sistemini çöküşten kurtarabilmek amacıyla “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programları” uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda mali yapısı kötü olan bankalar TMSF bünyesine alınmıştır.

Yeniden yapılanma programı kapsamında yabancı sermayeli bankalardan yararlanma düşüncesiyle yabancı sermayeli bankaların sektörde yer alması için çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet dönemi boyunca bankacılık sektöründe yabancı sermaye görülmesine rağmen, aktif olarak yer aldıkları dönem 2001 yılıyla başlamıştır. 2001 yılında TMSF bünyesinde olan iki banka, yabancı sermayeli banka statüsüne geçmiştir. 2003 yılında ise yabancı sermaye önündeki engeller kaldırılmıştır.

2001 krizinden sonra yabancı sermayedarlar özel sermayeli bankaları almak veya ortaklık kurmak amacıyla çalışmalar yapmış olmasına rağmen fiyat konusunda anlaşılabilmesi sonucu katılımları pek mümkün olmasa da özellikle 2005 yılından sonra yabancı sermayeli bankalar doğrudan veya ortaklık yoluyla gözle görülür şekilde sayılarını artırmışlardır.

2008 yılında yaşanan küresel krizde Türk bankacılık sektörü, 2001 yılından sonra uygulamaya koyduğu yeniden yapılanma programı sayesinde pek yara almadan krizi atlattır. Krizin atlatılması için bir dizi tedbirlerin alınmış olmasının etkisini göz ardı etmemek gerekir.

Osmanlı döneminde bankacılıkla ilgili yasal düzenleme pek yapılmamasına rağmen, Cumhuriyet döneminde yabancı sermaye yatırımları ile alakalı birçok yasal değişikliğin ve kurum düzenlemesinin yapıldığı görülmektedir. Günümüz hariç olmakla beraber gerçekleşen bu yasal düzenlemelerin ise genellikle krizlerin ortaya çıkması sonucu oluştuğunu söylemek mümkündür. Şu an yürürlükte olan 5411 sayılı Bankalar Kanunu'na göre yabancı sermayeli bankaların ülkemizde kurulması veya şube açma şartları herhangi bir ayırım yapmaksızın ulusal bankalarla aynı şartlarda oluşmaktadır.

Aralık 2001 itibariyle yabancı sermayeli bankaların sektör içindeki aktif payı %3, kredi payı %4, mevduat payı %4, istihdam payı %3, şube payı %4 iken aralık 2012 itibariyle aktif payı %14, kredi payı %15, mevduat payı %14, istihdam payı %20, şube payı %21 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı sermaye yatırımları birçok faktörden etkilenmektedir. Teknoloji, kriz, serbestleşme, rekabet, büyüme potansiyeli gibi etmenleri çoğaltabilmek mümkündür. Türk bankacılık sisteminin yabancı sermayeli bankalar tarafından tercih edilme sebebi olarak bankacılık alanında diğer ülkelerdeki azalan kâr marjı, sektöre giriş maliyetlerinin düşük olması, politik istikrar, ekonomik gelişme, bankacılıkta uygulanan reformlar, denetleyici kurumların varlığı, genç nüfus ve coğrafi yapı olarak sayılabilir.

Yabancı sermayenin girişiyle ülkede istikrar, istihdam, verimlilik, ödemeler dengesi olumlu veya olumsuz etkilenmektedir. Türkiye'de yeniden yapılandırma döneminden önce bankaların devletin borçlarını ödemelerine yatırım yapmaları sebebiyle ekonomik kırılganlığı artırarak ülke ekonomisini olumsuz şekilde etkilediği sonucuna varılmıştır. Yapılanma sürecinden sonra ise bankalar asıl amaçları olan kredi verme faaliyetlerini yerine getirdiklerinden ayrıca ülkemizde farklı finansal araçların işlem görmesi yabancı sermayeli bankalar öncülüğünde gerçekleşmesi ve kriz zamanlarında paniğe kapılan mevduat sahiplerinin ülke dışına para aktarmaları yerine ülke içinde yabancı sermayeli bankalara kaynak transferi yapmaları ile ülke dışına kaçışın engellenmesi yine kriz zamanlarında

yabancı sermayeli bankaların yatırımcılara kredi desteğinde bulunmaları ekonomik istikrara olumlu katkıları olarak görülmektedir.

Yabancı sermayeli bankalar genellikle yönetim kadrosunu ülke dışından getirdikleri için yetişmiş iş gücü ülkeye gelmekte böylece çalışan personel nitelikli olarak yaratılmaktadır. Ayrıca tecrübeli ve kalifiye personeli tercih etmelerinden dolayı kısa vadede sıkıntı yaratmakta ancak uzun vadede nitelikli personel çalışması sağlanmaktadır. Genellikle ülkemizde banka satın alma ile gerçekleşen yabancı sermayeli banka oluşumu, iş gücü yaratmadığı düşüncesi yaratmaktadır. Ancak satın alma gerçekleşirse o bankanın küçülmeye gidecek olması veya tasfiye edilmesi ülkemizde işsiz oranını artıracığı için istihdama olumlu katkı sağlayacaklarını söylemek mümkündür.

Yabancı sermayeli bankalar sahip oldukları teknoloji yanında ürün çeşitliliği ve rekabeti artırıcı özellikleri sayesinde ülkede verimliliği olumlu şekilde artırabilmektedir. Yaşadığımız toplum teknoloji toplumu olsa da kredi-banka kartı, leasing, factoring, swap, ATM, POS, internet-telefon bankacılığı ürünlerinin yabancı sermayeli bankalar sayesinde ülkemize geldiği görülmektedir. Buda rekabeti artırıcı etki sağlamakta ve verimliliği olumlu etkilemektedir.

Bir ülkeye sermaye girdiğinde ekonomiye olumlu katkı sağlamakta ancak ani ve büyük çıkışlarda ülke ekonomisini sıkıntıya sokabilmektedir. Bankacılık sektörünün sağlamlığına bağlı olarak diğer sektörlerde olduğu gibi çıkışların pek mümkün olmadığı bir gerçektir. O yüzden bankacılık açısından ödemeler dengesi üzerinde olumlu katkısı olabileceği açıktır.

Son olarak Türk bankacılık sektöründeki kamu, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının; sermaye yeterliliği, likitide, kârlılık ve aktif kalitesi rasyolarının yıllar içindeki değişimi incelenerek değerlendirilmiş ancak yabancı sermayeli bankaların rasyolar açısından diğer banka gruplarını etkilediğine dair anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

KAYNAKLAR

- Adanur, S.**, 2012, Türk Bankacılık Sisteminde 2001 Krizi Ve 2008 Finansal Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 57s.
- Afşar, M.**, 2004a, Finansal küreselleşme ve Türk bankacılık krizleri üzerine etkisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 96s.
- Afşar, M.**, 2004b, Doğrudan yabancı yatırımlar ve bankacılık sektörü, Ege Akademik Bakış Dergisi, 4:98.
- Ak, R.**, 2007, Yabancı banka girişinin Türk ekonomisine etkileri, Mevzuat Dergisi, 119: 1-16.
- Akademi Eğitim**, “Türk Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısının Analizi 1”, http://www.akademiogretim.com.tr/makale/makale_tbs1.PDF, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Akçaoğlu, E.**, 2005, “Türk Bankacılığına Yabancı Sermayeli Girişler”, <http://151820053075.tr.gg/ekonomi-.ue.zerine-yaz%26%23305%3Blm%26%23305%3B%26%23351%3B-k.oe.%26%23351%3Be-yaz%26%23305%3Blar%26%23305%3B-ve-makaleler.htm>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2013).
- Akgeyik, T. ve Yavuz, A.**, 2010, Türk bankacılık sektöründe yabancı girişi: Risk mi? Fırsat mı?, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 59: 37-39.
- Akgüç, Ö.**, 1987, 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 8-69s.
- Akgüç, Ö.**, 1989, 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 6-129s.
- Akgüç, Ö.**, 1991, Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı, Sorunları ve Bazı Öneriler, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 76s.
- Akgüç, Ö.**, 1992, 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 10-112s.
- Akgüç, Ö.**, Mart 2003, Yasal değişiklikler; finansal pazarlara olası etkileri, İktisat Dergisi, 435:10.
- Akgüç, Ö.**, 2007a, Banka Yönetimi ve Performans Analizi, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul, 111-112s.

- Akgüç, Ö.**, Ekim 2007b, Türkiye’de yabancı bankalar, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 36:6-25.
- Akgüç, Ö.**, 2007, Banka Yönetimi ve Performans Analizi, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul, 141s.
- Akiş, E.**, 2008, Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye, İ.Ü. İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi Sosyoloji Konferansları, 598:49.
- Aksoy, T.**, 1998, Çağdaş bankacılıktaki son eğilimler ve Türkiye’de uluslararası bankacılık (Sistemik ve analitik bir yaklaşım), Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 44-294.
- Aktaş, H. ve Kargın, M.**, 2007, Türk bankacılık sektöründeki yabancı ve ulusal bankaların finansal oranlar açısından karşılaştırılması, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14:31-36.
- Al, H.**, 1997, Tanzimat Dönemi Bankacılık Teşebbüsleri (1840-1852), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 37-38s.
- Altay, N.O.**, 2006, Türk Bankacılık Sistemi, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 57s.
- Altuğ, Y.**, Haziran 1981, Atatürk Döneminde Sanayi Politikaları, Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri, İstanbul, 101s.
- Altun, F.**, 2006, Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi Ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 71-77s.
- Altun, Ş.**, 2007, Türkiye’de Yabancı Sermayenin Tarihsel Gelişimi, Uluslararası Yatırımcılar Derneği Yayınları, İstanbul, 106-107s.
- Anbar, A.**, 2009, Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’yla olan finansal entegrasyonu: 1800-1914, Maliye ve Finans Yazıları, 84:19.
- Ankara Sanayi Odası**, 2001, “Türkiye’de Bankacılık ve Finansal Krizleri”, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedyamart2001-ft.html>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Ankara Sanayi Odası**, 2005, “Bankacılık Sektörlerinde Yabancı Sermaye Payına Yönelik Düzenlemeler Yapılabilir”, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedyamayis2005/forummayis2005.html>, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2013).

- Apak, S.**, 2008, “Yabancı Bankalar ve Bankacılık Kanunu”, <http://journal.mufad.org/attachments/article/352/2.pdf>, (Erişim Tarihi, 21 Ekim 2013).
- Apak, S. ve Tavşancı A.**, 2008, Türkiye’de yabancı bankacılığın gelişimi ve ekonomi politikaları ile uyumu, Maliye ve Finans Yazıları Dergisi, 80:33–53.
- Ata, H.A.**, 2009, Banka yabancılaşmasının Türkiye’deki yerli ve yabancı bankalar açısından karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 23:110.
- Atatürk Araştırma Merkezi**, “Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemine ve Gelişimine Genel Bir Bakış”, <http://atam.gov.tr/ataturk-doneminde-bankacilik-sistemine-ve-gelisimine-genel-bir-bakis/>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Artun, T.**, 1983, İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla : Türkiye’de Bankacılık, Tekin Yayınevi, İstanbul, 35-69s.
- Autheman, A.**, Haziran 2002, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı Bankası Bank-ı Osman-i Şahane, (Çev. A. Berktaş), Osmanlı Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları 1. Baskı, 23-25s.
- Ayan, N.**, 2006, Türk Bankacılık Sistemi ve Ekonomik Krizlere Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 76s.
- Ayaydın, H. ve Berberoğlu, M.**, 2010, Bankacılık sektöründe yabancı girişinin Türkiye açısından değerlendirilmesi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 1:65-77.
- Aydın, N.**, 2006, Bankacılık Uygulamaları, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir, 30-32s.
- Aysan, A.F. and Ceyhan, Ş.P.**, 2006, Globalization of Turkey’s Banking Sector: the Determinants of Foreign Bank Penetration in Turkey, MPRA Paper, Munich, 5491:15-21p.
- Babuşçu, Ş.**, 2003, Türk Bankacılık Sektöründeki Beklentiler Ve Gelişmeler, Halk Bankası Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 7-9s.
- Babuşçu, Ş.**, “Yabancı Bankalar Neden Geliyor?”, <http://www.senolbabuscu.com/index.php/ekonomistteki-yaz-lar-m/41-yabanci-bankalar-neden-geliyor>, (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2013).

- Bakdur, A.**, 2003, Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri. DPT Yayınları, Ankara.
- Barışık, S. ve Şarkgüneşi, A.**, 2009, Yabancı sermaye hareketlerinin Türk bankacılık sektörüne etkileri (1990-2007 dönemi nedensellik analizi), ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5:21.
- BDDK**, 1999, “4389 sayılı Bankalar Kanunu”, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/Bankacilik_Kanunu.aspx, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- BDDK**, 2001a, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.pdf, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- BDDK**, Aralık 2001b, Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu Eylül 2001, Ekonomik Değerlendirmeler Dairesi, 7s.
- BDDK**, Eylül 2005, Bankacılık Sektöründe Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, ARD Çalışma Raporları, 2005/6:2-35s.
- BDDK**, Mart 2006, Aylık Bülten Aralık 2005 Dönemi, 2006/13:4.
- BDDK**, 2009a, “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelistmeler/8280byg2009.pdf, (Erişim Tarihi 10.09.2013).
- BDDK**, 2009b, “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelistmeler/8280byg2009.pdf, (Erişim Tarihi 10.09.2013).
- BDDK**, 2009c, Finansal Piyasalar Raporu, 14:22s.
- BDDK**, 2011, Finansal Piyasalar Raporu, Ankara, 22:14s.
- BDDK**, Mart 2013a, Finansal Piyasalar Raporu Aralık 2012, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 28:26-27.
- BDDK**, Kasım 2013b, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Eylül 2013, 2013/4:6-36s.
- Berument, H. and Malatyalı, K.**, 1999, Determinants of Interest Rates in Turkey, The Central Bank Of The Republic Of Turkey Discussion Paper: No: 9902, 4-8p.
- Bolay, H.C.**, 1991, Türk bankacılık tarihi, Bankacılar Dergisi, 5:48-62.

- BORYAD**, 2007, “Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankacılık Ne getirdi?”
<http://www.boryad.org/bankacilik-sektorunde-yabanci-ortaklik-neler-getirdi-haberi-11078.htm>, (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2013).
- Bozdemir, T.**, 2007, Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi Ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 22s.
- Bozer, A.**, 2001, Türkiye’de Yabancı Sermayeli Firmalar, Sorunları, Gelişme Perspektifleri-Dünü ve Bugünü, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, TCMB Yayınları, Ankara, 302s.
- Bozoklu, D.**, 2003, Atatürk döneminde bankacılık sistemine ve gelişimine genel bir bakış, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XIX (55): 42.
- Bumin, M.**, 2007, Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar, Turhan Kitapevi, Ankara, 7-130s.
- Bülbül, O. ve Emirmahmutoğlu, F.**, 2010, Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi: Türk bankacılık sektörü örneği, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12/1:208-223.
- Cangöz, M.C. ve Erdener, D.G.**, 1993, Türk bankacılık sektörü üzerine bir inceleme, Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, 16:34.
- Celasun, O. C., Denizler, C. and He, D.**, 1999, “Capital Flows, Macroeconomic Management, and the Financial System: Turkey, 1989-97”,
<http://ssrn.com/abstract=614998>, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2013).
- Celasun, M.**, “2001 Krizi, Öncesi Ve Sonrası: Makroekonomik Ve Mali Bir Değerlendirme”, <http://content.csbs.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/i053.pdf>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013)
- Cerutti, E., Ariccia, D., Peria, G., Maria S.M.**, Ekim 2005, “How Banks Go Abroad : Banches Or Subsidiaries”, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/10/17/000016406_20051017171510/Rendered/PDF/wps3753.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Ekim 2013).
- Chambers, N.**, 2004, Kriz Dönemi ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi, Avcı Ofset Matbaacılık, Mersin, 24-25s.
- Claessens, S.**, Şubat 2006, “Competitive Implications Of Cross-Border Banking”,
<http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/02/17/0000>

16406_20060217164511/Rendered/PDF/wps3854.pdf, (Erişim Tarihi: 27 kim 2013).

- Copeland, T. and Weston, F.**, 1992, Managerial Finance, The Dryden Press, Orlando, 190p.
- Çağlayan, L.**, 2007, “Bankacılıktaki Yabancılaşmayı Nasıl Anlamalı?” http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=65, (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2013).
- Çakar, V.**, 2003, Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 30-53s.
- Çapraz, İ. ve Demircioğlu, İ.**, 2003, Türkiye’den yurtdışına doğrudan sermaye yatırımları ve Türk yatırımcıları, İstanbul Ticaret Odası, 14:11-40.
- Çelik, T. ve Ürünveren Ç.**, 2009, Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörüne rekabet etkisi: 2002–2007, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2:44.
- Çiftçi, Ö.**, 2009, Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı Bankalar Ve Performans Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 22-45s.
- Çivi, H.**, 1985, Türkiye’de Bankacılık; Teori, Uygulama ve Sonuçları, Fon Matbaası , Ankara, 98s.
- Çolak, Ö.F.**, 2001, İstikrar Programı ve Kriz, İşveren Dergisi, 39:7-8.
- Dağ, K.**, 2008, Türk Bankacılığında Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi, Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 42s.
- Denizer, C.**, 1999, Foreign Entry in Turkey’s Banking Sector 1980-1997, The World Bank Policy Research Paper, 8p.
- Diñcer, A.**, 2006, Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler, Uzmanlık Tezi, DPT, 135-136s.
- Diñcer, A.**, 2007, Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler, Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, 85s.
- Doğan, C.**, 2006, Ekonomik Ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, İstanbul, 64-65s.
- DPT**, Mali Piyasalarda Gelişmeler 2002 Yıllık Raporu, 10-30s.

- Dündar, B.**, 2006, Birleşmeler Ve Stratejik İşbirliklerinin Şirketlerin Küreselleşmeleri Üzerindeki Etkileri (Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma), Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 103s.
- Ekinci, A.**, 2004, Doğrudan Yabancı Yatırımların Kalkınmaya Katkılarının Çin-Türkiye Perspektifinde Karşılaştırmalı Analizi (1980-2000), Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 13s.
- Ekren, N.**, 1986, Uluslararası Bankacılık Ve Türkiye Örneği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 172-226s.
- Eldem, E.**, 1999, Osmanlı Bankası Tarihi, Osmanlı Bankası Yayınları. İstanbul.
- Er, S.**, 2009, Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması, Sektörel Yayınlar, İstanbul, 134-150s.
- Erçel, G.**, 1999, “2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı: Kur Ve Para Politikası Uygulaması”, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/paraprog2/baskanmat5y.html>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Erdem E.**, 2010, Para Banka ve Finansal Sistem, Detay Yayıncılık, Ankara, 295s.
- Erdikler, Ş.**, 2004, Mevzuat değişiklikleri çerçevesinde yabancı yatırımcının Türkiye’ye bakışı, Mercek, 33:66.
- Erdoğan, N.**, 2002, Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi), Yaklaşım Yayınları, Ankara 133s.
- Ergüneş, N.**, 2008, Bankalar, Birikim, Yolsuzluk: 1980 Sonrası Türkiye’de Bankacılık Sektörü, Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 155-180s.
- Erol, H. M.**, 2006, Dünyada Ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi Ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 39s.
- Ertuğrul, A. ve Zaim O.**, 1996, Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz, Bilamat İşletme ve Finans Yayınları, Ankara,7-28s.
- Ertürk, E.**, 1999, Kamu Bankalarının Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Özelleştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 8-33s.
- Eugene F.B.**, 1992, Fundamentals of Financial Management, The Dryden Press, Orlando, 49p.

- Fisunoğlu, M.**, 2006, İktisat Üzerine Yazılar II: İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar, İletişim Yayınları, İstanbul, 246s.
- Girgin, İ.H.**, 2003, Yabancı Bankaların Yerel Bankacılık Sistemlerine Girişleri, Ülke Örnekleri ve Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sistemindeki Paylarının Artmasının Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi. Yetki Etüdü Raporu, B.D.D.K., Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu, Ankara, 78-79s.
- Günel, M.**, 2000, Para Banka ve Finansal Sistem, Nobel Kitabevi, Ankara, 12s.
- Günel, M.**, 2006, Para Banka ve Finansal Sistem, Yeni Dönem Yayıncılık, Ankara, 161.
- Güneş, A.**, 2011, Yabancı Bankalar Ve Türk Bankacılık Sektöründe Ulusal Ve Yabancı Sermayeli Bankaların Finansal Yapılarını Ayrıştırıran Faktörlerin Analizi Ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 35-76s.
- Hazine Müsteşarlığı**, 2001, “GEGP: Kamu Bankalarında Reform Politikası”, http://www.hazine.gov.tr/duyuru/Basin/Kamubank_web.pdf, (Erişim Tarihi: 09.09.2013).
- Işıktaç, M. Ş.**, 2009, “Bankacılığın Tarihçesi”, <http://www.isiktac.av.tr/files/Bankacilik%20Tarihce.pdf>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- İbiş, N.**, 2012, Türkiye’de Yatırım Bankalarının Birleşmelerinde Yabancıların Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 22s.
- Kalgay, A.**, 2010, Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayenin Gelişimi Ve Ekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 55s.
- Kar, M. ve Kara, M.K.**, Temmuz 2003, Türkiye’ye yönelik sermaye hareketleri ve krizler, Dış Ticaret Dergisi, 29:46-80.
- Karabıyık, L.**, 2001, Türkiye’de Finans Tarihi, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa, 11s.
- Karacaoğlan Ç.**, 2011, Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Giriş, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 10-118s.

- Karakurt, R.**, 2007, Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermeye ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 64-65s.
- Karlık, R.**, 2000, Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye İçinde, T.C. Merkez Bankası Yayınları, 104s.
- Kaya, N.**, 2010, 1980 Sonrası Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri Ve Yabancı Bankaların Oluşturabilecekleri Avantajlar İle Dezavantajlar, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 51-64s.
- Kaynarcalı, A.**, 1992, Gelişmeleri, Özellikleri ve Katkılarıyla Yabancı Bankacılık ve Türk Bankacılık Sistemi İçindeki Yabancı Bankalar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 66-67s.
- Kazgan, G.**, 2004, Tanzimat’tan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 22-173s.
- Kazgan, H.**, 1995, Osmanlı’da Avrupa Finans Kapitali, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 181s.
- Kazgan, H.**, 1997, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Bankacılık Tarihi, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 185s.
- Kepek, Y. ve Yentürk N.**, 2005, Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 11-112s.
- Kesemen, M.**, 2009, Bankacılık Sektöründe Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 55-84s.
- Keskin, E., Alparslan, M. ve İnan, E. A.**, 2004, Türk bankacılık sektörü, TBB Türkiye İktisat Kongresi Raporu, Bankacılar Dergisi, 49:74-75s.
- Klaus S. and Martin C.**, Eylül 2008, “How Does Competition Affect Efficiency And Soundness In Banking? A New Empirical Evidence”, <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp932.pdf>, (Erişim tarihi: 28 Ekim 2013).
- Kocabaşoğlu, U., Sak, G., Sönmez, S., Erkal, F., Gökmen, Ö., Şeker, N., Uluğtekin, M.**, 2001, Türkiye İş Bankası Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 25-380s.

- Kocaman, B.**, 2004, Finansal Piyasalar (Kurumlar, Teknikler ve Araçlar), Siyasal Kitabevi, Ankara, 257s.
- Korkmaz, T.**, 2008, Gelişmekte Olan Ükelere Yabancı Banka Katılımı: Türkiye Bankacılık Sektörü Değerlendirmesi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 104-181s.
- Kuruç, B.**, 1987, Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 86s.
- Kuyucak, H.A.**, 1948, Para Ve Banka, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 164s.
- Küçüksönmez, A.**, 2010, Küresel Yönetim Açısından Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 77-203s.
- Martha, A.S. and Yılmaz, R.**, 2006, Bank Runs In Emerging Market Economies: Evidence From Turkey's Special Finance Houses, Washington DC Department Of Economics, American University, 9p.
- Maviş, O.**, 2006, Yabancıya göre ucuz, Forbes Türkiye Dergisi, 72:86-90.
- Morkoç, E.**, "Kasım 2000 ve Şubat 2001 Bankacılık Krizi", <http://acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Naaborg, İ.**, 2007, Foreign Bank Entry And Performance With A Focus On Central And Eastern Europe, European Academic Publishers, y.y., 74p.
- Oksay, S.**, 2000, "Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi", <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay4.pdf>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Öçal, T.**, 1973, Türk Banka Sistemi, Emel Matbaacılık, Ankara, 27-28s.
- Öncü, S. ve Aktaş, R.**, 2007, Yeniden yapılandırma döneminde Türk bankacılık sektöründe verimlilik değişimi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi-Yönetim ve Ekonomi, 14:249.
- Öncü O.V.**, 2011, Yeniden Yapılandırma Sürecinin Ticari Bankacılıkta Verimlilik Ve Etkinlik Üzerindeki Etkisinin Temel Bankacılık İlkeleri Çerçevesinde Analizi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 22-38s.
- Özata Y.**, 2010, Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi Ve Yabancı Bankaların Sistem İçindeki Rolü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 20-23-59s.

- Özcam, M.**, “1923 Ve 1980 Arasında Türk Bankacılığının Gelişimleri”, <http://www.ekonometrik.com/1923-ve-1980-arasinda-turk-bankaciliginin-gelisimleri.html#.UmmEWHZrPIV>, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2013).
- Özdicle, L.**, 1999, Türk Bankacılık Sisteminde Piyasa Yapısı ve Optimal Banka Ölçeği: Özel Mevduat Bankaları İçin Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 9s.
- Özelmas, E.**, 1963, Devletçilik ve Türkiye’deki Tatbikatından, Yeni Desen Basımevi, İstanbul, 104s.
- Özer, S.**, 2008, Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 21s.
- Özince, E.**, 2008, Finansal sektör–uluslararası gelişmeler ve Türkiye deneyimi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 40:33.
- Parasız, İ.**, 1994, Para Banka ve Finansal Piyasalar: Teori ve Politika, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 105-113s.
- Parasız, İ.**, 2000a, Modern Bankacılık: Teori ve Uygulama, Baskı Kuşak Ofset, İstanbul, 25-112s.
- Parasız, İ.**, 2000b, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa, 109s.
- Pamuk, Ş.**, 2003, Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi, Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 219s.
- Pomerleano, M. and Vojta, G.**, 2001, What do foreign banks do in emerging markets? An institutional study, The World Bank, IMF Brookings Institution 3rd Annual Financial Markets and Development Conference, 3.
- Sayılğan, Ş.**, 1999, “Değişime Dirençli Sektör”, <http://www.radikal.com.tr/1999/07/18/yorum/degisi.html>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Selvi, G.**, 2010, Türkiye Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Analizi Ve Avrupa Birliği Ülkeleri Karşılaştırması, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 19-29s.
- Sevimeser, N.C.**, 2005, Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Faaliyetleri ve Etkileri: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 10-33s.
- Seyidoğlu, H.**, 2003, Uluslararası Finans, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 480s.

- Soydal, H.**, 2006, Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının verimlilik analizi: Otomotiv sektörü üzerine bir uygulama, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16:587.
- Şahin, H.**, 2009, Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu, Ezgi Kitapevi, Bursa, 496-498s.
- Şahin, N.**, 1993, Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dış Borçlanmanın Sosyo Ekonomik Etkileri (Türkiye Örneği), Bilim Uzmanlığı Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 69-90s.
- Şahin, S.**, 2011, Yabancı Sermayenin Türk Bankacılık Sektörünün Mali Performansı Üzerindeki Etkileri, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 33-115s.
- Şahinöz, A.**, 2001, Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz, İmaj Yayıncılık, Ankara, 186s.
- Şanlı, U.**, 2006, “Türkiye’de Banka Alan Yabancılar Nereye Koşuyor?” <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=25944>, (Erişim Tarihi:13 Kasım 2013).
- Şayak, N.**, 2009, Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermayenin Bankacılık Sektörüne Girişi ve Sektörün Gelişimine Etkilerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 94-96s.
- Şarkgüneşi, A.**, 2007, Türkiye’de Yabancı Sermaye Hareketleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 71s.
- Takan, M.**, 2001, Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayıncılık, Ankara, 6-7s.
- Tarlan, S.**, 1986, Tarihte Bankacılık, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Ankara, 71s.
- T.C. Başbakanlık**, 2010, “Finansal Hizmetler Sektörü Raporu”, <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/infocenter/publications/Documents/FINANSAL.HIZMETLER.SEKTORU.PDF>, (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2013).
- TCMB**, 2001, "Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı", http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_prograi-n/program.pdf, (Erişim Tarihi: 09.09.2013)
- TCMB**, 2005, Finansal İstikrar Raporu 2005, <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2013).

- TCMB**, “Tarihçe”, www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html, (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2013).
- Tekebaş, O.G.**, 2005, Türkiye’de finansal entegrasyon süreci ve bankacılıkta yabancı sermaye, Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Stratejik Raporu, 12:17-20.
- Tekeli, İ.**, 1997, Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama, TCMB, Ankara, 55-79s.
- Tellioğlu, T.**, 2011, Finansal Piyasalarda Düzenleme: Uluslararası Bankacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi Ve Türk Bankacılık Sistemi, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 83s.
- Tezel, Y.S.**, 1986, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), Yurt Yayınları, Ankara, 351s.
- Tülay, B. ve Gökgönül, E.**, Mart 1999, 1980 yılında var olan bankaların 1990-1997 döneminde Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması, Bankacılar Dergisi, 28:47.
- Tuncel, C.O.**, 2003, Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Liberalizasyon ve Bankacılık Krizi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 121s.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 1998a, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi, İstanbul, 4-10s
- Türkiye Bankalar Birliği**, 1998b, Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler, İstanbul, 240s.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2001, Tüketici Kredileri Konsolide Raporu.
- Türkiye Bankalar Birliği**, Eylül 2002, 2001 yılında Türk bankacılık sistemi, Bankacılar Dergisi, 42:6.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2002, Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri
- Türkiye Bankalar Birliği**, Mart 2005a, Türkiye’de yabancı bankalar, Bankacılar Dergisi, 52:3-6.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2005b, Tüketici Kredileri Konsolide Raporu.
- Türkiye Bankalar Birliği**, Aralık 2005c, Türkiye bankacılık sistemi eylül 2005, Bankacılar Dergisi, 55:4.

- Türkiye Bankalar Birliği**, 2008, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”, 262, İstanbul, 4-48s.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2008, Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2012a, Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları Ve Rekabet Analizi, İstanbul, 5-30s.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2012b, Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri (1990-2010 Türkiye Tecrübesi Işığında), 289, İstanbul, 69-159s.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2013a, “Kuruluş”, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Türkiye Bankalar Birliği**, Nisan 2013b, www.tbb.org.tr, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2013).
- Türkiye Bankalar Birliği**, Mayıs 2013c, Bankalarımız 2012, İstanbul, 20s.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2013, Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri
- Tokgöz, E.**, 2011, Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2s.
- Tschoegl, A.E.**, 2003, “Financial Crises And The Presence Of Foreign Banks”, <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/03/0335.pdf>, (Erişim Tarihi: 03 Ekim 2013).
- Ulutun, B.**, 1957, Bankacılığın Tekamülü, Doğuş Yayınevi Ankara, 145-145s.
- Urgancı, H.**, 1982, Para ve Banka, Önder Matbaası, Adana, 98s.
- Uyanık, M.K.**, 2010, Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Etkilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 28-32s.
- Uzunoğlu, S.**, 2004, IMF İle Nereye Kadar, İTO Yayıncılık, İstanbul, 164-165s.
- Ürünveren, Ç.**, 2009, Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Rekabet Etkisi: 2002-2007, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, 15s.
- Yardımcı, N.**, 2006, Bankacılık Sektöründe Etkinlik Analizi: Türk Bankacılık Sektörü ve Avrupa Birliği’ne Üye Bazı Ülkelerin Bankacılık Sektörlerinin Karşılaştırmalı Bir Analiz, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 21s.

- Yayla, M., Kaya, Y., Erkmen, İ.,** 2005, Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, BDDK, ARD Çalışma Raporu, 2005, 35-36s.
- Yazgan, T.,** 1969, Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi, Baylan Basım ve Ciltevi, Ankara, 11-14s.
- Yazgan, T.,** 1973, Türkiye’de Bankacılık, Reklam Yayınları, İstanbul, 7s.
- Yıldırım, O.,** 2004a, “Türkiye’de Bankacılık Sektörü, Türk Finans Sektörü Raporu Eki”, <http://www.tbb.org.tr>, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2013).
- Yıldırım, O.,** 2004b, Türk bankacılık sektörünün temel sorunları ve sektörde yaşanan mali riskler, Dış Ticaret Dergisi, 30:4.
- Yiğitoğlu, A.İ.,** 2005, 2001 krizi sonrası dönemde Türkiye ekonomisinin ve bankacılık sektörünün değerlendirilmesi, Sosyo Ekonomi,1:117.
- Yüce Civelek, B.,** 2009, “Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü”, http://www.mgmt.boun.edu.tr/images/stories/dokumanlar/leaders/Issue_010/09-008.pdf, (Erişim Tarihi:10.10.2013).
- Zarakolu, A.,** 1973, Cumhuriyet’in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Ankara, 1-55s.
- Zarakolu, A.,** 2003. Bankacılar İçin: Para ve Kredi Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 86s.
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu,** 2005.

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Hatay’da doğan Gülsen BALUR ilk, orta ve lise öğrenimini İzmir’de tamamladı. 2006 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi Kırıkhan Meslek Yüksekokulu Muhasebe Bölümü’nden, 2011 yılında ise Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Muhasebe ve Finansman Öğretmenliği Bölümü’nden mezun oldu. Öğrenimine halen Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında devam etmektedir.

2006-2012 yılları arasında Akdeniz Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi’nde memur olarak çalışmıştır. 2012 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı’nda Muhasebe ve Finansman Öğretmeni olarak göreve başlamış olup halen öğretmen olarak görev yapmaktadır.